

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Ukončování bezdomovectví v České republice

Aplikace modelu Housing First na české prostředí

Tereza Cachová

Katedra pastorační a sociální práce
Vedoucí práce Mgr. Petra Klvačová, Ph.D.
Studijní program Sociální práce
Studijní obor Pastorační a sociální práce

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Ukončování bezdomovectví v České republice: aplikace modelu Housing First na české prostředí* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 7. prosince 2018

Anotace

V současné době, kdy v České republice výrazně narůstá počet lidí v bytové nouzi a stále se nedaří vytvořit a prosadit zákon o sociálním bydlení, sem proniká ze západních států model Housing First (Bydlení především). Ten by se mohl stát pro řadu lidí řešením jejich bytové situace a základem pro další zlepšení kvality života. Metoda vznikla v 90. letech v USA především pro lidi bez domova, kteří trpí duševní poruchou a zároveň závislostí na návykových látkách. Pracuje s ideou, že bydlení nemá být odměnou za úspěšné vyřešení životních problémů, nýbrž je něčím, co člověk nezbytně potřebuje, aby mohl začít své potíže řešit. Pokud je člověku poskytnut byt za snížené nájemné, velmi často si jej dokáže s pomocí sociálního pracovníka udržet a získává příležitost věnovat se svým problémům přidruženým k bezdomovectví. Efektivita modelu je zkoumána prostřednictvím experimentálních projektů, v nichž se zjišťuje nejen procento lidí, kteří si bydlení udrží, ale také pozitivní dopady na jejich zdraví či zaměstnanost. S rozšiřováním této metody do Kanady, Evropy a Austrálie jsou však některé principy Housing First obměňovány a model je přizpůsobován místním kontextům. Mnohé projekty využívají jen dílčí prvky modelu. V této bakalářské práci jsou představeny tři české projekty ukončování bezdomovectví: brněnský Rapid Re-Housing, Jarní výzva (uskutečněná v Brně, Liberci, Praze 7 a Benešově) a Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava. Na nich je ukázáno, v čem české projekty vycházejí z amerického konceptu a které prvky jsou naopak specifické pro český kontext.

Klíčová slova

Housing First, Housing Ready, bezdomovectví, bytová nouze, ubytovny, sociální práce, sociální integrace, zákon o sociálním bydlení

Summary

In times such as these, when there is a rapid increase of people facing a housing crisis in the Czech Republic and the attempts to create and enforce the Law on Social Housing, people look at models from the Western countries, such as Housing First. Such models could provide possible solution for the housing situation of many people and also improve the quality of their lives. This particular method appeared in the 1990s USA and was aimed especially for people without homes who suffer from a mental disorder and alcohol or drug addiction at the same time. The main idea is that housing should not be a reward for successful solution of life problems but something that a person needs to start dealing with their troubles. In cases when people are given a place to live for a reduced rent, with the help of a social worker they can very often keep it up and they have the chance to deal with other problems connected to homelessness. The efficiency of the model is explored through experimental projects that do not look only at the percentage of people who are able to keep up their home but also the positive impact on their health or employability. With the spread of this method to Canada, Europe and Australia, certain aspects of Housing First were adapted to local contexts. Many subsequent projects use only certain elements of the original model. This BA thesis introduces three Czech models aiming at ending homelessness: Rapid Re-Housing from Brno, Jarní výzva (Spring Challenge) taking place in Brno, Liberec, Prague 7 and Benešov, and Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava (Conception of Housing and its pilot validation in Ostrava). On these projects it is demonstrated which elements originate in the American concept and which are specific for the Czech environment.

Keywords

Housing First, Housing Ready, homelessness, housing crisis, lodging houses, social work, social integration, Law on Social Housing

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Petře Klvačové, Ph.D. za rady a věnovaný čas a své rodině a přátelům za podporu.

Obsah

Seznam zkratk.....	7
Úvod	8
1. Přístupy Housing First a Housing Ready	11
1.1 Co jsou modely Housing First a Housing Ready	11
1.2 Je přidělení levného bytu zasloužené?.....	16
1.3 Vyplatí se Housing First společnosti?	19
2. Zahraniční zkušenosti s modelem Housing First.....	24
2.1 Historie a vývoj Housing First	24
2.2 Variabilita projektů Housing First s ohledem na lokální kontext.....	28
2.3 Zkušenosti s dopady ubytování na život klientů	34
3. České projekty ukončování bezdomovectví	38
3.1 Rapid Re-Housing	38
3.1.1 Vznik a počátky projektu.....	38
3.1.2 Nastavení projektu.....	40
3.1.3 Charakteristika klientů a první výsledky přínosu intervence	42
3.1.4 Reakce na Rapid Re-Housing.....	44
3.2 Jarní výzva.....	46
3.2.1 Jarní výzva v rámci projektu Ukončování bezdomovectví	46
3.2.2 Průběh Jarní výzvy v partnerských městech.....	49
3.3 Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava	52
4. Zasazení modelu Housing First do českého kontextu	57
4.1 Využití prvků modelu Housing First ve třech popsaných projektech	57
4.1.1 Český přístup k modelu Housing First	57
4.1.2 Rapid Re-Housing	59
4.1.3 Jarní Výzva	62
4.1.4 Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava	64
4.1.5 Zahraniční zkušenosti s udržitelností projektů jako inspirace pro Českou republiku	66
4.2 Postoj České republiky k ukončování bezdomovectví	67
4.2.1 Diskuse o bydlení bez zásluh.....	67
4.2.2 Poznámka k současnému vývoji českého systému sociálního bydlení	72
Závěr.....	75
Seznam citovaných zdrojů.....	78

Seznam zkratk

ACT – Assertive Community Treatment

ČR – Česká republika

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení

FEANTSA – Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci

ICM – Intensive Case Management

ODS – Občanská demokratická strana

OSN – Organizace spojených národů

REACH – Reaching out and Engaging to Achieve Consumer Health

USA – United States of America

Úvod

Housing First (Bydlení především) je již téměř dvě desetiletí starý model ukončování bezdomovectví prostřednictvím zabydlování lidí bez domova v bytech, a to za určitých podmínek a s podporou sociální práce. Česká republika začala tento koncept postupně přejímat teprve v posledních letech. První opravdu významný projekt tohoto druhu, dvouletý Rapid Re-Housing, v Brně dosud probíhá. Zároveň se uskutečňují projekty, které se od amerického originálu odlišují více. Podobně je tomu v ostatních státech, v nichž byl model Housing First vyzkoušen. Každý stát nebo oblast má svá specifika, a proto také projekty na tyto podmínky reagují, což může ovlivňovat jejich efektivitu, a to oběma směry.

Tato bakalářská práce nejprve představuje vznik a principy modelu Housing First a následně popisuje tři, od něj odvozené české projekty: Rapid Re-Housing, Jarní výzvu a Koncept bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava. Práce si klade za cíl na zmíněných příkladech ukázat, jakým způsobem lze s původním konceptem pracovat, čím v těchto případech české projekty inspiroval originál a jak byl upraven pro podmínky českého prostředí.

Text je rozdělen do čtyř kapitol. První kapitola objasňuje zásady Housing First a jeho odlišnosti od modelu Housing Ready. Ve druhé kapitole je nastíněn vznik a rozšíření modelu z USA do Kanady, Austrálie a Evropy. V rámci této kapitoly jsou stručně představeny některé zahraniční projekty, postavené na Housing First, a také studie, které zkoumaly jejich výsledky. Je při tom poukázáno na prvky, jimiž se projekty od sebe navzájem odlišují. Třetí kapitola se věnuje třem českým projektům ukončování bezdomovectví. Ve čtvrté kapitole je pak rozebráno, jak konkrétně jmenované české příklady na principy Housing First reagují, a jak se Česká republika staví k podobným snahám a k problematice bytové nouze vůbec.

Co se literatury týče, mnohé informace práce čerpá z americké knihy *Housing First: ending homelessness, transforming systems, and changing lives* (Deborah Padgett, Benjamin F. Henwood a Sam J. Tsemberis) a dále z české publikace *Prostupné bydlení: evaluace* (David Kocman a Jaroslav Klepal). Obě pocházejí z roku 2016. Obecně jsou ale tištěné zdroje k tématu, dostupné v České republice, zatím omezené. Důležitým zdrojem je elektronická publikace *Evropská příručka Bydlení především*

(Nicholas Pleace) z roku 2010, vydaná v češtině v roce 2017. V ní jsou definovány hlavní i mnohé vedlejší zásady Housing First, přičemž zde lze nalézt původní myšlenky psychologa Sama J. Tsemberise, hlavního zakladatele amerického originálu Housing First. Tsemberis se totiž účastnil její tvorby v poradním sboru expertů.

Kapitola o zahraničních zkušenostech využívá zahraničních studií, publikovaných v elektronicky dostupných periodikách, jako např. *American Journal of Community Psychology* nebo *Journal of Social Distress & the Homeless*. Podrobnosti o českých projektech lze v současné době získat z webových stránek projektů, na nichž jejich autoři zveřejňují i podrobnější dokumenty, jako je třeba *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy* nebo průběžné evaluační zprávy. Dále většina informací k českým příkladům pochází z českých elektronických médií – z článků, tiskových zpráv a rozhovorů s významnými aktéry. V případě brněnského Rapid Re-Housingu se detailní informace o sociální práci s klienty nacházejí i v diplomové práci z Masarykovy univerzity *Míra podpory poskytovaná klientům projektu Rychlé zabydlení a její časové ohraničení* (Jana Miholová).

Česká média pravděpodobně nejsilněji zaznamenala brněnský projekt Rapid Re-Housing. O projektech nebo změnách systémů sociálního bydlení v dalších městech, která využívají dílčí prvky Housing First, se píše výrazně méně. Přijetí nového modelu v české společnosti by prospěla vyšší informovanost, ať už skrze veřejné sdělovací prostředky nebo prostřednictvím přístupu k zahraničním publikacím či rovnou vydání jejich českého překladu.

Bakalářská práce je psána s určitou sympatií k modelu Housing First s ohledem na jeho efektivitu co do míry udržení bydlení, která se v naprosté většině projektů prokazuje. Tato sympatie proto vyplývá z naděje, že by model mohl v praxi pomoci řadě lidí a že by jím opravdu mohl být do velké míry řešen problém bezdomovectví (nikoli však problém chudoby jako takové). Zároveň je z textu práce zřejmé, že koncept nelze používat zcela univerzálně s ohledem na místní sociální systémy i na reálné možnosti, takže i podobně úspěšné projekty musely mít různá nastavení. Se sympatií k několika nejzákladnějším obecným zásadám je proto třeba dodat, že chvála i kritika je zde adresována především konkrétním projektům. Předmětem pochvaly může být třeba fungující přizpůsobení modelu českému dávkovému systému v brněnském projektu, předmětem kritiky zase restriktivní opatření vůči klientům

v San Diegu, slabá pomoc sociálních služeb v Budapešti nebo rozmístění bytů v rizikových lokalitách v Brně.

Podpora modelu jako takového pochází z ocenění skutečnosti, že se Housing First k lidem v bytové nouzi, často neprávem zahrnovaným pod lidový výraz „neplatiči“, nestaví apriori jako k těm, kteří záměrně zneužívají pomoc státu a dobrou vůli pronajímatelů, ačkoli jimi někteří opravdu mohou být. Naopak si je vědom, že 1. ne všichni lidé v bytové nouzi jsou neplatiči, 2. nezaplacení nájmu ještě nutně nesignalizuje morální selhání a 3. i vina může mít u člověka širokou škálu příčin. Housing First nabízí všem těmto lidem možnost změny, pokud o ni stojí.

1. Přístupy Housing First a Housing Ready

1.1 Co jsou modely Housing First a Housing Ready

Princip Housing First, v překladu „bydlení především“, představuje nejčastěji model práce s lidmi bez domova, jimž je nejprve poskytnuto důstojné bydlení, a teprve následně s nimi sociální pracovníci řeší problémy přidružené k jejich bezdomovectví. Podobou důstojného bydlení se zabýval Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva, a stanovil parametry, které by takové bydlení mělo splňovat. Zejména se jedná o ochranu nájemníka před náhlým nuceným vystěhováním, dobrý technický stav a použitelnost bytové jednotky, adekvátní stanovení cen tak, aby bydlení mohli sehnat i sociálně slabší lidé a zbyly jim peníze na základní životní potřeby, a také jde např. o fyzickou dostupnost, díky níž mohou samostatně bydlet i lidé se zdravotním handicapem. Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení ETHOS, vytvořená Evropskou federací národních sdružení pracujících s bezdomovci FEANTSA, k tomu dodává, že součástí důstojného domova je i soukromí a možnost nájemníka rozhodovat o tom, kdy bude ve svém domově přítomen nebo koho si do něj pozve.¹

Obtíže, často spojované s bezdomovectvím, jako absence zaměstnání, odebrání dítěte rodičům nebo závislosti a psychické poruchy se logicky lépe řeší člověku, který má střechu nad hlavou, základní životní pohodlí, možnost odpočinku a soukromí. Nejčastěji se princip Housing First využívá pro klienty s tzv. duální diagnózou, tedy pro lidi trpící duševní poruchou a zároveň závislostí na návykových látkách.² (Mj. proto, že pobytová zařízení pro léčbu duševních nemocí jsou málokdy ochotna přijmout alkoholika,³ ale právě tak obecně člověka z ulice.) „Bydlení především využívá bydlení spíše jako východisko než jako cíl.“⁴ Klient má obvykle jen tři povinnosti: platit nájem, dodržovat nájemní smlouvu a pravidla dobrých sousedských

¹ PLEACE, Nicholas. *Evropská příručka Bydlení především* [online]. Praha: Úřad vlády ČR, 2017 [cit. 2018-08-11]. ISBN 978-80-7440-159-6. URL: <http://housingfirsteurope.eu/assets/files/2017/05/housing-first-guide-czech.pdf>, s. 36.

² RIPKA, Štěpán. *Dejme šanci Bydlení především*, in: PLEACE [online]. (2017), s. 9.

³ KOCMAN, David a Jaroslav KLEPAL. *Prostupné bydlení: evaluace*. Praha: Úřad vlády ČR - Agentura pro sociální začleňování, 2016. ISBN 978-80-7440-153-4, s. 26.

⁴ PLEACE [online]. (2017), s. 19.

vztahů a spolupracovat se sociální službou.⁵ Koncept má však i mnoho kritiků přesvědčených, že by se klient měl napřed „naučit bydlet“ v nižších typech ubytování, a pokud nedokáže dodržet ani pravidla azylového domu, není schopen udržet si byt. Z toho důvodu a také kvůli nedostatku bytů k okamžitému přidělení všem potřebným se nástup principu Housing First ve světě prosazuje skrze projekty experimentálního charakteru, na nichž je prokazována dosažitelnost úspěchu.

O projektech Housing First se tedy zpravidla mluví v souvislosti s ukončováním bezdomovectví (ale model lze s jistými modifikacemi uplatnit i v dalších oblastech, jako je přestěhování zdravotně postižených osob z dlouhodobé ústavní péče do bytů⁶). Absence domova je z pohledu výše zmíněné Evropské typologie ETHOS pojata širěji než pouhá absence střechy nad hlavou. Typologie ji dělí do čtyř kategorií. Za osoby žijící bez bydlení bývají považovány ty, které přežívají *bez střechy*: na ulici a v noclehárnách, *bez bytu*: v azylových domech a ubytovnách, dále pak osoby žijící *v nejistém bydlení*: ty, které bydlí u příbuzných a známých, nebo v bytě před soudním vyklizením, a konečně osoby *v nevyhovujícím bydlení*: lidé z bytů nedostatečně vybavených, přelidněných nebo ve špatném technickém stavu.⁷ Všem těmto lidem totiž chybí skutečný domov.

Koncept Housing First má své počátky v USA a následně Kanadě na počátku 90. let 20. století, kde se také realizovaly první zkušební projekty.⁸ V Americe je jeho původ spojen s newyorskou organizací Pathways to Housing a osobností psychologa Sama Tsemberise.⁹ Svou podstatou se koncept stal opakem přístupu Housing Ready, který třeba v České republice v drtivé většině případů řešení bezdomovectví stále převládá a pravděpodobně ještě nějaký čas převládat bude.

Princip Housing Ready (*angl. ready = připravený*) je založen na přípravě klienta na bydlení prostřednictvím vícestupňového (prostupného) systému bydlení. Klient z ulice tak nejprve musí prokázat schopnost udržet si s podporou a kontrolou

⁵ VÁHALA, Dalibor. Rapid Re-Housing: social support model developed by Ostrava's researchers was awarded European FEANTSA Prize. *University of Ostrava* [online]. 20. října 2017 [cit. 2018-08-12]. URL: <https://www.osu.eu/21649/rapid-re-Housing/>

⁶ RIPKA, in: PLEACE [online]. (2017), s. 10.

⁷ ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR. *Městská část Praha 8* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://www.praha8.cz/file/Q7p/definice-ETHOS.pdf>

⁸ CHVOJKA, Jan. *Předmluva k českému vydání publikace „Evropská příručka Bydlení především“*, in: PLEACE [online]. (2017), s. 7.

⁹ PLEACE [online]. (2017), s. 19.

sociálních pracovníků dočasné ubytování na azylovém domě, tam by se mu mělo podařit najít si zaměstnání a našetřit alespoň na podnájem v ubytovně (kde se však v posledních letech vyšplhaly ceny na hodnoty běžného tržního nájmu bytů i výše), a následně, když se dostane téměř na úroveň „běžného občana“, se může dostat až do sociálního (tréninkového) bytu. Protože Česká republika dosud nemá zákon o sociálním bydlení, vytváří si systém poskytování sociálních bytů každá obec podle vlastního uvážení. Zpravidla se však jedná o byty z majetku obce, městských částí nebo poskytnuté díky spolupráci se soukromými majiteli, s výrazněji zlevněným nájmem a případně bez nutnosti platit počáteční kauci. Kvalita bydlení zde vyšší než na ubytovnách (nájemník zde má svůj klid a soukromí) a ubytovací programy obcí většinou podmiňují poskytnutí takového bytu pravidelnou spoluprací nájemníka se sociálním pracovníkem. (Obce a spolupracující soukromí majitelé však také leckdy zneužívají své pravomoci – např. nabízejí sociální byty pouze ve vyloučených lokalitách daleko od centra a bez občanské vybavenosti). Nájemník tedy stále nebydlí v „běžných“ podmínkách – je pod kontrolou, žije v přidělené lokalitě apod. Programy obcí se pak snaží nějakým způsobem nájemníka motivovat, aby byl schopen časem přejít do ještě kvalitnějšího bytu s tržním nájmem a osamostatnil se natolik, že nebude potřebovat rady a dohled sociálního pracovníka.¹⁰

Může se zdát, že tento postup, kterým však velká část lidí z ulice nedokáže projít, má svoji logiku, protože k bydlení je třeba napřed získat pevnou vůli a dovednosti. Skutečnost je ale jiná, neboť tento obtížný sled úkolů zahrnuje – vedle podmínek jako je hledání zaměstnání nebo splácení dluhů – i kompetence, které bydlící člověk k bydlení vůbec nepotřebuje,¹¹ např. abstinovat v pití alkoholu, léčit se s duševní chorobou, případně nekouřit v pokoji azylového domu nebo nevodit tam návštěvy. Tím pádem se po člověku v bytové nouzi a s různými problémy chce, aby splňoval mnohem přísnější požadavky, než splňují běžní bydlící občané.¹² Druhá námitka je, že

¹⁰ KOČMAN a KLEPAL (2016), s. 10-11, 19-24.

¹¹ BUSCH-GEERTSEMA, Volker, Jan SNOPEK a Štěpán RIPKA. Sociální bydlení a model Housing first. *Deník Referendum* [online]. 28. listopadu 2014 [cit. 2018-08-03]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/19248-socialni-bydleni-a-model-housing-first>

¹² PLEACE [online]. (2017), s. 21.

spousta lidí v bytové nouzi kompetence k bydlení má, pouze se dostala do dluhu¹³ (někdy třeba i jen kvůli zvedání nájmu) a do jiného bytu se nedostane, protože nemá našetřeno na počáteční kauci. Tato skupina lidí se nepotřebuje nic učit, potřebuje pouze levnější byt. Přesto se stává, že tito lidé bývají odsouzeni k životu na ubytovně nebo v azylovém domě, což je zvláště náročné a stigmatizující pro rodiny s dětmi, a navíc jsou nuceni dokazovat své schopnosti (např. hospodaření s penězi, péče o děti...),¹⁴ pokud se chtějí opět ucházet o byt.

Přístup Housing First nemá jednotnou metodu, která by se dala aplikovat ve všech státech a městech. Obecně vzato jde o zabydlování potřebných klientů s minimem podmínek a za velmi nízkou cenu nájmu, přičemž jsou s klienty v kontaktu sociální pracovníci, kteří kontrolují plnění těchto základních podmínek a v případě zájmu jim pomáhají v dalších potřebách. Zpravidla se projekty v detailech liší a jsou šity na míru konkrétním městům a regionům v závislosti na dávkovém systému, struktuře sociálních služeb, místní sociální situaci apod. Existují ale určité principy, které by měly být dodržovány vždy a které model Housing First definují. Německý odborník na řešení bezdomovectví, výzkumník a koordinátor projektu Housing First Europe, Volker Busch-Geertsema, těchto principů jmenuje osm podle pravidel počátečního projektu z New Yorku. Patří mezi ně co nejrychlejší poskytnutí bydlení bez přípravy klienta, respekt ze strany sociálního pracovníka, omezení povinného poskytování podpory pouze na nezbytné pravidelné návštěvy pracovníkem jednou týdně a zároveň možnost využívat této podpory tak dlouho, jak je třeba. Dále jde o princip klientovy volby – jeho úkolem není jen poslouchat pokyny pracovníka, nýbrž se i vyjadřovat k celému procesu, aby byl s bydlením spokojen a tedy motivován. Vzájemně spolu souvisejí principy orientace na uzdravení a snižování rizik, které se však oba uplatňují až tehdy, když už má klient kde bydlet. Konečně osmým principem by mělo být co možná nejrovnoměrnější rozdělení sociálních bytů v oblasti – tak, aby se zabránilo vzniku ghett pro lidi vylučované mimo společnost.¹⁵ (*Evropská příručka Bydlení především* jmenuje osm principů pro Evropu velmi podobně, ale s mírnými

¹³ ČÁPOVÁ, Hana. Bydlením ke zdraví. Projekt Housing First se vyplatí. *Respekt* [online]. 13. července 2018 [cit. 2018-08-05]. URL: <https://www.respekt.cz/spolecnost/bydlenim-ke-zdravi-projekt-housing-first-se-vyplati>

¹⁴ KOCMAN a KLEPAL (2016), s. 21.

¹⁵ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK, RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

odchylkami: 1. bydlení je lidské právo, 2. možnost volby a kontroly ze strany uživatelů služeb, 3. oddělení bydlení a podpory, 4. zaměření na zotavení, 5. snižování rizik, 6. aktivní zapojení bez donucení, 7. individuální plánování, 8. flexibilní podpora na tak dlouho, jak je potřeba).¹⁶

Podle *Evropské příručky Bydlení především* by sociální služba spolupracující s nově nastěhovaným klientem měla být schopna zajistit klientovi veškerou žádanou pomoc – od asistence při nastěhování do bytu a zajištění vybavení, řešení technických problémů v bytě a rad s úklidem domácnosti nebo přípravou zdravých jídel přes organizování rozpočtu po podporu při budování sousedských vztahů a motivaci klienta k osobním pokrokům.¹⁷ Reálné možnosti projektů pak samozřejmě závisí na počtu klientů (domácností) na jednoho pracovníka a také na tom, co se pracovník snaží zvládnout sám a s čím klienta odkáže na vhodnou službu. V případě českého projektu Rapid Re-Housing, o němž bude řeč níže, např. jeden pracovník dohlíží na dvanáct rodin. Pracovníci nestíhají plnit všechny povinnosti v pracovní době, k tomu musí vyplňovat složitou administrativu, evidovat všechny kontakty s klienty a účastnit se porad. Jedna z pracovníků si postěžovala, že z časových důvodů nemůže plnit všechny zakázky klientů, natož, aby si s nimi mohla v klidu popovídat. Také v českém projektu je přitom škála zakázek velmi různorodá – kromě otázek samotného bydlení a jeho finančního zajištění se může jednat o intervenci s obětí domácího násilí, pomoc v komunikaci s dětmi, vyhledání lékaře nebo vyhledání školy či doučování pro dítě.¹⁸

Míra pomoci sociálních pracovníků je dlouhodobě předmětem diskusí ohledně sociálního bydlení obecně. mj. i proto, že větší množství pracovníků znamená vyšší výdaje. Housing First předpokládá alespoň v začátku velmi intenzivní podporu pracovníkem, která se může časem snižovat. Naopak prostupné systémy ve chvíli, kdy převedou klienta do sociálního bytu, upřednostňují jen občasný kontakt (v některých systémech například jednou až dvakrát měsíčně), neboť počítají s tím, že už se klient v nižších stupních vypracoval k samostatnosti, což však nemusí být vždy pravdou.

¹⁶ PLEACE [online]. (2017), s. 20.

¹⁷ Ibidem, s. 50-53.

¹⁸ MIHOLOVÁ, Jana. *Míra podpory poskytovaná klientům projektu Rychlé zabydlení a její časové ohraničení* [online]. Brno, 2018 [cit. 2018-08-13]. URL: <https://is.muni.cz/th/krqp0?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DMIholov%C3%A1%20agenda:th%26start%3D1>. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Štěpán Ripka Ph.D., s. 39-40, 46-49.

Říkají přitom, že k běžným podmínkám bydlení samostatného jedince, kterým by se měl klient před získáním nájemního bytu stát, stálá pomoc a dohled nepatří. Na tomto místě je nutno připomenout, že Housing First se nebrání zplnomocňování klienta, ovšem na rozdíl od dostupných systémů pracuje se zabydlenými lidmi, kteří si určité dovednosti dosud neosvojili a v některých případech se jim to možná ani nikdy nepodaří. Čeští odborníci, sociolog David Kocman a antropolog Jaroslav Klepal, doporučují také dostupným systémům zavádění intenzivní podpory pracovníkem, která bude mít mnohem spíše podobu nácviku dovedností než pouhého poradenství.¹⁹

Zbývá doplnit několik pravidel, stanovených *Evropskou příručkou Bydlení především* opět jako obecný ideál projektů. Ukončí-li klient dobrovolně spolupráci s projektem, nebývá kvůli tomu vystěhován. Přestěhuje-li se klient do jiného bytu a neukončí spolupráci s projektem, pracovníci jej navštěvují dál. Ztratí-li klient bydlení, pracovníci se snaží pomoci mu najít nové (to je také význam třetího bodu „oddělení bydlení a podpory“). Pracovníci trvale povzbuzují a motivují klienta k pozitivním životním změnám. Jediná situace, kdy mohou odepřít klientovi dočasně nebo i trvale podporu, nastává, pokud klient pracovníky ohrožuje.²⁰

1.2 Je přidělení levného bytu zasloužené?

Kolem principu Housing First se začaly rychle rojit otázky, proč by někomu měl být přidělován byt bez většího vlastního přičinění (klienti v projektech bývají často losováni) a za výhodnějších podmínek (snížený nájem) než jeho sousedovi, který si na bydlení musí těžce vydělávat. A to tím spíše, že si dotyčný klient svoji situaci někdy i sám zapříčinil. Někteří z odborníků a politiků navrhuje, aby byli v systému přidělování bytů mezi klienty rozlišováni „viníci“ od „obětí“. (Např. mluvčí ministra pro místní rozvoj první vlády Andreje Babiše, Vilém Frček, v březnu roku 2018 uvedl: *„Zatím pracovně pracujeme s dělením lidí do kategorií podle toho, zda se do situace bytové nouze dostali zaviněně, či nikoliv. Oběma těmito skupinám chceme pomoci výstavbou sociálních bytů. U první skupiny, většinou jde o drogově závislé nebo alkoholiky, však pod podmínkou povinné sociální práce a omezení dispozičního práva*

¹⁹ KOCMAN a KLEPAL (2016), s. 37, 44.

²⁰ PLEACE [online]. (2017), s. 38-43.

a řízení dávek.²¹ Ještě ostřeji hovořil kontroverzní materiál poslance za Hnutí ANO ve vládě Bohuslava Sobotky, Zdeňka Soukupa, navazující svým založením na starší návrh Tomislava Šimečka, předsedy Občanského sdružení majitelů domů, bytů a dalších nemovitostí v ČR, tedy na dělení občanů na ty, kteří si bydlení zaslouží, a na ty, kteří si zaslouží buď holobyt, nebo si třeba budou muset bydlení vybudovat svépomocí.²²) Proto vznikl pojem *zásluhovost*,²³ jehož obsah má ten význam, že bydlení není něco, co by měl člověk dostávat automaticky a zdarma, naopak se o něj z výchovných důvodů musí přičinit. Zastánci modelu Housing First však právě tuto zásluhovost odmítají s vysvětlením, že pro velkou část potřebných je taková laťka příliš vysoká a nechávat je žít a umírat na ulici není humánní. (Tím ovšem nepopírají, že po ubytování je potřeba s těmito lidmi dále pracovat na zkvalitnění jejich životů.) Prosazují tedy koncept *práva na bydlení* – zakotveného v Listině základních práv Evropské unie²⁴ – podle něhož je bydlení základní lidskou potřebou a nikoli odměnou za úspěšně vedený život. Z tohoto hlediska je pro ně přidělování bytů potřebným morálně obhajitelné.

Model Housing First, jak byl vytvořen se všemi svými zásadami, není určen k absolutnímu řešení bezdomovectví. Byl navržen pro lidi, kteří potřebují vysokou míru podpory, tzn. pro lidi psychicky či fyzicky nemocné, závislé na návykových látkách, lidi ocitající se opakovaně na ulici. Těm, kteří takovou podporu nepotřebují, by zpravidla stačilo přidělení bytu s malou podporou nebo i bez ní – a v takovém případě už se nejedná přesně o přístup Housing First v původním významu.²⁵ Někdy

²¹ KUBALA, Radek. Brnu se daří ukončovat bezdomovectví, stát je pozadu. *Deník Referendum* [online]. 23. března 2018 [cit. 2018-11-18]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/27315-brnu-se-dari-ukoncovat-bezdomovectvi-stat-je-pozadu>

²² UHLOVÁ, Saša. Zákon o sociálním bydlení: nutnost, na kterou nezbývá mnoho času. *Deník Referendum* [online]. 29. června 2016 [cit. 2018-06-07]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/23283-zakon-o-socialnim-bydleni-nutnost-na-kterou-nezbyva-mnoho-casu>

²³ Termín *zásluhovost* se v českém prostředí používá typicky v souvislosti s vyměřováním výše důchodů. Postupně se přenesl i do tématu sociálního bydlení, kde se vztahuje k současnému nejčastěji využívanému systému stupňovitého bydlení a značí, že lidé, kteří se chtějí dostat k vyššímu stupni kvality ubytování, musí nejprve dokázat, že pro tento svůj cíl něco dělají, např. chodí do práce a splácejí dluhy, tedy že si postup na vyšší úroveň zaslouží. S termínem běžně a bez bližší definice pracuje třeba publikace *Prostupné bydlení* z roku 2016. KOCMAN a KLEPAL (2016).

²⁴ BUSCH-GEERTSEMA, Volker, Štěpán RIPKA, Jan MILOTA a Jan SNOPEK. Nejprve bydlení: S Volkerem Buschem-Geertsemou o pomoci lidem bez domova. A2 [online]. 20. listopadu 2013 [cit. 2018-08-06]. URL: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/24/nejprve-bydleni>

²⁵ PLEACE [online]. (2017), s. 19, 91-92.

pak vznikají i varianty Housing First pro lidi s nižší potřebou podpory, nazývané Housing First Light (a přeneseně se pak pouhému poskytování bytů bez podpory pracovníkem dá říkat Housing Only, tento systém už však s principem Housing First nemá mnoho společného).²⁶

Pod model Housing First ale spadá kategorie projektů Rapid Re-Housing. Název se překládá jako „rychlé znovuzajištění bydlení“ a jedná se zpravidla o projekty pro rodiny, které přišly o střechu nad hlavou, kdy jde hlavně o rychlé přestěhování dětí z nevyhovujících podmínek, a teprve v průběhu se zjišťuje, která rodina potřebuje velkou míru podpory a kde lze podporu brzy ukončit.²⁷ Podle některých autorů z USA byl dokonce model Housing First ve svých začátcích vyvinut právě pro tyto rodiny²⁸ (podle jiných však vznikl primárně pro psychicky nemocné lidi z ulice²⁹). Některé západoevropské státy a města jsou dokonce připraveny poskytnout potřebným rodinám bydlení tak rychle po jeho ztrátě, že pro ně ani neprovozují přechodné ubytování, a rodin s dětmi se tak vůbec netýká kategorie služeb pro lidi bez domova.³⁰

Jak bude později ukázáno, úspěšnost modelu Housing First, hodnocená podle počtu klientů, kteří si bydlení během projektů udrží, je poměrně vysoká, okolo 80 %. Nelze ale zapomínat na lidi, kteří tímto sítím propadli, a kteří tvoří asi 5-20 % z celkového počtu klientů.³¹ Nabízí se proto otázka, co s lidmi, kteří si byt opravdu neudrží (třeba proto, že si nedokáží ponechat stranou potřebnou částku, odmítají kontroly sociálním pracovníkem, chovají se agresivně, ale situaci jim např. mohou ztěžovat i jejich sousedníci z ulice, kteří je nadále navštěvují a tím jim komplikují vztahy s novými sousedy.³²) Měly by kvůli tomu být tu a tam zachovány nějaké ubytovny – tedy hromadné bydlení – nižší a méně kvalitní stupeň ubytování? Měli by tito lidé dostat další šance na byt, který třeba navíc poničí, a pokud ano, kolikrát? Co když někteří

²⁶ SNOPEK, Jan. *Přístup housing first : Zahraniční zkušenosti a možnosti využití v ČR* [online].

10. března 2016 [cit. 2018-08-15]. URL: <https://docplayer.cz/25652342-Pristup-housing-first.html>

²⁷ MIHOLOVÁ (2018), s. 54-55.

²⁸ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK, RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

²⁹ PLEACE [online]. (2017), s. 20.

³⁰ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK, RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

³¹ RIPKA, Štěpán, Stanislav KŘEČEK a Dalibor ZÍTA. Končí na ubytovně lidé, kteří „neumí bydlet“?

Diskuse o zákonu o sociálním bydlení začíná od nuly. *Radio Wave: Přes čáru* [online]. 30. dubna 2018 [cit. 2018-08-06]. URL: <https://wave.rozhlas.cz/konci-na-ubytovne-lide-kteri-neumi-bydlet-diskuse-o-zakonu-o-socialnim-bydleni-7194827>

³² BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

jedinci o byt doopravdy ani nemají zájem či jim nestojí za spolupráci se sociálními pracovníky? K bydlení nelze nikoho přinutit. A mají pravdu „radikální“ zastánci konceptu, když svými projekty chtějí obhájit tezi, že s tou správnou podporou si byt nakonec dokáže udržet opravdu každý? Tyto otázky zatím nedostaly jednoznačné odpovědi a dosud vzbuzují živé diskuse mezi odborníky i politiky.

Státy, které praktikují Housing First déle než Česká republika, už mají hlubší zkušenosti s lidmi, kteří si byt neudrželi. Podle autora konceptu Housing First, S. Tsemberise, by měl každý, kdo propadne sítem, dostat řadu dalších pokusů, a teprve nakonec být odkázán na instituci ve stylu slušné ubytovny. Tam už by ale mělo skončit opravdu malé procento lidí.³³ Sociální služba s přibývajícím selháním může (a pravděpodobně vzhledem k omezeným možnostem i musí) určitými způsoby snižovat míru benevolence k problematickým klientům – např. klient už nedostane na výběr, o který z bytů stojí. V Nizozemí např. pro tyto problémové klienty, kteří neprošli řadou pokusů, vzniklo tzv. *bydlení poslední šance*. To s sebou nese větší dohled nad klienty. Odborníci jako je V. Busch-Geertsema ale po takové řadě pokusů nevyklučují ani určité formy sestěhování problematických klientů na jedno místo, tzv. kongregované bydlení, na které např. dohlíží domovník. Dánský program se přiblížil individuálním potřebám úzké skupiny klientů natolik, že jim umožňuje v rámci projektu bydlet v jakýchsi koloniích, tedy v příbytcích nebo třeba i na lodích, které si opatřili nebo zhotovili ti klienti, kteří nemají zájem zůstat v bytě. Jedná se o program „*skaeve huse for skaeve existenser*“, tedy „*neobvyklé bydlení pro neobvyklé lidi*“. V každém případě pro klienty propadlé sítem projektů platí, že je vždy potřeba zhodnotit, proč klient neprošel, neboť k chybám může docházet i na straně sociálních služeb.³⁴

1.3 Vyplatí se Housing First společnosti?

Vedle snahy pomoci lidem v nouzi je na tomto místě vhodné připomenout, že udržování vysokého počtu bezdomovců není nijak výhodné ani pro většinovou společnost. S bezdomovectvím a bytovou nouzí obecně bývá vedle pobírání dávek

³³ BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

³⁴ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK, RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

spojeno využívání sociálních služeb, nutnost využívání zdravotních služeb kvůli podlomenému zdraví, ale i odebrání dětí z rodin, o které se musí stát postarat, a někdy také kriminalita. Kromě toho jsou lidé z ulice často nezaměstnaní a neodvádí státu daně. Odborníci proto připomínají, že ačkoli mohou být náklady na sociální byt a podporu sociálním pracovníkem poměrně vysoké (a projekty Housing First bývají náročné jak finančně při získávání potřebných bytů, tak personálně), ve výsledku se přece jen vyplatí.³⁵ A společnosti přinese ubytování bezdomovců prospěch i v případě, že si dotyčný klient zaměstnání nenajde.³⁶

Přístup Housing First se v zahraničí hodně využívá u klientů trpících závislostmi nebo jinými psychickými poruchami, tedy u těch, pro které by byl dlouhodobý výstup po žebříčku vícestupňového systému nejobtížnější. Např. v případě drogově závislých je také nezanedbatelným přínosem, že mohou používat injekční stříkačky v bezpečí domova a nikoli na ulici, u lidí s jinými poruchami se zase s možností domova snižuje míra stresu. Nikdo přitom tyto lidi nenutí se léčit nebo abstinovat³⁷ (k úspěšnosti každé léčby je totiž stejně nutná vůle klienta), avšak mají-li motivaci začít, jejich léčba bude pravděpodobně úspěšnější než na ulici. „*Primárním cílem Housing First tedy není samostatně žijící abstinent se stabilizovaným psychickým stavem, který chodí do práce.*“³⁸ Valerie Joovers, odbornice pracující v Amsterdamu s lidmi se závislostí na drogách a zároveň psychiatrickou diagnózou, uvedla na konferenci o zákoně o sociálním bydlení v Poslanecké sněmovně České republiky v roce 2016 příklad svého klienta Joopa. Joop, muž závislý na heroinu a schizofrenik, propadl po čtyřech letech úsilí ve vícestupňovém modelu a vrátil se opět na ulici. Když jej zmíněná pracovnice po letech potkala, zprostředkovala mu byt. Následně muž přestal brát heroin, dochází na kontroly na psychiatrickou kliniku a dostal se znovu do kontaktu se svojí rodinou. (Valerie Joovers pak pomáhala s brněnským projektem Rapid Re-

³⁵ BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

³⁶ HEJL, Jan. Brno experimentuje s byty. Dát bydlení chudým se vyplatí, tvrdí zastupitel. Práci si najdou potom. *Aktuálně.cz* [online]. 3. dubna 2016 [cit. 2018-08-05]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/brno-experimentuje-s-byty-dat-bydleni-chudym-se-vyplati-tvrd/r~15338938f80211e5a4ba0025900fea04/>

³⁷ JOOVERS, Valerie a Hana ČÁPOVÁ. Tak si to s nimi vyměňte, říkáám kritikům sociálního bydlení. *Respekt* [online]. 27. října 2016 [cit. 2018-08-06]. URL: <https://www.respekt.cz/spolecnost/tak-si-to-s-nimi-vymente-rikam-kritikum-socialniho-bydleni>

³⁸ MIHOLOVÁ (2018), s. 17.

Housing, který bude popsán níže).³⁹ Ze zahraničních studií, o nichž bude řeč v jedné z následujících kapitol, vyplývá, že tento příklad rozhodně není ojedinělý – velká část klientů v projektech snižuje své závislosti a zvyšuje kvalitu svých životů právě proto, že je k tomu nikdo nenutí a přitom dostávají příznivé podmínky.

Odborníci experimentující s projekty Housing First se díky zkušenostem z řady států, které budou přiblíženy v kapitole *Zahraniční zkušenosti s modelem Housing First*, už dávno mohou prokázat čísla. Míra úspěšnosti, tedy poměr klientů, kteří si byt udrželi do konce jednoletých či víceletých projektů, se totiž téměř ve všech státech, kde projekty probíhaly, pohybuje od 80 % výše.⁴⁰ Naopak výzkumy modelu Housing Ready ve státech jako je třeba Velká Británie, ale i Česká republika⁴¹ vykázaly míru úspěšnosti 10-30 %. Chyb se přitom nedopustili jen klienti, ale i samotné sociálněpolitické systémy,⁴² tedy např. tvůrci bytové politiky, obce, které zprivatizovaly svůj bytový fond, jímž by nyní mohly svým občanům pomoci, tvůrci sociální politiky, ale i úředníci městských samospráv, kteří rozhodují o přidělování bytů bez individuálního přístupu k lidem a jejich možnostem, pouze na základě splnění kritérií. Např. se stává, že pro lidi, kteří vyšplhali po žebříčku nižších stupňů ubytování na vrchol, pak stát nemá připravené byty.⁴³ Soukromí pronajímatelé se zase obávají lidí přicházejících z nižších stupňů ubytování jakožto rizikových nájemníků a byt jim nepronajmou, v zahraničí třeba občas vyžadují certifikát připravenosti k bydlení.⁴⁴ Tento problém nedostatku standardního bydlení nazývá V. Busch-Geertsema *efektem zúženého hrdla*. Ve státech trvajících na přístupu Housing Ready podle něj lidé bez domova neubývá, ba právě naopak.⁴⁵

Čeští odborníci, D. Kocman a J. Klepal, hovoří v českém prostředí o míře úspěšnosti stupňovitého systému bydlení 10-15 %. Na druhou stranu tito autoři připomínají, že i stupňovitý (prostupný) systém byl svého času vítanou inovací. Poté, co se totiž v 90. letech velká část obecních bytů rozprodala, zůstali lidé odkázáni buď na běžný trh s byty, nebo zkrátka na azylové domy, noclehárny a ubytovny pro neplatiče.

³⁹ JOOVERS a ČÁPOVÁ [online]. 27. října 2016.

⁴⁰ RIPKA, KŘEČEK a ZÍTA [online]. 30. dubna 2018.

⁴¹ MIHOLOVÁ (2018), s. 11.

⁴² BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK, RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

⁴⁵ BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

Sociální bydlení téměř neexistovalo a teprve některé obce spolu s neziskovými organizacemi začaly zakládat programy, jejichž prostřednictvím je možné část občanů vrátit přes sociální bydlení do nájemního bydlení. Tato změna zvýšila řadě lidí, žijících v beznaději, kvalitu života a nové programy dostupného bydlení vznikají v obcích dodnes. Jak dodávají D. Kocman a J. Klepal, jejich efektivita bohužel bývá velmi nízká a selhání klientů bývá zpravidla připisováno chybějícím dovednostem klientů, nikoli nedostatkům programů.⁴⁶

Argumentem zastánců Housing First je dále skutečnost, že učit se bydlet může klient jedině tehdy, když má plnohodnotné bydlení. Na nižších stupních, kde nemá klasickou nájemní smlouvu a platí pouze symbolické poplatky, se nenaučí ani hospodařit s penězi na nájem a služby, ani si chránit soukromí před nezvanými hosty, kteří se na azylový dům či ubytovnu jednoduše nedostanou přes vrátnici. (Např. ceny azylových domů provozovaných Nadějí a Armádou spásy v Praze se pohybují okolo 120,- Kč za den.^{47, 48} Také v případě sociálních bytů, a to jak těch poskytnutých skrze dostupné bydlení, tak těch získaných přes projekty Housing First, je sice výše nájmu výrazně nižší oproti tržnímu nájemnému, avšak nájemník už si např. musí oddělovat peníze na nájem a na služby nebo se naučit platit přes účet či složenkou, což pro řadu klientů není samozřejmostí.) Mezi propagátory Housing First se už stala okřídlenou věta „*plavat se naučí člověk lépe ve vodě než na suchu*“. Nevýhodou přístupu Housing Ready je také přemísťování klienta z místa na místo a s ním spojené vytrhávání z právě získaných sociálních vazeb. V. Busch-Geertsema, jenž provádí sociologické výzkumy v oblasti bezdomovectví více než dvacet let, má na vícestupňový systém ubytování pro potřebné jasný názor: „*Vícestupňový systém nepředstavuje dobrou alternativu. Nedělejte to. Nefunguje to. A je to velice drahé, velice neefektivní.*“⁴⁹

Ačkoli je model Housing First jistě přelomovým postupem a jeho dosavadní efektivita v zahraničí (ale už i v průběžném hodnocení právě probíhajícího českého projektu Rapid Re-Housing) působí až neuvěřitelně, nejedná se o ukončení problému

⁴⁶ KOCMAN a KLEPAL (2016), s. 10-13.

⁴⁷ Praha: Ubytování pro muže. *Naděje* [online]. [cit. 2018-11-18]. URL: <https://www.nadeje.cz/praha/phubytovanimuzi>

⁴⁸ Informace o poskytované sociální službě. *Armáda spásy: Srdce Bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2018-11-18]. URL: <https://armadaspasy.cz/wp-content/uploads/2018/08/Informace-pro-z%C3%A1jemce-2018-1.pdf>

⁴⁹ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK, RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

sociálního vyloučení, ale o začátek jeho řešení. Jak shrnuje Štěpán Ripka, sociolog a předseda Platformy pro sociální bydlení: *„Je nicméně třeba mít realistická očekávání a uvědomit si, že ukončení bezdomovectví samo o sobě neznamená odstranění chudoby, vyléčení duševních onemocnění či zajištění ekonomické soběstačnosti. Je však významnou hodnotou samo o sobě. Vyřešením těchto dlouhodobých problémů by tedy nemělo být podmiňováno zajištění standardního bydlení. V případě nejvíce marginalizovaných lidí si vyžádá další integrace do společnosti svůj čas, realističtější cílem proto je ,relativní integrace‘.“*⁵⁰

⁵⁰ RIPKA, in: PLEACE [online]. (2017), s. 10.

2. Zahraniční zkušenosti s modelem Housing First

2.1 Historie a vývoj Housing First

Počátky přístupu Housing First sahají do roku 1992, kdy byla S. Tsemberisem založena organizace Pathways to Housing, a jsou spojeny s prvním projektem, který odstartoval v roce 1997 v New York City.⁵¹ Zde se zrodily základní zásady jako třeba podíl klientů na nájemném ve výši 30 % jejich příjmu.⁵² Podmínkami pro přijetí do programu byly bezdomovectví a duševní porucha, nikoli závislost na návykových látkách, jejíž přítomnost však byla přesto vysoká.⁵³ Do sestavování tohoto pilotního programu byli jako zaměstnanci zapojeni bývalí příjemci sociálních služeb.⁵⁴ Míra udržitelnosti se tehdy po pěti letech měření rovnala 88 % oproti 47 % u zároveň sledované skupiny klientů běžných služeb s povinnou abstinencí a léčbou.⁵⁵ Pozdější studie newyorské univerzity z let 2010-2015 (The New York Recovery Study) pak porovnávala skupinu klientů z programu Pathways to Housing se skupinou klientů využívajících běžnou stupňovitou službu – tedy službu, v níž léčba při pobytu v přechodném ubytování předchází nabídce bytu. Z druhé skupiny nebyl ani po roce a půl žádný z klientů považován za způsobilého k postoupení do trvalého bydlení.⁵⁶ Už na samém počátku v USA se musel model Housing First pracně prosazovat vůči převládajícímu stupňovitému systému a podle některých autorů to bylo o to obtížnější, že právě v USA je tradičně zakořeněn důraz na osobní lidskou zodpovědnost a schopnost vypracovat se v úspěšného jedince.⁵⁷

V roce 1999 se Housing First odzkoušel podruhé, opět v New Yorku. Tentokrát šlo o předměstí Westchester County. Následoval projekt ve Washingtonu DC v roce 2004 a ve Philadelphii roku 2008. O rok později proběhl v Burlingtonu ve státě Vermontu projekt, modifikovaný pro venkovské prostředí, který musel bojovat např. s nižší

⁵¹ PADGETT, Deborah, Benjamin F. HENWOOD a Sam J. TSEMBERIS. *Housing first: ending homelessness, transforming systems, and changing lives*. New York: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-998980-5, s. 1, 49.

⁵² Ibidem, s. 6.

⁵³ Ibidem, s. 51.

⁵⁴ Ibidem, s. 5.

⁵⁵ Ibidem, s. 50-52.

⁵⁶ Ibidem, s. 64, 100.

⁵⁷ Ibidem, s. 7.

dostupností služeb. Pracovníci se se ztíženými podmínkami vyrovnali třeba přidělením počítačů klientům, díky nimž spolu mohli komunikovat přes internet, a i tento projekt dosáhl míry udržení 85 %, i přes odlišné složení klientů od prvního newyorského projektu (šlo zde převážně o venkovany, často propuštěné z vězení). Denver zase zkusil dát klientům na výběr, zda se chtějí nastěhovat do skromnějších samostatných bytů nebo zrenovovaného objektu YMCA, kde budou žít společně. Většina z nich si tehdy vybrala vlastní byt. Ještě více se se společným bydlením pracovalo v Seattlu, kde se zase mezi klienty častěji objevovali američtí indiáni a rodilí obyvatelé Aljašky. Následovaly další projekty, mezi nimiž stojí za zmínku ještě jeden, probíhající celkem ve čtrnácti městech a zaměřený na válečné veterány. V této skupině se velice často vyskytovali starší lidé, kteří prošli válkou ve Vietnamu a prožívali duševní problémy spolu se závislostmi.⁵⁸

Míra udržení bydlení se u šesti nejvýznamnějších amerických studií, uskutečněných mezi léty 2004 a 2013, pohybovala mezi 77 % a 85 % (délka měření sahala od půl roku do čtyř let).⁵⁹ Hned po prvních úspěších si model Housing First získal podporu národních organizací (The National Alliance to End Homelessness, The U. S. Interagency Council on Homelessness) a také tehdejšího prezidenta George Bushe. V desetiletém plánu, v němž se 400 obcí zavázalo ukončovat bezdomovectví, 70 % z nich nějakým způsobem využilo Housing First.⁶⁰

Prvním státem, který přijal Housing First od USA, byla Kanada. Projekt Streets to Homes, jenž proběhl v roce 2003 v Torontu, ještě přebíral zásady velmi výběrově, ale už v roce 2005 jej následoval projekt v Calgary, který se držel newyorských základů mnohem těsněji. Opravdu velkou událostí se pak stal projekt At Home / Chez Soi z roku 2009, který zasáhl do pěti velkých měst a na jeho podobu dohlížel přímo S. Tsemberis. K předávání zkušeností mezi státy přispěly konference v letech 2012 a 2014 v New Orleans a v Chicagu s názvem Housing First Partners Conference, z nichž druhá už byla pojata opravdu mezinárodně.⁶¹

⁵⁸ PADGETT, Deborah, Benjamin F. HENWOOD a Sam J. TSEMBERIS. *Housing first: ending homelessness, transforming systems, and changing lives*. New York: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-998980-5, s. 106-121.

⁵⁹ Ibidem, s. 56-57.

⁶⁰ Ibidem, s. 101-102.

⁶¹ Ibidem, s. 134-141.

Ze Severní Ameriky se princip Housing First postupně rozšířil do Evropy a Austrálie a byl vyzkoušen řadou států. S. Tsemberis jakožto hlavní protagonista konceptu navštěvoval země a města, zavádějící Housing First, a konzultoval postupy s jejich představiteli. Zavádění nového modelu v Evropě bylo podporováno především federací FEANTSA. Počátky evropských projektů sahají k amsterdamskému programu Discus Housing First (2006), následovaného portugalským Lisabonem a skotským Glasgow.⁶² Úspěch kanadského projektu At Home / Chez Soi, probíhajícího v letech 2009-2012, zase přispěl k odzkoušení Housing First ve Francii a v Belgii.⁶³ V případě Francie tomuto přijetí o několik let předcházela incident v Marseille, kde aktivisté obsadili budovu, aby v ní ubytovali právě bezdomovce s duševními chorobami a závislostmi. Squot byl po roce a půl legalizován, francouzská ministryně zdravotnictví přistoupila na podporu této skupiny potřebných a dala vypracovat analýzu, v níž byl doporučen přístup Housing First.⁶⁴ Vrcholem evropských začátků se nakonec stal dvouletý program Housing First Europe, který započal roku 2011 a zkoumal vývoj nových projektů Housing First v pěti evropských městech: Amsterdamu, Budapešti, Kodani, Glasgow a Lisabonu. Použil přitom různé velké počty klientů (mezi 16 a 165 lidmi) a nesrovnával klienty s žádnými kontrolními skupinami, jak to dělaly kanadské a americké projekty. Pro Evropu bylo tehdy charakteristické, že s ohledem na názor klientů upřednostnila samostatné bydlení před společným.⁶⁵

Dá se říci, že experimenty probíhají v Evropě postupně od západních zemí k východním. Ve Švédsku se např. mezi léty 2009 a 2016 připojilo k poskytování bydlení na principu Housing First 94 měst. Do roku 2016 mělo s modelem zkušenosti

⁶² PADGETT, Deborah, Benjamin F. HENWOOD a Sam J. TSEMBERIS. *Housing first: ending homelessness, transforming systems, and changing lives*. New York: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-998980-5, s. 135-162.

⁶³ NELSON, Geoffrey, Rachel CAPLAN, Timothy MACLEOD, et al. What Happens After the Demonstration Phase?: The Sustainability of Canada's At Home/Chez Soi Housing First Programs for Homeless Persons with Mental Illness. *American Journal of Community Psychology* [online]. 2017, (59), 144-157 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/ajcp.12119. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ajcp.12119>

⁶⁴ RHENTER, Pauline, Aurélie TINLAND, Julien GRARD, et al. Problems maintaining collaborative approaches with excluded populations in a randomised control trial: lessons learned implementing Housing First in France. *Health Research Policy and Systems* [online]. BioMed Central, 2018, (16), 1-11 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1186/s12961-018-0305-1. URL: <https://health-policy-systems.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12961-018-0305-1>

⁶⁵ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 151-152.

13 evropských států, v polské Varšavě se téhož roku uskutečnila konference Bydlení především. Vzápětí proběhly experimenty v České republice a Maďarsku.⁶⁶ Evropské organizace, které se věnují přístupu Housing First, se od roku 2016 sdružují v Evropské síti Bydlení především (Housing First Europe Hub), založené hlavně za účelem vzdělávání, výcviku, praktického zavádění Housing First a výzkumu.⁶⁷ Zakladateli Housing First Europe Hub se staly federace FEANTSA, finská společnost Y-Foundation, poskytující sociální bydlení, a dalších více než patnáct organizací.⁶⁸

Jakkoli se projekty ukončování bezdomovectví na principu Housing First prosazují poměrně pomalu, v některých západních státech už se povědomí o jejich efektivitě dostalo tak daleko, že na nich byly přímo postaveny systémy sociální politiky v oblasti bydlení. Stalo se tomu tak ve Finsku, Dánsku či Skotsku a nakročeno k tomuto stádiu má také Francie, Belgie a částečně i Nizozemí.⁶⁹

Ve státech a městech preferujících víceúrovňový systém bydlení bezdomovectví prokazatelně narůstá, což se projevuje i na nutnosti zvyšování ubytovacích kapacit na nižších stupních – noclehárnách a azylových domech. Příkladem je Vídeň, kde se v letech 2005-2011 zvýšil počet míst v těchto zařízeních o 80 %.⁷⁰

Studie amerických autorů zkoumaly míru udržení bydlení v programech Housing First po jednom roce. Z roku 2009 pochází výzkum C. Pearsona a kol., který prokázal úspěšnost 84 %, v roce 2012 se pak objevily studie S. Tsemberise a kol. s výsledkem 97 % a P. W. Appela a kol. s výsledkem 81 %.⁷¹ Na studiích ze Severní Ameriky je poněkud problematické, že se na nich často podílel právě S. Tsemberis, jehož jméno je spojeno se zavedením Housing First, což může snižovat jejich objektivitu, a dále, že zkoumaly poměrně malé skupiny účastníků.⁷² Avšak také evropské experimenty

⁶⁶ PLEACE [online]. (2017), s. 24-26.

⁶⁷ JONES, Samara a Taina HYTÖNEN. *Úvodní slovo Evropské sítě Bydlení především*, in: PLEACE [online]. (2017), s. 6.

⁶⁸ About the Hub. *Housing First Europe Hub* [online]. [cit. 2018-12-04]. URL: <https://housingfirsteurope.eu/about-the-hub/>

⁶⁹ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK a RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ VOLK, Jennifer S., Tim AUBRY, Paula GOERING, Carol E. ADAIR, Jino DISTASIO, Jonathan JETTE, Danielle NOLIN, Vicky STERGIOPOULOS, David L. STREINER, a Sam TSEMBERIS. Tenants with additional needs: when housing first does not solve homelessness. *Journal of Mental Health* [online]. 2016, (25), 169-175 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.3109/09638237.2015.1101416. URL: www.tandfonline.com/doi/full/10.3109/09638237.2015.1101416?scroll=top&needAccess=true

⁷² NELSON, CAPLAN a MACLEOD (2017), s. 144-157.

potvrdily vysokou úspěšnost, co se týče udržitelnosti bytů klienty. Během ročního měření se ve významných projektech pohybovala tato míra mezi 74 % a 97 %, ve Vídni si dokonce 98 % klientů udrželo byt i po dvou letech.⁷³

2.2 Variabilita projektů Housing First s ohledem na lokální kontext

Výše zmíněný projekt Housing First Europe proběhl v letech 2011-2013 pod záštitou Evropské komise. Úspěšnost byla měřena podle počtu klientů, kteří si udrželi bydlení dva roky, a výsledky ukázaly především vysokou míru vlivu místního kontextu. Zatímco se totiž ve čtyřech městech pohybovala míra klientů, kteří obstáli, téměř mezi 80-97 %, v Budapešti to bylo pod 50 %. Autoři projektu přičítají toto selhání nedostatečné pomoci sociálních služeb klientům i malé finanční podpoře. Určitou roli ale mohl hrát i výběr náročné cílové skupiny, kdy v případě Budapešti šlo o lidi bez přístřeší, přespávající před projektem v místním lese.⁷⁴

Z uvedených výsledků vyplývá velmi důležitá skutečnost: ačkoli bývá úspěšnost Housing First projektů dost vysoká, konečný výsledek závisí na nastavení konkrétních parametrů projektu. A protože se místní kontext jednotlivých států i měst liší, je někdy přímo nutné přizpůsobovat originální koncept Housing First místním potřebám a tradici, takže ve skutečnosti nebývají všechny zásady „pravého“ Housing First naplněny příliš často. Stává se, že se k Housing First hlásí projekty postavené na velmi vzdáleném základě třeba proto, že také nastavují klientům minimum podmínek k zabydlení, ale v mnoha ohledech se přitom odlišují.⁷⁵ Podle literatury vykazují větší úspěšnost v míře udržení bydlení ty projekty, které se pevněji drží amerického originálu.⁷⁶ Vedle lokálních odlišností je nicméně k vlivům na výsledky potřeba přičíst také osobní schopnosti sociálních pracovníků a koneckonců i charakteristiky klientů a vztahy a interakce mezi těmito osobami.

K dosavadním severoamerickým i evropským projektům vznikají studie, věnující se přístupu Housing First z nejrůznějších perspektiv: z úhlu pohledu klientů

⁷³ PLEACE [online]. (2017), s. 27-29.

⁷⁴ BUSCH-GEERTSEMA, SNOPEK a RIPKA [online]. 28. listopadu 2014.

⁷⁵ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 12.

⁷⁶ Ibidem, s. 156.

a zúčastněných sociálních pracovníků,⁷⁷ z hlediska pozitivních dopadů na zdraví klientů⁷⁸ nebo z perspektivy národnostních rozdílů mezi klienty a možností uzpůsobení projektu pro kulturu etnických menšin.⁷⁹ Vznikla dokonce i studie zabývající se otázkou, zda lze předvídat, jaký typ klientů si bydlení udrží.⁸⁰ Tyto studie pracují se statistikami z konkrétních projektů a většinou samy přiznávají, že jejich výsledky nelze vztáhnout na všechny podobné projekty, protože situace v jejich konkrétním projektu je specifická. Je např. možné na obecné rovině doložit, že projekt, který nabídne příslušníkům etnické menšiny aktivity blízké jejich kultuře a spolupráci se sociálními pracovníky téhož etnika, bude úspěšnější než ten, který bude národností rozdíly přehlížet. Nelze ale jednoduše porovnávat situace kanadských etnických menšin a českých Romů a dokonce není jen tak ani srovnávání kanadských měst, protože např. v Torontu je národnostní rozdílnost výrazně největší.⁸¹

Sami autoři konceptu Housing First sice vyjmenovávají výše zmíněných osm zásad, jimiž by se projekty měly řídit, ale v jejich dalším nastavení už pak připouštějí více variant. Asi zásadním variabilním prvkem projektů je způsob poskytování služeb pro zabydlené klienty, který má dvě rovnocenně uznávané verze. V první z nich je pro klienty připraven multidisciplinární tým lidí, zahrnující třeba lékaře či psychoterapeuta, takovému typu práce se říká *Assertive Community Treatment (ACT)*. Druhý typ, v němž sociální pracovník projektu zprostředkovává klientovi kontakt

⁷⁷ CLIFASEFI, Seema L., Susan E. COLLINS, Nicole I. TORRES, Véronique S. GRAZIOLI a Jessica L. MACKELPRANG. Housing First, but What Comes Second?: A Qualitative Study of Resident, Staff and Management Perspectives on Single-site Housing First Program Enhancement. *Journal of Community Psychology* [online]. 2016, (44), 845-855 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/jcop.21812. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jcop.21812>

⁷⁸ DRISCOLL, David L., Janet M. JOHNSTON, Chelsea CHAPMAN, Travis HEDWIG, Sarah SHIMER, Rebecca BARKER, Nancy BURKE, Michael BALDWIN a Richard A. BROWN. Changes in the health status of newly housed chronically homeless: the Alaska Housing First program evaluation. *Journal of Social Distress & the Homeless* [online]. 2018, (27), 34-43 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1080/10530789.2018.1441678. URL: www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10530789.2018.1441678?scroll=top&needAccess=true

⁷⁹ STERGIOPOULOS, Vicky, Agnes GOZDZIK, Vachan MISIR, Anna SKOSIREVA, Aseefa SARANG, Jo CONNELLY, Adam WHISLER a Kwame MCKENZIE. The effectiveness of a Housing First adaptation for ethnic minority groups: findings of a pragmatic randomized controlled trial. *BMC Public Health* [online]. BMC, 2016, (16), 1-11 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1186/s12889-016-3768-4. URL: <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-016-3768-4>

⁸⁰ VOLK, AUBRY, GOERING, ADAIR, DISTASIO, JETTE, NOLIN, STERGIOPOULOS, STREINER, a TSEMBERIS. (2016), s. 169-175.

⁸¹ STERGIOPOULOS, GOZDZIK, MISIR, SKOSIREVA, SARANG, CONNELLY, WHISLER a MCKENZIE (2016), s. 1-11.

s potřebnými profesionály v daných oborech a se službami poblíž klientova bydliště, se nazývá *Intensive Case Management* (ICM). Zpravidla záleží na tom, jaká je v daném státě dostupnost konkrétních služeb a jak samostatné osoby se nacházejí v cílové skupině klientů. Např. seznámení s konkrétním a vždy dostupným psychiatrem přímo v domácnosti klienta dobře motivuje k budoucí léčbě.⁸² Jmenované varianty lze také kombinovat, a to třeba tak, že klienti dostávají v určitých oblastech podporu odborníků zapojených do projektu a zbylé potřeby jim doplní veřejné služby. Zatímco v Evropě se dosud více využívá typ ICM, s typem ACT mají hojně zkušenosti klienti kanadských projektů a projektů USA, kde lze častěji narazit na nedostatek běžných zdravotních a sociálních služeb,⁸³ ale také klienti evropských severovýchodních zemí, v nichž je sice zpravidla péče dostupná, ale autoři projektů mají větší snahu přimět klienty, aby v případě potřeby vyhledávali pomoc.⁸⁴

Na zvolené variantě podpory služeb velmi závisí podoba projektu a následná spokojenost klientů. Zatímco totiž klienti dosavadních českých projektů zatím zažívají soukromí vytouženého bytu a s ostatními účastníky, bydlícími v jiných částech města, se pravděpodobně běžně neseťkávají, klienti řady zahraničních projektů mají možnost účastnit se skupinových terapií, protialkoholní léčby či společenských aktivit, organizovaných za účelem návratu do běžného života. Např. projekt v americkém Seattlu, Washingtonu, v rámci něhož v roce 2013 prováděli výzkum převážně odborníci z washingtonské univerzity, nabízel klientům společné hry, výlety, pikniky či vycházky za kulturou nebo nakupování. Klienti pak kritizovali pracovníky za to, že nejsou z časových důvodů schopni dodržovat pravidelný rozvrh aktivit (k čemuž se v tomto konkrétním projektu přidružily ještě stížnosti na nedostatečný výcvik a informovanost pracovníků). Navíc však někteří z klientů nebyli spokojeni ani s tím, že musejí tyto aktivity sdílet s opilými a intoxikovanými, někdy agresivními spoluúčastníky, což jim jejich vlastní léčbu ztěžuje. Jeden klient např. vypověděl, že se sám naopak snaží vyhledávat společnost lidí mimo projekt.⁸⁵ Problémem programů

⁸² PLEACE [online]. (2017), s. 51-53.

⁸³ MIHOLOVÁ (2018), s. 20.

⁸⁴ PLEACE [online]. (2017), s. 52.

⁸⁵ CLIFASEFI, COLLINS, TORRES, GRAZIOLI a MACKELPRANG. (2016), s. 845-855.

poskytujících skupinové terapie se může stát i absence individuálních terapií, kterou určití klienti potřebují vzhledem ke své nedůvěře k ostatním spolupacientům.⁸⁶

Společné aktivity pak mají velmi úzkou vazbu na další variabilní prvek projektů, a tím je způsob rozmístění ubytování. V České republice se nyní v souvislosti s debátami o tvorbě zákona o sociálním bydlení – po špatných zkušenostech s romskými ghety – klade důraz na rozptýlené rozmístění sociálních bytů ve městech tak, aby nevznikaly vyloučené lokality, vyhrazené pro „odsunutí“ sociálně slabých občanů.⁸⁷ Realitou zahraničních projektů jsou ovšem oba typy ubytování – rozptýlené (tzn. byty v různých částech města) i kongregované (tzn. všechny sociální byty k využití se nacházejí v jednom objektu⁸⁸), přičemž originální newyorský projekt Pathways to Housing využíval pouze rozptýlené bydlení, kdy v jednom objektu nesmělo být klientům vyhrazeno více než 20 % bytů.⁸⁹ A rozptýleného bydlení se, s výjimkou Kodaně, i po letech plně držel také hlavní evropský program Housing First Europe.⁹⁰

Naopak americký projekt ve dvou městech na Aljašce, Anchorage a Fairbanks, využívá apartmány dvou adaptovaných hotelů,⁹¹ ale také třeba ve Finsku probíhá jeden z projektů v jediném bytovém domě.⁹² Studie k projektu v americkém regionu Pacific Northwest, prováděná výzkumníky z washingtonské univerzity, dokonce hovoří o polosoukromých jednotkách či kójičkách, u nichž poznamenává, že se běžně v modelu Housing First nevyžívají a byly v tomto případě uplatněny asi pro třetinu klientů projektu, kteří potřebují větší dohled kvůli špatnému zdravotnímu stavu.⁹³ Avšak právě ubytování klientů pohromadě (a společné aktivity) přináší do fungování projektu mnohé problémy, které jsou např. v České republice tak dobře známy z ubytoven

⁸⁶ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 74.

⁸⁷ Desatero principů pro přípravu zákona o sociálním bydlení. *Platforma pro sociální bydlení: Nejdřív bydlet* [online]. [cit. 2018-11-14]. URL: <https://socialnibydeni.org/clanky/desatero-principu-pro-pripravu-zakona-o-socialnim-bydleni-2>

⁸⁸ PLEACE [online]. (2017), s. 24-26.

⁸⁹ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 15.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 151.

⁹¹ DRISCOLL, JOHNSTON, CHAPMAN, HEDWIG, SHIMER, BARKER, BURKE, BALDWIN a BROWN (2018), s. 34-43.

⁹² MIHOLOVÁ (2018), s. 21.

⁹³ STAHL, N., S. E. COLLINS, S. L. CLIFASEFI a A. HAGOPIAN. When Housing First Lasts: Exploring the Lived Experience of Single-site Housing First Residents. *Journal of Community Psychology* [online]. 2016, (44), 484-498 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/jcop.21783. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jcop.21783>

nebo nocleháren: nedostatek soukromí, hluk, znemožňující spánek, napjaté vztahy, riziko krádeží, strach ze spolubydlících atd.⁹⁴ Může se stát, že se určití klienti právě z nervozity způsobené těmito faktory ještě více utíkají k alkoholu.⁹⁵

V jiných případech může na druhou stranu společné bydlení s aktivitami přinášet klientům pocity sounáležitosti a zájmu druhých lidí, kteří se nacházejí v podobné situaci.⁹⁶ Kritici rozptýleného bydlení proto argumentují, že klienti mohou prožívat osamělost.⁹⁷ Důsledkem izolace spojené s velkou mírou svobody pak v horším případě může být vyhledávání společnosti původních „přátel“ z prostředí drogových dealerů, kteří obvykle nebývají daleko.⁹⁸ Také zde platí, že v Housing First jde spíše o snižování škod způsobených životem na ulici než o řízenou převýchovu. Vyšší zájem zpravidla bývá o bydlení rozptýlené.⁹⁹

Variabilita projektů místy zasahuje do samotné podstaty přístupu Housing First a jeho osmi základních zásad. Zásady hlásají, že přidělení bytu je umožněno jakémukoli potřebnému klientovi, jelikož každý člověk má na bydlení právo. Model Housing First byl přeci vyvinut především pro lidi s kombinací drogové závislosti s další duševní poruchou. A přesto existují projekty jako zmíněný aljašský projekt v Anchorage a Fairbanks, v nichž je sice klientům dovoleno během pobytu požívat alkohol a některé typy drog, např. marihuany, avšak za požití tvrdých drog jim hrozí vystěhování.¹⁰⁰ Tím je popřen účel poskytnout plnohodnotný domov, protože majitel nemovitosti za běžných okolností také nekontroluje, zda jeho nájemník neužívá drogy. Zkušenosti přitom naznačují, že např. v případě alkoholové závislosti se klienti i po mnoha prohrách v získaném bydlení zotavují, a to pravděpodobně právě proto, že nacházejí potřebné zázemí a přitom se od nich abstinence neočekává.¹⁰¹ Je-li jednou z obecných námitek proti Housing First tvrzení, že při povolení užívání návykových

⁹⁴ STAHL, N., S. E. COLLINS, S. L. CLIFASEFI a A. HAGOPIAN. When Housing First Lasts: Exploring the Lived Experience of Single-site Housing First Residents. *Journal of Community Psychology* [online]. 2016, (44), 484-498 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/jcop.21783. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jcop.21783>

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 70.

⁹⁸ Ibidem, s. 97

⁹⁹ Ibidem, s. 163.

¹⁰⁰ CLIFASEFI, COLLINS, TORRES, GRAZIOLI a MACKELPRANG. (2016), s. 845-855.

¹⁰¹ Ibidem.

látek se míra jejich užívání mezi klienty zvýší,¹⁰² pak studie ukázaly, že tomu tak není, naopak se snižuje nebo zůstává stejná.¹⁰³ S povolením užívání drog je však spojen možný problém, který vyvstal třeba pracovníkům ve Skotsku. Těm hrozilo, že budou vědomým souhlasem s užíváním drog klienty překračovat zákon, po čase jim ale byla udělena výjimka.¹⁰⁴

Obměny modelu Housing First se nezhřídkou projevují v projektech proto, že ideální koncept naráží na ochotu místních zainteresovaných osob, ať už na rovině politické, nebo u poskytovatelů služeb či samotného bydlení. Právě to se stalo v San Diegu v projektu REACH (Reaching out and Engaging to Achieve Consumer Health), kde poskytovatelé bydlení po přijetí klientů podřídili projekt omezeními: nad klienty musel být vykonáván dohled, klienti byli omezeni večerním zákazem vycházení a k tomu museli dodržet pravidlo střízlivosti. V tomto případě se přes veškerou snahu pracovníků projekt zásadám Housing First hluboce vzdálil.¹⁰⁵

Zbývá dodat, že rozdílnost projektů má za příčinu ještě různé parametry v jejich nastavení. Především je to způsob placení nájmu a dále podoba služeb. Skutečnost, zda budou nájemníci platit 30 % ze své mzdy nebo dávky, závisí na výši mezd a štedrosti sociálních systémů, která se třeba mezi evropskými státy poměrně liší. Typicky státy jižní Evropy, procházející finanční krizí po vstupu do Evropské Unie, mají mnohem nižší stupeň péče o potřebné než státy severské. Odlišný bývá i způsob získávání bytů a dohled nad klientem ohledně placení nájmu nebo přímo převádění peněz pronajímateli příslušným pracovníkem.¹⁰⁶

Fungování služeb, ať už poskytovaných metodou ACT nebo ICM, nabízí celou škálu možností, neboť v některých státech jsou zdravotní a sociální služby sloučeny pod tytéž poskytovatele, jinde jsou striktně odděleny. Ve službách poskytujících léčbu duševních chorob nebo závislostí dochází ke střetům mezi přesvědčením bližším modelu Housing First, že klient o sobě v mnoha ohledech rozhoduje sám,

¹⁰² PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 54.

¹⁰³ URBANOSKI, Karen, Scott VELDHUIZEN, Michael KRAUSZ, et al. Effects of comorbid substance use disorders on outcomes in a Housing First intervention for homeless people with mental illness. *Addiction* [online]. 2018, (113), 137-145 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1111/add.13928. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/add.13928>

¹⁰⁴ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 150.

¹⁰⁵ Ibidem, s. 122-123.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 136-137.

a paternalistickým pojetím klasické léčby (včetně dohledu, organizovaného programu, zákazů vycházek apod.),¹⁰⁷ za který bývá kritizován stupňovitý systém, připravující klienty na bydlení léčbou.¹⁰⁸

I přes různé variace modelu jednotlivé zásady Housing First, byť aplikované výběrově, výrazně usnadňují klientům život. Přesto literatura varuje před spokojením se s málem a vyjadřuje varování, že by tato výběrovost neměla obcím a organizacím sloužit jako záminka, jak s malými obměnami pokračovat postaru.¹⁰⁹ Jak dodává britská ředitelka projektů v oblasti bezdomovectví, Joanne Prestidge, systémy, které se k Housing First hlásí, avšak nedodržují některé jeho podstatné zásady, a v důsledku toho pak třeba nedosahují tak vysoké efektivity, navíc ve společnosti snižují důvěru v účinnost celého modelu Housing First.¹¹⁰

2.3 Zkušenosti s dopady ubytování na život klientů

Byla-li výše stručně shrnuta procenta udržitelnosti bydlení v zahraničních projektech Housing First, je nyní ještě potřeba podívat se na kvalitativní posuny v životech klientů. *„Udržení bydlení je úspěchem, ale pouze omezeným úspěchem, pokud klient žije izolovaně, nudí se, cítí se být stigmatizován nebo nezaznamenává zlepšení zdravotního stavu a životních podmínek obecně.*“¹¹¹

Jelikož se, jak už bylo řečeno, liší místní kontext a tedy i podoba jednotlivých projektů, jsou také jejich dopady odlišné a různí se výrazněji než v prosté míře udržitelnosti bydlení. Během jediného projektu Housing First Europe potvrdilo V Amsterdamu 70 % klientů zlepšení duševního zdraví a ve stejném městě 70 % klientů omezilo užívání drog, zato v Dánsku zlepšení duševního zdraví zaznamenalo pouze 25 % klientů. Nicméně se jednoznačně u většiny klientů projektů spolu se získáním bydlení zlepšuje kvalita života, snižuje míra stresu, ubývá počet

¹⁰⁷ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 136.

¹⁰⁸ RHENTER, TINLAND, GRARD, et al. (2018), s. 1-11.

¹⁰⁹ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 167-168.

¹¹⁰ PRESTIDGE, Jo. Housing First is unique – let's do it right. *Homeless Link: Let's end homelessness together* [online]. 13. října 2017 [cit. 2018-12-04]. URL: <https://www.homeless.org.uk/connect/blogs/2017/oct/03/housing-first-is-unique-let%E2%80%99s-do-it-right>

¹¹¹ PLEACE [online]. (2017), s. 79.

hospitalizací v nemocnici. Naproti tomu se zpravidla nevyskytuje vysoká míra nově získaného zaměstnání, neboť u mnoha z nich není absence domova jejich jedinou překážkou v hledání práce.¹¹²

Předtím, než bude řeč o změnách ve zdravotním stavu klientů, měl by být zmíněn i prostý pozitivní vliv na lidskou psychiku u lidí z okraje společnosti, kteří po zařazení do projektu mohou po dlouhé době zažívat pocit přijetí a skutečnost, že se o ně někdo zajímá a snaží se pro ně něco udělat. Lidé přicházející z ulice si dále obvykle velice váží toho, že už nejsou závislí na otevíracích dobách nízkoprahových zařízení a nocleháren, ale mají vlastní prostor k životu a ten jim přináší základní svobodu. Mít vlastní domov také znamená smět kdykoli odejít bez toho, že by byl člověk ponižujícím způsobem limitován časovou hranicí, kdy se musí vrátit.¹¹³

Vlivem Housing First na zdraví se zabývala třeba studie k výše zmiňovanému projektu ve dvou městech na Aljašce, prováděná skupinou výzkumníků z University of Alaska Anchorage a Alaska Mental Health Trust Authority, která započala dotazníkem pro 87 klientů v roce 2012, po němž následovalo opakované dotazování po roce a po roce a půl. U klientů se během této doby jen nepatrně zvýšil počet preventivních lékařských prohlídek, zato míra návštěv pohotovosti (měřeno v uplynulém půlroce) se snížila ze 60,9 % na 42,9 % a počet vyšetření fyzického zdraví klesl ze 76,6 % na 53,6 %. Klienti také podle svých výpovědí v průměru zažívali nižší stupeň bolestí (ale stávalo se, že ti, kteří se snažili snížit příjem alkoholu, naopak bolesti prožívali intenzivněji). V případě tohoto projektu ke zlepšení zdraví klientů přispíval i fakt, že pracovníci uschovávali léky v ústředním skladu a měli možnost dohlížet, jak často je klienti přijímají. Změny v psychickém stavu se sice měří obtížně, avšak významný počet respondentů odpověděl, že subjektivně pocítuje méně deprese, úzkostí, nervozity a rozčilení. Výpovědi o zlepšení či zhoršení kvality spánku se lišily v závislosti na negativním vlivu spolubydlících účastníků.¹¹⁴

Co se týče příjmu alkoholu, v tomto aljašském projektu klesl počet každodenních konzumentů z 51 % na 31 % klientů. Ubylo případů, kdy se dotyčný opil do bezvědomí, aby zapomněl na svůj stres a problémy, a také situací, kdy se klient

¹¹² PLEACE [online]. (2017), s. 28-29.

¹¹³ STAHL, COLLINS, CLIFASEFI HAGOPIAN (2016), s. 484-498.

¹¹⁴ DRISCOLL, JOHNSTON, CHAPMAN, HEDWIG, SHIMER, BARKER, BURKE, BALDWIN a BROWN (2018), s. 34-43.

v době bezdomovectví opil jen proto, aby byl převezen na detoxikační centrum, kde mohl pořádně spát. 43 % respondentů odpovědělo, že v průběhu projektu pije alkohol méně často než předtím, 14 % pak odpovědělo, že pije častěji, avšak většina z nich v menším množství. Snižování míry alkoholismu se u jednotlivých klientů celkem pochopitelně odvíjelo od podpory jejich okolí, vztahů s rodinou i s pracovníky.¹¹⁵

Studie k aljašskému projektu se dále snažila vypočítat snížení nákladů, které byly kvůli klientům vynaloženy obcemi za tzv. krizové služby (tzn. práce policie, hasičského sboru, služby záchytných stanic a přístřešků) a právní služby. Zatímco v době, kdy byli klienti na ulici, bylo v průměru ročně hrazeno za tyto lidi 4 175 dolarů, po ubytování v projektu klesla částka na 1 749 dolarů (za předpokladu, že byly správně započteny všechny služby, které klienti využili). Náklady na celkovou zdravotní péči pro klienty pak v prvním roce klesly, ale ve druhém naopak vzrostly.¹¹⁶

Studie, prováděná odborníky z několika kanadských univerzit spolu se S. Tsemberisem, která byla zaměřena na otázku, zda lze předpovědět typ úspěšných stabilních klientů, se věnovala jednak osobnostním charakteristikám a částečně právě také místním specifikům programů. Vycházela z projektu At Home / Chez Soi, do něhož byli nabíráni klienti v letech 2009-2012, ubytování v pěti kanadských městech. Porovnáním statistik dospěli autoři k různým skutečnostem – např., že lidé s psychotickou poruchou si udrželi bydlení častěji než lidé s panickou poruchou a posttraumatickým stresovým syndromem apod. Avšak pouhé statistiky ve skutečnosti nic nevypovídaly – když pak autoři s těmito proměnnými pracovali, podařilo se jim správně určit stabilní klienty jen ve 3,8 % případů. I tak ale výsledky stály za zamyšlení, např. nad otázkou, proč ve Winnipegu byla úspěšnost o tolik nižší než v ostatních čtyřech městech. A ukázalo se např., že zde účastníci měli na výběr z nižšího počtu bytů. Kromě toho studie ukázala zajímavou skutečnost: na stabilitu bydlení neměla velký vliv míra drogové závislosti ani úroveň kognitivních vad účastníků.¹¹⁷

¹¹⁵ DRISCOLL, JOHNSTON, CHAPMAN, HEDWIG, SHIMER, BARKER, BURKE, BALDWIN a BROWN (2018), s. 34-43.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ VOLK, AUBRY, GOERING, ADAIR, DISTASIO, JETTE, NOLIN, STERGIOPOULOS, STREINER, a TSEMBERIS (2016), s. 169-175.

Kanadský projekt At Home / Chez Soi může navíc posloužit ještě jako příklad variability v detailech, neboť v případě mnohonárodnostního Toronta se autoři zaměřili speciálně na etnické menšiny a pokusili se uzpůsobit program jejich potřebám tak, aby tito jedinci nenaráželi na společenské bariéry a projekt byl pro ně ještě efektivnější.¹¹⁸

¹¹⁸ STERGIPOULOS, GOZDZIK, MISIR, SKOSIREVA, SARANG, CONNELLY, WHISLER a MCKENZIE (2016), s. 1-11.

3. České projekty ukončování bezdomovectví

3.1 Rapid Re-Housing

3.1.1 Vznik a počátky projektu

Prvním velkým českým projektem v oblasti ukončování bezdomovectví, založeným výrazně na modelu Housing First, je brněnský experiment Rapid Re-Housing, který je v našich podmínkách projektem velmi odvážným. Autory a koordinátory Rapid Re-Housingu jsou Magistrát města Brna spolu s Platformou pro sociální bydlení¹¹⁹ spolu a výzkumníky z Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity.¹²⁰ Metodickou podporu jim poskytla nizozemská nezisková organizace HVO Qeurido Discus,¹²¹ provádějící podobné programy už deset let.¹²² V Platformě pro sociální bydlení se zase sdružují čeští odborníci se zahraničními zkušenostmi s Housing First. Na politické úrovni se pak celou akcí podařilo prosadit a uskutečnit díky spolupráci nadšených propagátorů z hnutí Žít Brno, dalších podporujících stran a primátora Petra Vokřála (ANO), který dříve poznal, jak model Housing First funguje ve Vídni.¹²³ „*Brněnský magistrát působí jako hlavní řešitel projektu také proto, aby se prověřilo, zda je nejlepším řešením, aby za ukončení bytové nouze a další integraci svých*

¹¹⁹ Vznik Platformy pro sociální bydlení souvisí se snahou prosadit v České republice vytvoření zákona o sociálním bydlení. Do Platformy v době jejího zrodu v roce 2013 vstoupili třeba provozovatelé sociálního bydlení, poskytovatelé sociálních služeb a neziskové organizace i akademici. Účelem vzniku Platformy bylo navázání spolupráce mezi jejími členy, zejména proto, aby jejich hlas bylo v debatách více slyšet. Členové tím totiž reagovali na tehdejší postup Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva pro místní rozvoj, které společně neveřejně připravovaly podklady pro návrh Komplexního řešení sociálního bydlení téměř bez možnosti, aby se k podkladům mohli zvnějšku vyjadřovat odborníci nebo kdokoli jiný. Již při vymezování okruhu osob v bytové nouzi přitom MPSV určilo poměrně úzký okruh osob, který mnohé potřebné vylučoval, s čímž nemohli členové budoucí Platformy souhlasit. Platforma pro sociální bydlení. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 23. května 2013 [cit. 2018-05-27]. URL: <http://socialnirevue.cz/item/platforma-pro-socialni-bydleni>

¹²⁰ HOUDEK, Lukáš. Brno dalo šanci 50 rodinám bez domova. Zatím hlásí 94% úspěšnost. *Hate Free* [online]. 6. listopadu 2017 [cit. 2018-08-05]. URL: <https://www.hatefree.cz/blo/clanky/2445-rapid-re-housing>

¹²¹ Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

¹²² MIHOLOVÁ (2018), s. 15.

¹²³ ČÁPOVÁ, Hana. Bez bytu to nemá smysl. *Respekt* [online]. 24. května 2018 [cit. 2018-08-11]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2018/15/bez-bytu-to-nema-smysl>

*marginalizovaných občanů zodpovídala samospráva v partnerství s místními subjekty.*¹²⁴

Tito koordinátoři na jaře roku 2016¹²⁵ vylosovali padesát rodin s dětmi (mezi něž se počítají i matky samoživitelky, tvořící s dětmi v tomto případě 70 % rodin¹²⁶), jimž město pod několika podmínkami pronajalo městské byty. Klienti v nich platí nájemné jen málo nad výši dávek na bydlení, tedy nižší, než by platili v bytě za tržní nájemné.¹²⁷ Losování předcházelo vytipování všech potřebných rodin v Brně. Jednalo se o rodiny z ubytoven, azylových domů nebo rodiny žijící v jinak (např. velikostí) nevyhovujícím bydlení,¹²⁸ kterých našli sociální pracovníci celkem 421. Dvě třetiny z nich byly rodiny romské.¹²⁹ Jako hranici úspěšnosti projektu si koordinátoři na začátku vytyčili 80 % rodin, kterým se podaří udržet si bydlení po dobu trvání projektu.¹³⁰

Vylosované rodiny se postupně od září 2016 do června 2017¹³¹ nastěhovaly do bytů, přičemž na ně byly kladeny běžné požadavky modelu Housing First – placení nájmu, dodržování pravidel dobrých sousedských vztahů a spolupráce se sociálními pracovníky.¹³² V případě Rapid Re-Housingu rodiny řeší své problémy se sociálními pracovníky z nevládní organizace IQ Roma servis.¹³³ Jedna z rodin byt odmítla,

¹²⁴ Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

¹²⁵ ČÁPOVÁ [online]. 25. února 2016.

¹²⁶ KHAZALOVÁ, Gaby. Brno vylosovalo prvních deset rodin v nouzi, kterým poskytne bydlení. *Deník Referendum* [online]. 11. července 2016 [cit. 2018-08-06]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/23337-brno-vylosovalo-prvnich-deset-rodin-v-nouzi-kterym-poskytne-bydlenihttps://>

¹²⁷ HEJL, Jan. Brněnský experiment s byty pro chudé: Preferujete neplatiče, neziskovky bobtnají, zlobí se opozice. *Aktuálně* [online]. 19. března 2017 [cit. 2018-08-07]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/brno-pred-rokem-schvalilo-experiment-s-byty-pro-chude-prefer/r~039519de0b1c11e79aec0025900fea04/?redirected=1493636896>

¹²⁸ HOUDEK [online]. 6. listopadu 2017.

¹²⁹ Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

¹³⁰ KUBALA [online]. 23. března 2018.

¹³¹ RIPKA, Štěpán, Eliška ČERNÁ, Petr KUBALA a Rostislav STANĚK. *Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing): Dopady zabydlení po šesti měsících od nastěhování. Průběžná evaluační zpráva 2* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita. Fakulta sociálních studií, 2018 [cit. 2018-08-13]. URL:

https://www.brno.cz/fileadmin/user_upload/strategicke_projekty/OSU_2018_Dopady_zabydleni_v_RRH_po_6_mesicich.pdf, s. 23.

¹³² VÁHALA [online]. 20. října 2017.

¹³³ HOUDEK [online]. 6. listopadu 2017.

protože nestála o pomoc a navíc nechtěla jednat s romskou sociální pracovnící,¹³⁴ takže se celkem nastěhovalo 49 rodin. Kontrolní skupinu tvořilo dalších 100rodin, které tyto byty nedostaly (při dotazování po prvních šesti měsících od počátku projektu se však už podařilo kontaktovat pouze 84 rodin z kontrolní skupiny¹³⁵). Jejich situaci porovnávají výzkumníci z Ostravské univerzity se stále se zlepšující situací ubytovaných osob.¹³⁶ Zjišťují zejména, jak se liší kvalita života klientů z obou skupin a který přístup je pro město a stát ve výsledku levnější.¹³⁷ Nově ubytovaní lidé prožívají zjevně nižší míru stresu (měřeno Kesslerovou škálou psychosociálního stresu, jehož hodnoty se zjišťují sadou otázek pro respondenty a porovnávají se s hodnotami v kontrolní skupině¹³⁸), díky čemuž mohou např. začít řešit své zdravotní problémy.¹³⁹ Podle sociální pracovnice Mariky Ferencové si najednou začínají všimnat „že vedle toho, že jejich dítě chodí do školy, by mohlo mít ještě nějaké kroužky. To dítě je také pak každý den vykoupané, má vyprané věci nebo si rodina může v soukromí uvařit.“¹⁴⁰ V bytě totiž klienti dostávají to, co jim na ubytovně nebo azylovém domě chybělo – z materiálních potřeb to obvykle bývá právě vlastní koupelna a kuchyň či kuchyňský kout.

3.1.2 Nastavení projektu

Byty pocházejí z majetku brněnského magistrátu a pěti městských částí, které byly do projektu zapojeny. Díky tomu se rodiny nekoncentrují na jednom území a městské části se učí, že situaci lidí s nedostatečným bydlením lze efektivně řešit. Rodiny mají byt pronajatý nejprve na rok, po tomto roce město rozhoduje, zda smlouvu prodlouží.¹⁴¹ Podmínkou pro rodiny, které chtějí prodloužení smlouvy, je nemít po tomto roce dluh na nájemném.¹⁴²

¹³⁴ Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

¹³⁵ RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 30.

¹³⁶ HOUDEK [online]. 6. listopadu 2017.

¹³⁷ KABÁTOVÁ, Michaela. Byty pro chudé slaví úspěch. *Lidové noviny*. 3. listopadu 2017.

¹³⁸ RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 38-39.

¹³⁹ HOUDEK [online]. 6. listopadu 2017.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² SVOBODA, Tomáš. Brno dalo byty rodinám bez domova. Město chce úplně zastavit bezdomovectví rodičů s dětmi. *Seznam zprávy* [online]. 22. března 2018 [cit. 2018-08-08]. URL:

Revolučnost projektu v brněnských poměrech dokládají podmínky, které až dosud musel splnit každý, kdo chtěl byt od města Brna. Zejména takový zájemce nesměl mít dluh vůči městu, a to dokonce ani pět let nazpátek. Kromě toho musel mít stále zaměstnání a někdy i finance na opravu bytu.¹⁴³ Problém přitom není v nedostatku bytů, město má stále v záloze stovky volných bytů, z nichž by se část dala na sociální bydlení využít.¹⁴⁴ Nemá ale dostatek velkých bytů pro početné rodiny a na některé malé byty má přímo kvóty, kolik lidí v nich smí maximálně ubytovat. Bytová situace v Brně tak ve výsledku není pro sociálně slabé nijak příznivá.¹⁴⁵ Sociální byty Brno zatím využívalo na principu prostupného (vícestupňového) bydlení, tedy pro ty nejúspěšnější klienty z potřebných. Doposud proto nebylo snadné se do bytu dostat.¹⁴⁶

V projektu Rapid Re-Housing posílá peníze ve výši dávek na bydlení Úřad práce pravidelně přímo městu.¹⁴⁷ Ačkoli se tedy zdá, že tím pádem klientům ani nemůže dluh vzniknout, realita je odlišná. Klienti přece jen určitou částku na nájem nad dávku doplácet musejí a ve výsledku se včetně plateb za energie podílejí asi z jedné třetiny. Od počátku tak někteří klienti měli s dluhy problém a po roce se ukázalo, že dvě rodiny o byt kvůli dluhům skutečně přišly. Stávalo se, že rodina musela zpětně splácet dluh z ubytovny, jindy zase získala byt žena, která předtím žila s dětmi za minimum peněz ve sklepních prostorách, a když najednou musela doplácet vyšší částku, než byla zvyklá, nedařilo se jí s penězi vyjít.¹⁴⁸ Klientům se může také opozdit příjem dávek a konečně nejobávanější situace nastává, pokud je člen rodiny, který je žadatelem o dávky v hmotné nouzi, mezi něž patří i doplatek na bydlení, sankčně vyřazen z registru na Úřadu práce a o dávky kvůli tomu přijde.¹⁴⁹

Od zahraničních projektů, z nichž Rapid Re-Housing čerpá, se projekt odlišuje v jednotlivostech, jako je míra podpory sociálním pracovníkem, délka nájemní

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/brno-dalo-byty-rodinam-bez-domova-mesto-chce-uplne-zastavit-bezdomovectvi-rodicu-s-detmi-43943?dop-ab-variant=&seq-no=2&source=hp>

¹⁴³ ČÁPOVÁ [online]. 25. února 2016.

¹⁴⁴ ČÁPOVÁ [online]. 24. května 2018.

¹⁴⁵ ČÁPOVÁ [online]. 25. února 2016.

¹⁴⁶ ČÁPOVÁ [online]. 24. května 2018.

¹⁴⁷ HEJL, Jan. Z předražené ubytovny jsme chtěli pryč. Rodiny v brněnském bytovém experimentu dělají pokroky. *Aktuálně.cz* [online]. 6. února 2017 [cit. 2018-08-09]. URL:

<https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/z-predrazene-ubytovny-jsume-chteli-pryc-rodiny-v-brnenskem-by/r~4ba0eb98e95411e694440025900fea04/>

¹⁴⁸ ČÁPOVÁ [online]. 24. května 2018.

¹⁴⁹ MIHOLOVÁ (2018), s. 46.

smlouvy nebo částka, o niž je snížen nájem oproti tržním cenám. V tomto případě byl projekt naplánován na dva roky.¹⁵⁰ Rodiny budou klasicky podporovány sociálními pracovníky tak dlouho, jak to budou potřebovat, míra podpory je pak individuální – od pravidelných návštěv pracovníkem jednou týdně (případně nahrazovaných telefonickým kontaktem) až po návštěvy třikrát či čtyřikrát týdně během krizových situací. Pro 50 rodin je rozvrženo 5 plných úvazků sociálních pracovníků, avšak podle výpovědí pracovníků jim spolu s náročnou administrativou experimentálního projektu zabírá práce mnohem víc času, než jen pracovní dobu, takže by do budoucna na tyto projekty bylo potřeba více osob.¹⁵¹

3.1.3 Charakteristika klientů a první výsledky přínosu intervence

Nabízí se otázka, jaké je složení intervenční skupiny, tedy skupiny lidí, kteří dostali v rámci projektu byty. Jedná se o celkem různorodou skupinu, v níž dospělí trávili v mediánu 8 let života bez skutečného domova. 25 % z nich trávilo v bytové nouzi více než 14 let života. Pokud by někdo hledal míru zavinění ztráty domova u těchto lidí, nedá se přesně zjistit a číselně vyjádřit, je ale vhodné shrnout obecné důvody jejich bezdomovectví. 42 % dotazovaných přišlo poprvé o domov odchodem – buď osamostatněním nebo kvůli nadměrnému počtu osob v domácnosti či odchodu do ústavní péče kvůli zanedbávání rodiči. Další větší skupina přišla o domov v důsledku rozpadu vztahu, úmrtí rodiče nebo domácího násilí. 6 % poprvé ztratilo bydlení kvůli rekonstrukci domu, v němž bydleli. U 24 % šlo o dluhy na nájmu a soudní vystěhovávání nebo zvýšení nájmu.¹⁵²

Před prováděním srovnávání mezi intervenční a kontrolní skupinou proběhlo ověření, zda mají obě skupiny podobné charakteristiky. Respondenti byli např. dotazováni na počet členů v domácnosti, velikost příjmu, počet odpracovaných

¹⁵⁰ DOSTÁL, Vratislav. Projekt sociálního bydlení v Brně: podle Marksové průlom, ČSSD ho nepodpořila. *Deník Referendum* [online]. 2. února 2016 [cit. 2018-08-08]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/22207-projekt-socialniho-bydleni-v-brne-podle-marksove-prulom-cssd-ho-nepodporila>

¹⁵¹ MIHOLOVÁ (2018), s. 41, 51, 59.

¹⁵² RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 10-12.

hodin v posledním měsíci nebo zdravotní stav. Skupiny si na počátku projektu byly velmi podobné.¹⁵³

Protože byly rodiny do bytů stěhovány až do června 2017, lze nyní s určitým časovým posunem zhodnotit první půlrok, který už v nových bytech absolvovali všichni klienti. Zásadním údajem je přitom počet rodin, které si byt udržely. Těchto rodin je 48, což ve výsledku dává projektu prozatímní úspěšnost 96 %. Taková bilance je i v evropském kontextu mimořádně dobrá. Z dalších kritérií hodnocení projektu lze jmenovat zdraví, které se u ubytovaných klientů zlepšilo díky tomu, že se nyní mohli svým obtížím více věnovat a řešit je. Podle statistiky si tato skupina lidí ve srovnání s kontrolní skupinou ušetřila 19 hospitalizací v nemocnici a 25 výjezdů záchranné služby (výpočet probíhal určením průměrného počtu hospitalizací a výjezdů na rodinu v kontrolní a intervenční skupině, který byl pak přepočten na množství 50 rodin),¹⁵⁴ u dětí klesl počet zranění z 12 % na 2 %. Naopak zatím nebyl ve srovnání s kontrolní skupinou zaznamenán u klientů pozitivní posun v hospodaření s půjčkami a dluhy (měřeno např. otázkou „můžete své sluhly snížit?“ a škálou odpovědí od 1 do 4, mezi nimiž se měří průměrná hodnota), kontrole nad alkoholismem ani počtem dětí navracených do rodin z ústavní péče (v intervenční skupině se do rodin vrátilo pět dětí ve srovnání se čtyřmi dětmi v kontrolní skupině),¹⁵⁵ zato se do března 2018 podařilo v rodinách zapojených do projektu udržet deset dětí, kterým hrozilo odebrání od rodičů.¹⁵⁶ Nízkou zaměstnanost a finanční potíže rodin lze projektem těžko řešit proto, že větší část rodin vedou matky samoživitelky, mnohdy navíc na mateřské dovolené.¹⁵⁷ Podrobné výsledky situace po dvanácti měsících od zabydlení zatím nebyly zveřejněny, je už ale známo, že míra udržení bydlení stále zůstává na 48 rodinách, tedy 96 %.¹⁵⁸

¹⁵³ RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 12-13.

¹⁵⁴ Výpočet probíhal určením průměrného počtu hospitalizací a výjezdů na rodinu v kontrolní a intervenční skupině, který byl pak přepočten na množství 50 rodin.

¹⁵⁵ RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 5-7, 57-62.

¹⁵⁶ Velký brněnský úspěch: Rapid Re-Housing dosáhl svého cíle. *Brno* [online]. 20. března 2018 [cit. 2018-08-12]. URL: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/velky-brnensky-uspech-rapid-re-housing-dosahl-sveho-cile/>

¹⁵⁷ RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 62.

¹⁵⁸ RIPKA, Štěpán, Eliška ČERNÁ a Petr KUBALA. Randomizovaný kontrolovaný experiment ukončování bytové nouze rodin v Brně. *Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi* [online]. 3. října 2018 [cit. 2018-11-25]. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1SnOVAqR2NQ2UMwECb-Uv-De71bowCDGF/view>

3.1.4 Reakce na Rapid Re-Housing

Spokojenost nově zabydlených rodin je vysoká, ale není stoprocentní. Vyskytují se u nich výhrady k lokalitě získaného bydlení i k technickému stavu bytu. Kromě toho zažily určité problémy spojené se zapojením do projektu, které jednoduše patří k věci – např. náročnost stěhování nebo komplikace s umístěním dětí do školy.¹⁵⁹

Dílčí problémy projektu z vnějšího pohledu se vyskytují především v oblasti sousedských vztahů, kde je pravděpodobně nejsnazší dostat se konfliktu. Zejména v domech, kde se sešlo několik nově ubytovaných rodin s více dětmi, se zvýšila hladina hluku. Podle výpovědi sociální pracovnice M. Ferencové ovšem původní nájemníci někdy hledají proti novým obyvatelům i pouhé záminky.¹⁶⁰

Kromě toho se na autory projektu od počátku snášela kritika ze strany magistrátní opozice i několika městských částí, podle nichž Rapid Re-Housing upřednostňuje vylosované rodiny před dalšími, možná i potřebnějšími čekateli.¹⁶¹ Někteří členové opozice v průběhu projektu změnili svůj negativní postoj, jiní dodnes trvají na tom, že si klienti byt nezaslouží, dokud nesplatí dluhy, a že Rapid Re-Housing působí na platicí občany demotivačně. Naproti tomu k výrazným protestům občanů, čekajících frontu na přidělení brněnského bytu, zatím nedošlo.¹⁶² Kritiku ohledně finančních nákladů v tomto případě výrazně snížil fakt, že peníze na projekt šly v naprosté většině ze zdrojů Evropské unie.¹⁶³

Na tomto místě je ještě vhodné dodat, že reakce na projekt nezávisela na tom, zda daní politici pocházeli z pravicových nebo levicových stran. Koncept Housing First totiž nachází podporu i odpor v obou táborech. Ředitel Platformy pro sociální bydlení, Vít Lesák, se vyjádřil takto: „*Housing first obsahuje apel na sledování výsledků, odstranění předsudků a na politiku dělanou na základě důkazů, což dává smysl pro pravicový voliče, protože by to potenciálně mohlo šetřit veřejné prostředky. Je to něco, co je efektivnější, ale dává to smysl i levicovému sektoru, protože podle něj je bydlení základní právo. Přesto, že měli v Brně někteří housing first za ‚levičácký*

¹⁵⁹ RIPKA, ČERNÁ, KUBALA a STANĚK (2018), s. 38, 41.

¹⁶⁰ HOUDEK [online]. 6. listopadu 2017.

¹⁶¹ SVOBODA [online]. 22. března 2018.

¹⁶² ČÁPOVÁ, Hana. Takový normální zázrak. *Respekt* [online]. 11. června 2017 [cit. 2018-08-11]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2017/24/takovy-normalni-zazrak>

¹⁶³ VÁHALA [online]. 20. října 2017.

výmysl', ve Finsku s ním experimentují pravicové strany a například New York jej zavedl za pravicového starosty,¹⁶⁴

V zahraničí je projekt pečlivě sledován a ozývají se odtud velmi kladné ohlasy. V říjnu roku 2017 obdrželi autoři brněnského experimentu v Bruselu evropskou cenu RegioStar Awards od Evropské komise a federace FEANTSA za nejlepší projekt ukončující bezdomovectví.¹⁶⁵ Na jaře 2018 pak projekt obdržel ve Vídni ještě cenu SozialMarie, udílenou za sociální inovace v zemích střední a východní Evropy rakouskou neziskovou organizací Unruhe.¹⁶⁶

Úspěšnost projektu Rapid Re-Housing bývá připisována např. velké péči sociálních pracovníků, ale také složení české skupiny obyvatel v bytové nouzi. Bohužel se totiž ukazuje, že v České republice zřejmě přichází o byt řada schopných lidí s kompetencemi k bydlení, kteří se dostali na ulici kvůli dluhům a dostat se opět nahoru je pro ně nemožné.¹⁶⁷ Dále se při pohledu na výsledky zdá, že by podobné projekty v České republice mohly být úspěšné i díky současnému systému dávek na bydlení. Ten umožňuje lidem pokrýt většinu nákladů na sociální byt, problémem však pro ně zůstává dostat se k takovému bytu v zemi, kde neexistuje zákon o sociálním bydlení.¹⁶⁸

Podle předsedy Platformy pro sociální bydlení, Štěpána Ripky, si Rapid Re-Housing pokládá „otázku, zda je možné, aby si jakákoliv rodina v bytové nouzi udržela bydlení. To znamená, že by si platila nájem a vycházela se sousedy, když jí bude poskytnuta šance bydlet v městském bytě a náležitá podpora.“¹⁶⁹ Úspěšnost projektu je velká, nicméně není stoprocentní, a tak by k ověření této teze bylo potřeba dát několika rodinám, které selhaly, nové šance.

¹⁶⁴ ZABLOUDILOVÁ, Táňa. Pět set rodin ze dna do bytů. Podaří se porazit stereotypy?. *Peníze.cz* [online]. 17. srpna 2018 [cit. 2018-11-28]. URL: <https://www.penize.cz/bydleni/338025-pet-set-rodin-ze-dna-do-bytu-podari-se-porazit-stereotypy>

¹⁶⁵ VÁHALA [online]. 20. října 2017.

¹⁶⁶ ŠEFROVÁ, Kateřina. Nejstarší evropskou cenu pro sociální inovace vyhrálo Brno. Dalo byty 50 rodinám v nouzi. *Hospodářské noviny* [online]. 2. května 2018 [cit. 2018-08-12]. URL: <https://domaci.ihned.cz/c1-66126510-nejstarsi-evropskou-cenu-pro-socialni-inovace-vyhralo-brno-zaujalo-s-napadem-jak-resit-bezdomovectvi>

¹⁶⁷ ČÁPOVÁ [online]. 13. července 2018.

¹⁶⁸ ČÁPOVÁ [online]. 25. února 2016.

¹⁶⁹ KABÁTOVÁ 3. listopadu 2017.

Vedení města Brna je s výsledkem projektu spokojeno a již plánuje, jak na něj dále navázat. Kromě toho, že se chystá postupně ubytovat všechny rodiny s dětmi, podařilo se mu na počátku roku 2018 ubytovat 25 lidí přicházejících přímo z ulice.¹⁷⁰ Do budoucna má ale brněnský magistrát ještě ambicióznější plán: přestěhovat do bytů všechny potřebné a postupně tak v Brně zcela vymýtit bezdomovectví.¹⁷¹ Princip Housing First podle všeho v českých podmínkách funguje a o něco podobného se hodlají pokoušet i další česká města. Také vláda Bohuslava Sobotky slíbila v rámci Strategie boje proti sociálnímu vyloučení¹⁷² zajištění 6000 bytů pro rodiny z ubytoven, a to do roku 2020.¹⁷³ Odborníci z Ostravské univerzity by rádi v budoucnu postoupili metody a konečné výsledky projektu Rapid Re-Housing Ministerstvu práce a sociálních věcí, aby je mohlo uplatnit na celostátní úrovni.¹⁷⁴

3.2 Jarní výzva

3.2.1 Jarní výzva v rámci projektu Ukončování bezdomovectví

V listopadu roku 2017 bylo uzavřeno Partnerství měst pro ukončování bezdomovectví. Partnerství uzavřelo Brno, Liberec, Praha 7 a Benešov¹⁷⁵ a společně se pustily do projektu Ukončování bezdomovectví (celým názvem Posílení znalostní základny samospráv pro snižování a ukončování bezdomovectví), do kterého se chce v následující fázi od roku 2019 zapojit dalších osm měst.¹⁷⁶ Dále se na spolupráci podílejí neziskové organizace a také Platforma pro sociální bydlení, zajišťující poradenství, metody a hodnocení, spolek R-Mosty, sdružující odborníky v oblasti bydlení, a Sociologický ústav Akademie věd České republiky, zaštiťující projekt

¹⁷⁰ ČÁPOVÁ [online]. 13. července 2018.

¹⁷¹ SVOBODA [online]. 22. března 2018.

¹⁷² MRÁZOVÁ, Marie. Brno získalo evropskou cenu za boj s bezdomovectvím. *Deník Referendum* [online]. 11. října 2017 [cit. 2018-08-12]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/26243-brno-ziskalo-evropskou-cenu-za-boj-s-bezdomovectvim>

¹⁷³ KABÁTOVÁ 3. listopadu 2017.

¹⁷⁴ VÁHALA [online]. 20. října 2017.

¹⁷⁵ Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. [online]. 5. února 2018.

¹⁷⁶ O projektu. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/projekt>

rovněž po stránce garance odbornosti a zkoumání úspěšnosti.¹⁷⁷ Angažují se ale také zástupci státních institucí – Ministerstva práce a sociálních věcí a Agentury pro sociální začleňování.¹⁷⁸

Jednou z aktivit projektu Ukončování bezdomovectví se stala tzv. Jarní výzva. Každé město si vybralo odlišný konkrétní cíl, který hodlalo do společného jarního vyhodnocení splnit. Odtud vzešel název Jarní výzva, princip kolektivního projektu je pak odvozen od zahraničních vzorů – stodenních výzev.¹⁷⁹ Jarní výzva měla termín ukončení 20. března 2018.¹⁸⁰

V případě Brna šlo v podstatě o pokračování metody z projektu Rapid Re-Housing. Město tedy mělo získat deset dalších bytů pro lidi v bytové nouzi, tentokrát se však zaměřilo na osamělé osoby bez domova.¹⁸¹ Také Liberec po vzoru Brna zahájil projekt na bázi Housing First a slíbil ubytovat první vylosované klienty. Praha 7 se rozhodla zajistit důstojné bydlení pro všechny rodiny, které žijí na ubytovnách a zároveň mají hlášený trvalý pobyt na Praze 7.¹⁸² Konečně Benešov se zavázal zavést sociální bydlení s podporou sociálních pracovníků,¹⁸³ v němž budou platit určité úlevy pro klienty, a vyčlenit pro tuto skupinu alespoň 1 % městských bytů.¹⁸⁴

Neziskové organizace v projektu pomáhaly městům realizovat jejich sliby a podporovaly klienty v přípravě na bydlení, jako např. liberecká pobočka Naděje,¹⁸⁵ ale také plnily své vlastní úkoly. Takový úkol si zvolila českobudějovická organizace Mezi Proudý, angažující se v jihočeských projektech sociálního a dostupného

¹⁷⁷ Kdo jsme. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/tym>

¹⁷⁸ KODYMOVÁ, Jana. Ukončování bezdomovectví v obcích ve spolupráci s NNO. *Liberec* [online]. 21. března 2018 [cit. 2018-08-04]. URL: <http://www.liberec.cz/cz/obcan/aktuality/zpravy-z-mesta/ukoncovani-bezdomovectvi-obcich-ve-spolupraci-nno.html>

¹⁷⁹ Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. [online]. 5. února 2018.

¹⁸⁰ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

¹⁸¹ Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

¹⁸² Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. [online]. 5. února 2018.

¹⁸³ Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

¹⁸⁴ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

¹⁸⁵ Ibidem.

bydlení,¹⁸⁶ která během Jarní výzvy sepisovala metodiku práce s klienty v projektech Housing First.¹⁸⁷

Dlouhodobý projekt Ukončování bezdomovectví vychází ze zahraničních zkušeností a aktéři jsou také v kontaktu se zahraničními organizacemi zabývajícími se podobnými projekty. Zejména jde o Institute of Global Homelessness, Evropskou federaci FEANTSA a Housing First Hub Europe. Do projektu se přímo zapojila americká odbornice a bývalá ředitelka meziresortní komise vlády USA pro řešení bezdomovectví Katharine Gale, která se předtím účastnila i tvorby brněnského průkopnického projektu Rapid Re-Housing.¹⁸⁸

Jednou z aktivit projektu Ukončování bezdomovectví, byla také mezinárodní konference, pořádaná v Praze v listopadu roku 2017. Vedle K. Gale na ní vystoupil i finský odborník Peter Fredriksson jakožto zástupce země, která snižuje bytovou nouzi nejefektivněji v Evropské unii a poskytování bytů lidem bez domova tam prokazatelně přináší státu vysoké finanční úspory. Tito, spolu s dalšími odborníky z několika států, vyzvali Českou republiku k řešení aktuálního stavu, kdy se v bytové nouzi nachází asi 200 000 obyvatel, a to prostřednictvím zabydlování a prevence vystěhování.¹⁸⁹

Subjekty zapojené do projektu Ukončování bezdomovectví hodlají nadále společně přispívat ke zlepšení bytové situace sociálně slabých i v dalších městech a obcích. Za tímto účelem vyvíjejí on-line průvodce, v němž si města budou moci prostřednictvím dotazníku ověřit své možnosti a následně budou nasměrována na vhodné nástroje. Tento průvodce bude v partnerských městech odzkoušen a na základě zpětné vazby pak vznikne jeho druhá, zefektivněná verze. Kromě toho chtějí členové sítě udržovat dlouhodobý kontakt při jednotlivých krocích programu,

¹⁸⁶ Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

¹⁸⁷ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

¹⁸⁸ Zahraniční inspirace. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/zahranici>

¹⁸⁹ Česko má změnit svůj přístup k řešení bytové nouze, radí zahraniční experti. *Ukončování bezdomovectví* [online]. 22. listopadu 2017 [cit. 2018-11-20]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/novinky-1/%C4%8Desko-m%C3%A1-zm%C4%9Bnit-sv%C5%AFj-p%C5%99%C3%ADstup-k-%C5%99e%C5%A1en%C3%AD-bytov%C3%A9-nouze-rad%C3%AD-zahranici%C4%8Dn%C3%AD-experti>

jako je třeba registrační týden, tedy sběr dat o potřebných lidech v obci, nebo zřizování sociálních nájemních agentur.¹⁹⁰

3.2.2 Průběh Jarní výzvy v partnerských městech

Brno stihlo v rámci Jarní výzvy pronajmout osm z plánovaných deseti bytů potřebným osamělým klientům bez domova¹⁹¹ a v blízké době by pro ně v rámci projektu Bydlení především mělo připravit celkem 65 bytů.¹⁹² Systém výběru klientů byl odlišný od projektu Rapid Re-Housing. Město, jež má asi dva tisíce lidí bez domova, tyto lidi kontaktovalo a informovalo o možnosti přihlášení do projektu Housing First. Když mělo 200 přihlášek, přizvalo místo losování komisi, která vybrala ty nejpotřebnější. Mezi nimi např. ženu, jež kvůli svému bezdomovectví nemůže absolvovat pro ni nutnou transplantaci ledvin.¹⁹³ Celkový počet 65 klientů je rozdělen na 50 dospělých a 15 mladých dospělých, kteří by měli být opět postupně ubytováni a sledování po dobu tří let. Město v tomto případě spolupracuje s neziskovou organizací, specializovanou na práci s duševně nemocnými, a další, zaměřenou na drogově závislé osoby.¹⁹⁴

Poznatky z obou projektů Brnu slouží k vytváření dlouhodobější strategie řešení bytové nouze. Město už začalo pracovat na akčním plánu pro zabydlení všech brněnských rodin s dětmi, bytový fond je pro jeho realizaci dostatečný.¹⁹⁵ Plán měl být vytvořen od jara do léta roku 2018 a realizován bude zřejmě do roku 2025. Město už také plánuje náplň práce tzv. *sociální nájemní agentury*, kterou bude využívat pro shánění bytů k zabydlování dalších klientů od soukromých pronajímatelů.¹⁹⁶

¹⁹⁰ O projektu. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/projekt>

¹⁹¹ Brno: Výsledky Jarní 100 denní Výzvy 2. setkání sítě Partnerství v Projektu Ukončování bezdomovectví 21. března 2018, Liberec. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/641f86_f0c3332d6b2041fda09e8458d57c397c.pdf

¹⁹² RIPKA, in: PLEACE [online]. (2017), s. 10.

¹⁹³ ČÁPOVÁ [online]. 24. května 2018.

¹⁹⁴ SNOPEK [online]. 10. března 2016

¹⁹⁵ Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

¹⁹⁶ Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

Město Liberec, v němž se v březnu 2018 také odehrávala výsledná konference účastníků Jarní výzvy,¹⁹⁷ zahájilo zabydlování prvních klientů – rodin i jednotlivců – do dvanácti bytů.¹⁹⁸ Svůj původní plán muselo město průběžně revidovat. Obecně nedostatek bytů patří k problémům města Liberec. Podle Ivana Langra, náměstka primátora pro školství, sociální věci a kulturu, město nejprve několik klientů projektu vylosovalo, pak ale shledalo, že nemá dostatečný výběr bytů pro různě velké rodiny, a tak začalo další byty přidělovat klientům po určitém výběru. Klienti byli vybíráni z počtu asi pěti set osob, u nichž byla v rámci terénního mapování vyhodnocena bytová nouze.¹⁹⁹

Vedle toho Liberec analyzoval bytovou situaci města za účelem vytvoření *Koncepce sociálního bydlení*, v níž by byly navrženy možnosti spolupráce se soukromými majiteli bytů. Po vzoru Brna chce v budoucnu také město Liberec poskytnout bydlení všem potřebným, projevujícím zájem a dosáhnout tak tzv. funkční (technické) nuly, jež se od absolutní nuly liší právě tím, že nezapočítává klienty, kteří o přidělení bytu nestojí.²⁰⁰

Na Praze 7 byly zjištěny tři rodiny žijící na ubytovnách, z nich dvěma se podařilo zajistit ubytování v bytech, jedné pouze v azylovém domě.²⁰¹ Celkem se tak jednalo o šest dospělých a sedm dětí a v postupu byly využity prvky principu Housing First.²⁰² Vedle toho Praha 7 pomohla řešit problémy s bydlením několika dalším rodinám a prohloubila spolupráci se základními školami a lékaři.²⁰³ Městská část Praha 7 se dlouhodobě snaží komunikovat s neziskovými organizacemi i soukromými vlastníky ohledně získávání bytů pro sociální bydlení a vytvořila průhledný systém pro přidělování těchto bytů. Kromě toho pracuje s dlužníky, jimž zprostředkovává konzultace s právníky, kteří nájemníkům radí s rozvržením splátek, a také

¹⁹⁷ Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

¹⁹⁸ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

¹⁹⁹ VRABEC, Jan. Klient Housing First: Bydlení si musíte vážít. *Liberec* [online]. 13. dubna 2018 [cit. 2018-08-14]. URL: <http://www.liberec.cz/cz/obcan/aktuality/zpravy-z-mesta/klient-housing-first-bydleni-si-musite-vazit.html>

²⁰⁰ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

²⁰¹ Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. [online]. 5. února 2018.

²⁰² Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

²⁰³ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

se sociálními pracovníky, u nichž klienti nalézají pomoc se sháněním zaměstnání. Na Praze 7 bylo v listopadu roku 2017 zřízeno i kontaktní centrum pro bydlení za účelem snazšího hledání bytů.²⁰⁴

Do budoucna by se podle místního radního pro sociální politiku, Jakoba Hurrleho, chtěla Praha 7 postupně zaměřit na zabydlování dalších skupin obyvatel komerčních ubytoven, například starších žen. Rodiny s dětmi by se pak neměly na ubytovny dostávat vůbec nebo alespoň na co nejkratší dobu.²⁰⁵

Odbor sociálních věcí a zdravotnictví města Benešov shledal, že mezi jeho sociálními byty schází určitá kategorie bytů, kterou se proto rozhodl zavést. Jedná se o byty, k jejichž pronajmutí není pro klienty nutné zaplatit počáteční kauci ani nemít žádný dluh vůči městu.²⁰⁶ (Pronájem těchto bytů by měl být spojen se sociální prací.²⁰⁷) Město proto začalo pracovat na *Pravidlech pronajímání sociálních bytů*, avšak stanovený počet 16 bytů (tedy 1 % městských bytů) se v termínu nepodařilo zajistit, neboť nedošlo ke shodě mezi všemi orgány, které měly na akci podíl.²⁰⁸ V roce 2018 nicméně hodlá město vypracovat koncepci svého sociálního bydlení nazvanou *Domov jako základ*.²⁰⁹

Jak bylo řečeno výše, zejména po vzoru průkopnického Brna zahájila plánování projektů ukončování bezdomovectví ještě další česká města, která se na jejich realizaci zatím připravují. Patří k nim Plzeň, Most, Chomutov, Ostrava,²¹⁰ ale také Vsetín nebo Kadaň. Jejich zástupci absolvovali návštěvu v Brně, od něhož se chtějí poučit

²⁰⁴ LIŠKOVÁ, Michaela. V Praze 7 už rodiny nežijí v ubytovnách. Radnice jim pomohla sehnat bydlení. *Pražský deník.cz* [online]. 14. února 2018 [cit. 2018-11-20]. URL: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/v-praze-7-uz-rodiny-neziji-v-ubytovnach-radnice-jim-pomohla-sehnat-bydleni-20180218.html

²⁰⁵ Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. [online]. 5. února 2018.

²⁰⁶ KODYMOVÁ [online]. 21. března 2018.

²⁰⁷ Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. [online]. 5. února 2018.

²⁰⁸ Benešov: Výsledky Jarní 100 denní výzvy 2. setkání sítě Partnerství v Projektu Ukončování bezdomovectví 21. března 2018, Liberec. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/641f86_fd8e5175f9df424fb293039f4f352cc5.pdf

²⁰⁹ Síť partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

²¹⁰ ČÁPOVÁ [online]. 11. června 2018.

o konkrétních metodách. Brněnské projekty ale zajímají i některá zahraniční města s podobnými plány, jmenovitě Bratislavu, Drážďany a Kluž.²¹¹

3.3 Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava

Projekt Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava byl jedním z projektů, které byly v Ostravě v minulých letech započaty za účelem silnější integrace sociálně slabých obyvatel. Tyto projekty byly zahrnuty ve *Strategickém plánu*, schváleném v roce 2015, a týkaly se např. také nezaměstnanosti a vzdělávání. Největší část určených dotací z evropských fondů šlo ovšem právě na rozvoj bydlení.²¹² (Rozvoj bydlení byl konkrétně spolufinancován Evropským sociálním fondem).²¹³

Zabydlení prvních nájemníků předcházelo zpracování dokumentu *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy*. Některá česká města a obce zpracovávají podobný dokument kvůli absenci celostátního zákona o sociálním bydlení, aby v této situaci vytvořila alespoň na svém území určitý systém přidělování bytů potřebným, a Ostrava takový psaný řád zatím postrádala. Koncepce vznikala mezi červnem roku 2016 a listopadem roku 2017 a vychází z principů stanovených v *Koncepci sociálního bydlení České republiky 2015-2025* (vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí jakožto hlavní podklad pro vytvoření zákona). Podílela se na ní řada aktérů. Mezi ně patřil projektový tým, složený ze zástupců Magistrátu města Ostravy (odboru sociálních věcí a zdravotnictví o odboru majetkového) a státní instituce Agentury pro sociální začleňování, dále na koncepci pracoval metodik a dvě odlišně zaměřené pracovní skupiny, v nichž vedle představitelů magistrátu zasedli zástupci městských obvodů, Ministerstva práce a sociálních věcí, Úřadu práce ČR, neziskových organizací či akademiků. A k aktérům konečně patřily i tzv. fokusní skupiny, v rámci nichž mohli podobu koncepce ovlivnit samotní představitelé cílové

²¹¹ Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

²¹² Události v regionech: Ostrava. *Česká televize* [online]. 8. června 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122978233-udalosti-v-regionech-ostlava/417231100030608-udalosti-v-regionech/obsah/550149-socialni-zaclenovani-v-ostlave>

²¹³ Sociální bydlení se dál rozvíjí. *Ostravská radnice!!!: Měsíčník statutárního města Ostravy* [online]. (Duben 2018), 7 [cit. 2018-11-22]. URL: https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/prezentace/tiskoviny/ostravska-radnice/04_RADNICE_web.pdf

skupiny, tedy obyvatelé v bytové nouzi.²¹⁴ Koncepce byla schválena zastupitelstvem města Ostravy v polovině listopadu roku 2017. Tento obecně psaný dokument bude následován konkrétnějším *Akčním plánem Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy*, jehož dokončení město plánuje na červen roku 2019.²¹⁵

Koncepce dělí nabízené byty do tří stupňů podle míry podpory sociálními pracovníky, a to na byty krizové, sociální a dostupné.²¹⁶ (Např. právě v tom se řídí celostátní *Koncepcí sociálního bydlení České republiky 2015-2025*.²¹⁷) V praxi ale hovoří pouze o prvních dvou skupinách, protože bydlení dostupné se po čase vydělí z bydlení sociálního následujícím způsobem: s klienty budou první maximálně tři měsíce intenzivně a povinně v kontaktu sociální pracovníci, kteří v domácnostech vyhodnotí míru potřeby sociální práce. U klientů s minimální mírou výrazně sníží frekvenci svých návštěv a jejich bydlení bude kvalifikováno jako dostupné²¹⁸ (termín „dostupné“ tedy značí bydlení bez podpory, ale za nižší cenu než by byla běžná tržní cena).

Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy se věnuje demografickému složení ostravských obyvatel, vyloučeným lokalitám (jichž je v Ostravě definováno třináct a žije v nich asi 6 500 osob), různorodé kvalitě ostravských ubytoven, číselným údajům o bytovém fondu a bariérám v získávání bytů (Ostrava měla k roku 2016 cca 900 neobydlených obecních bytů) a také zde působícím nestátním neziskovým organizacím, které mj. poskytují bydlení převážně v třístupňovém systému s doprovodným sociálním programem. Dále koncepce zmiňuje *Studii o stavu bezdomovectví v Ostravě* z roku 2012, kdy bylo v tomto městě napočítáno 900 osob

²¹⁴ *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy* [online]. Statutární město Ostrava, 2017 [cit. 2018-11-23]. URL: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/11/FIN_Koncepce-socialniho-bydleni-SMO_logo.pdf, s. 5-7.

²¹⁵ ABRLOVÁ, Jana. Zastupitelstvo schválilo koncepci. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 16. listopadu 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/zastupitelstvo-schvalilo-koncepci/>

²¹⁶ WOJTAS, Kateřina. Zabydlujeme!!!. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 28. dubna 2017 [cit. 2018-11-24]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/zabydlujeme/>

²¹⁷ Vláda schválila Koncepci sociálního bydlení 2015 – 2025. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 13. října 2015 [cit. 2018-05-26]. URL: <http://socialnirevue.cz/item/byty-ne-ubytovny-pozadovali-lide-v-bytove-nouzi-na-setkani-s-ministryni>

²¹⁸ MIKULEC, Marek, Zdeněk ŽIVČÁK a Lucie ŠKVARIDLOVÁ. Koncepce bydlení a její pilotní ověření v Ostravě. *Sociální práce / Sociální práce* [online]. 2016 [cit. 2018-11-24]. URL: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=858>

bez přístřeší, a od jejíhož vzniku se údaje příliš nezměnily.²¹⁹ Mezi opatřeními vedoucími ke zlepšení bytové situace (např. stanovení velikosti bytového fondu pro sociální bydlení, ponechávání zbylých obecních bytů ve vlastnictví obce, vymezení podmínek smluv k sociálním bytům) koncepce jmenuje také depistáž osob ohrožených ztrátou bydlení a informační kampaň zaměřenou na lidi v bytové nouzi i na organizace, které mohou těmto lidem pomoci.²²⁰

Koncepce začala být pilotně ověřována už v průběhu její tvorby, kdy byly zabydleny první domácnosti a v rámci fokusních skupin se mj. hodnotila spolupráce mezi nájemníky a sociálními pracovníky, a to s jejich přímou účastí. K pilotáži bylo určeno 100 sociálních a 5 krizových bytů, vyčleněných pro krátkodobé využití (maximálně 6 měsíců²²¹) v krizových životních situacích klientů.²²²

Fokusní skupiny pořádaly od března do srpna roku 2017 postupně deset setkání. Setkání měla různá zaměření, např. na zabydlené klienty nebo na probíhající sociální práci s nimi.²²³ Členové fokusních skupin mezi sebou diskutovali o svých zkušenostech s překážkami v získávání bytů (např. kaucích, nutnosti investovat do oprav bytů), o neférových praktikách pronajímatelů (např. pronajímatel, na něhož klient podal stížnost, klientovi neprodlouží nájem) či o tom, co podle nich charakterizuje vyloučenou lokalitu nebo nekvalitní bydlení. Neshody panovaly např. v názorech, zda by sociální pracovníci měli s klienty sociálního bydlení pracovat dlouhodobě a intenzivně nebo naopak urychlit jejich zplnomocnění. Podněty z jednání fokusních skupin byly přeneseny do návrhové části koncepce.²²⁴

Samotné zapojení osob z cílové skupiny je v kontextu české bytové politiky progresivním krokem. Projekt ale takových pokrokových rozhodnutí zahrnuje více a některé z nich mají přímou vazbu na model Housing First. Ostrava spolupracuje na projektu Ministerstva práce a sociálních věcí *Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend*. Jedná se o projekt uskutečňovaný

²¹⁹ *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy* [online] (2017), s. 9-33.

²²⁰ *Ibidem*, s. 42-46.

²²¹ MIKULEC, ŽIVČÁK a ŠKVARIDLOVÁ [online]. 2016.

²²² *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy* [online] (2017), s. 45-47.

²²³ ABRLOVÁ [online]. 16. listopadu 2017.

²²⁴ *Závěrečná zpráva z fokusních skupin realizovaných v rámci projektu Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava* [online]. SocioFactor, 2017 [cit. 2018-11-23]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/11/Z%a1v%49bre%4%8dn%3%a1-zpr%3%a1va-z-FG.pdf>, s. 3-40.

v letech 2016-2020, který představuje pilotní zkoušení systému sociálního bydlení podle výše jmenované celostátní koncepce. Pro tento objekt bylo vybráno 16 obcí nebo městských částí, mezi nimi právě Ostrava, jež si s podporou ministerstva vytvářejí vlastní koncepce v souladu s tou celostátní.²²⁵ Zástupci města Ostravy v rámci tohoto projektu navštívili Finsko, aby se blíže seznámili s fungováním zde hojně uplatňovaného modelu Housing First. Právě ve Finsku totiž takto nabízených bytů přibývá, naopak se snižuje počet míst v ubytovnách a noclehárnách a výrazně klesá počet lidí žijících na ulici.²²⁶ V ostravském projektu se inspirace projevila např. faktem, že klienti sice mají k dispozici sociální pracovníky, ale bydlení není nutně podmíněno tím, že po zabydlení začnou řešit své osobní problémy – pracovník se stará především o otázku bydlení a ostatní zakázky vycházejí dobrovolně ze strany klienta.²²⁷

Ověření ostravské koncepce probíhá v šesti obvodech města Ostravy.²²⁸ Ke dni 16. ledna 2017 bylo podáno 133 žádostí o bydlení. Asi v polovině případů přicházely tyto žádosti klientů skrze neziskové organizace, druhá polovina dorazila z městských obvodů.²²⁹ Ke konci dubna bylo těchto žádostí již 240. Do projektu bylo poskytnuto 105 bytů. Tyto byty pocházely z majetku městských obvodů. Prvních devět rodin bylo zabydleno v dubnu roku 2017. Dvě z nich získaly krizový byt, dalších sedm byt sociální.²³⁰ K červnu roku 2018 bylo zabydleno 75 domácností.²³¹ Sociální práci v sociálních a krizových bytech zajišťují pracovníci z neziskové organizace.²³²

²²⁵ Projekt - podpora sociálního bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 13. října 2017 [cit. 2018-11-24]. URL: <https://www.mpsv.cz/cs/26048>

²²⁶ WOJTAS, Kateřina. Sociální bydlení ve Finsku. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 22. června 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/socialni-bydleni-ve-finsku/>

²²⁷ MIKULEC, ŽIVČÁK a ŠKVARIDLOVÁ [online]. 2016.

²²⁸ WOJTAS [online]. 28. dubna 2017.

²²⁹ Jednání 6. Řídícího výboru pro spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 18. ledna 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/01/Z%C3%A1pis-jedn%C3%A1n%C3%AD-%C5%98V-18.1.2017.pdf>

²³⁰ WOJTAS [online]. 28. dubna 2017.

²³¹ ABRLOVÁ, Jana. Ostravský projekt finalistou mezinárodní soutěže. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 21. června 2018 [cit. 2018-11-22]. URL:

<https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/ostravsky-projekt-finalistou-mezinarodni-souteze/>

²³² ABRLOVÁ [online]. 16. listopadu 2017.

Výběr probíhal tak, že žadatelé o byt byli navštěvováni pracovníky Magistrátu města Ostravy a byla hodnocena situace jejich bydlení. Velká část žadatelů přitom v nějakém bytě žila, ale často se jednalo o byty ve špatném technickém stavu,²³³ byty nevyhovující velikosti či příliš nákladné pro sociálně slabé klienty.²³⁴

V dubnu roku 2018, tedy rok po zabydlení prvních klientů, komentoval náměstek primátora pro sociální věci Michal Mariánek situaci rodin takto: „S každou z nich pracují sociální pracovnice a ve většině případů jsou již patrné pozitivní změny. Jde například o řešení v oblasti dluhů, hledání zaměstnání, domácnosti s dětmi mají větší pocit bezpečí a jistoty.“²³⁵ Koncem léta roku 2018 bylo v rámci projektu uspořádáno neformální setkání zabydlených klientů se sociálními pracovníky a dalšími aktéry projektu. Podnět k němu dali samotní klienti.²³⁶

V říjnu roku 2018 obdrželi autoři projektu v Bruselu evropskou cenu RegioStars 2018 za nejlepší evropský projekt podporovaný politikou soudržnosti Evropské unie, a to v kategorii Vytváření lepšího přístupu k veřejným službám. V té době bylo již zabydleno 215 osob.²³⁷ O vítězi rozhodovala odborná porota a v posledním kole hlasovala také široká veřejnost v rámci Evropské unie. Podle M. Mariánka, který se na projektu podílel, „Ostravský projekt vznikl jako reakce na absenci funkčního systému sociálního bydlení a od počátku byl jedním z nejlépe hodnocených a propracovaných projektů v České republice“.²³⁸

²³³ WOJTAS [online]. 28. dubna 2017.

²³⁴ Sociální bydlení se dál rozvíjí. *Ostravská radnice!!!: Měsíčník statutárního města Ostravy* [online]. (Duben 2018), 7 [cit. 2018-11-22]. URL: https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/prezentace/tiskoviny/ostravska-radnice/04_RADNICE_web.pdf

²³⁵ Ibidem.

²³⁶ ABRLOVÁ, Jana. Společné setkání. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online].

31. Srpna 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/spolecne-setkani/>

²³⁷ ABRLOVÁ, Jana. Ostrava je vítězem mezinárodní soutěže o nejlepší evropský projekt. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 11. října 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/ostrava-je-vitezem-mezinarodni-souteze-o-nejlepsi-evropsky-projekt/>

²³⁸ ABRLOVÁ, Jana. Koncept bydlení uspěl v Evropě. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 9. července 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/koncept-bydleni-uspel-v-evrope/>

4. Zasazení modelu Housing First do českého kontextu

4.1 Využití prvků modelu Housing First ve třech popsáných projektech

4.1.1 Český přístup k modelu Housing First

Česká republika se o model Housing First vážně zajímá v několika posledních letech. V říjnu roku 2014 se např. v Praze pod záštitou Úřadu vlády a za účasti zahraničních odborníků konala konference *Přístup Romů k bydlení. Dilemata konceptů Housing First a Housing Ready*.²³⁹ V praxi se model Housing First v České republice poprvé objevil v roce 2010²⁴⁰ v projektu Transformace pobytových služeb v Karlovarském kraji, kde se však jednalo o byty pro lidi z Domova pro osoby se zdravotním postižením a nikoli o projekt ukončování bezdomovectví. Následně byl ale v roce 2016 vyzkoušen na brněnském projektu Rapid Re-Housing k zabydlení rodin v bytové nouzi.²⁴¹ (Také na pražském magistrátu se v roce 2014 hovořilo o plánech na projekt Housing First, k němu však nedošlo a menší projekt na Praze 3 byl vyhodnocen jako neúspěšný.²⁴²) Od Brna se pak začala učit i další města a dnes se již model Housing First postupně „zabydluje“ v řadě z nich. Jeho rozšíření souvisí také s činností Agentury pro sociální začleňování, kterou zřizuje Vláda ČR a do jejíchž kompetencí patří mj. řešení bytové nouze v obcích. Agentura vede s každým městem tříletou spolupráci a jde při tom zejména o poradenství při nápravě sociálního vyloučení obyvatel. Co se bydlení týče, volí se postupy pro jednotlivá města velmi individuálně, někde se preferuje zásluhový systém, jinde se přístup přibližuje Housing First. Nicméně bývalý ředitel Agentury pro sociální začleňování, Martin Šimáček, se již

²³⁹ Konference: Přístup Romů k bydlení. Dilemata konceptů Housing First a Housing Ready. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: https://www.mpsv.cz/files/clanky/19402/akce_221014a.pdf

²⁴⁰ "Poskytování sociálních služeb v Karlovarském kraji, které jsou dostupné a kvalitní z pohledu uživatele". *INSTAND: Institut pro podporu vzdělávání a rozvoj kvality ve veřejných službách* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL:

http://www.instand.cz/dokumenty/publikace_transformace_201109291417451.pdf, s. 27.

²⁴¹ RIPKA, in: PLEACE [online]. (2017), s. 10.

²⁴² BLAŽKOVÁ, Tereza. Jako v Amsterdamu či Glasgow. Praha chce bezdomovcům přidělovat byty. *IDNES.cz* [online]. 2. listopadu 2014 [cit. 2018-11-27]. URL: https://praha.idnes.cz/praha-chce-pridelovat-bezdomovcum-byty-housing-first-pfc-/praha-zpravy.aspx?c=A141024_2110605_praha-zpravy_mav

v roce 2014 vyjádřil takto: „(...) *myslím si, že ten systém □připraven pro bydlení‘ ustupuje tomu systému, který říká, pro každého, kdo je potřebný, by to bydlení mělo být k dispozici‘.*“ Sama Agentura se k přednostnímu umožnění bydlení přiklání čím dál častěji.²⁴³

Tak jako asi ve všech státech, kde byl model Housing First uplatňován, je i u nás potřeba, aby se v mnoha ohledech přizpůsobil místním podmínkám. Na vhodném přizpůsobení modelu Housing First místnímu kontextu totiž závisí jeho správné fungování a úspěšnost.²⁴⁴ Na tomto místě je tedy žádoucí ukázat, jaká konkrétní specifika zahrnují tři české projekty, popsané v předchozí kapitole.

Významným znakem dosavadních projektů je, že všechny pracují s rozptýlenými byty napříč městskými čtvrtěmi, nikoli s kongregovaným bydlením, které se, jak již bylo uvedeno, obecně v Evropě nepoužívá tolik jako v USA či Kanadě. Pravděpodobně ale v České republice silně působí i odstrašující příklad hromadných ubytoven, soukromých či obecních, v nichž se lidé v bytové nouzi a s různými doprovodnými problematickými jevy koncentrují na jednom místě a snadno tak vzniká konfliktní prostředí. Ubytovny původně v 90. letech sloužily hlavně jako provizorní ubytování pro neplatiče.²⁴⁵ V *Koncepci sociálního bydlení statutárního města Ostravy* se k tématu ubytoven píše: „*Z míst, která byla určena pro krátko či střednědobé ubytování jednotlivců (dospělých osob), se stala místa, kde dlouhodobě žijí i rodiny s dětmi. Vyrůstá zde mladá generace tzv. „azylových dětí“, „dětí ubytoven“, které habitualizují (opakování činnosti ustálené ve vzorec) vzorce chování z prostředí, v němž vyrůstají, a stávají se tak pro ně normou.*“²⁴⁶

Zde se objevuje zajímavý moment, kdy představitelé Ministerstva pro místní rozvoj vlády v demisi ještě na jaře roku 2018 spekulovali o zavedení tzv. *sociálních domovů*, tedy společného bydlení složeného z kontejnerových buněk, v podstatě státem podporovaných ubytoven, jakožto předstupni sociálního bydlení, v němž se lidé mají

²⁴³ ŠIMÁČEK, Martin a Daniela DRTINOVÁ. Šimáček: Pro každého potřebného musí být bydlení k dispozici. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 30. června 2014 [cit. 2018-08-14]. URL: <https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-30-6-2014-honzejek-snidl-schwarz-simacek/r~81396e24008111e48ade002590604f2e/>

²⁴⁴ NELSON, CAPLAN a MACLEOD (2017), s. 4.

²⁴⁵ KOČMAN a KLEPAL (2016), s. 10.

²⁴⁶ *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy* [online]. Statutární město Ostrava, 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/11/FIN_Koncepce-socialniho-bydleni-SMO_logo.pdf, s. 19.

učit bydlet,²⁴⁷ zatímco realizované projekty ukončování bezdomovectví, vedené převážně obcemi ve spolupráci s odborníky z Platformy pro sociální bydlení, ale třeba i z vládní Agentury pro sociální začleňování, jdou naopak striktně cestou samostatných bytů. České snahy o zavádění segregovaného bydlení pro chudé byly už v minulosti kritizovány např. zástupcem Evropské komise Aureliem Ceciliem: „*Dnes jsem slyšel o věcech, jako jsou společné kuchyně, společná sociální zařízení, a to mi opravdu začíná dělat obrovské starosti (...) Neměli bychom prosazovat koncept občanů druhé kategorie.*“²⁴⁸ Platforma pro sociální bydlení ve svém *Desateru principů pro přípravu zákona o sociálním bydlení* trvá na tom, že potřebným lidem se má dostávat bytů, a to bytů, jejichž kvalita bude kontrolována, a dále, že „*sociální bydlení bude rozptýlené v rámci běžné zástavby a mimo vyloučené lokality.*“²⁴⁹

4.1.2 Rapid Re-Housing

V českém prostředí se originálnímu konceptu Housing First asi nejvíce přiblížilo Brno, a to nejprve projektem Rapid Re-Housing a následně i zabydlováním osamělých osob bez domova.

Zdá se, že Rapid Re-Housing, tedy program pro rychle zabydlení rodin s dětmi, byl záměrně vybrán jako první projekt na bázi Housing First v České republice. Zavádění tohoto modelu bývá obvykle zpočátku provázeno skepsí a předsudky a nebývá snadné ihned překonat zaběhnutou zásluhovost. Tento proces může u bydlících občanů proběhnout snáze, jsou-li ve hře děti, které si bytovou nouzi rozhodně nemohly zavinit, a jejich rodiče, než pokud by se od začátku pracovalo s lidmi z ulice, navíc specificky alkoholiky a narkomany, kteří obecně v České republice stojí v pohledu lidí, již se o problematiku bezdomovectví hlouběji nezajímají, na společenském žebříčku velmi nízko. Následující brněnský projekt Housing First už sice cílil přímo

²⁴⁷ BIKÁR, František. Vláda chce postavit 55 tisíc buněk pro chudé, podle Platformy pro sociální bydlení tak vzniknou tisíce nových ghet. *Romea.cz* [online]. 28. března 2018 [cit. 2018-11-27]. URL: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/vlada-chce-postavit-55-tisic-bunek-pro-chude-podle-platformy-vzniknou-tak-tisice-novych-ghet>

²⁴⁸ RYCHETSKÝ, Lukáš. Ubytovny, nebo byty?: Proč potřebujeme zákon o sociálním bydlení. *A2* [online]. 20. listopadu 2013 [cit. 2018-08-16]. URL: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/24/ubytovny-nebo-byty>

²⁴⁹ Desatero principů pro přípravu zákona o sociálním bydlení. *Platforma pro sociální bydlení: Nejdřív bydlet* [online]. [cit. 2018-11-14]. URL: <https://socialnibydeni.org/clanky/desatero-principu-pro-pripravu-zakona-o-socialnim-bydeni-2>

na lidi z ulice, ti ale byli vybírání podle potřeby, takže se přísně nedodržovalo zaměření modelu na lidi s psychickou poruchou a závislostí.

Vzhledem k vysokému počtu romských rodin v projektu Rapid Re-Housing byla pro práci s nimi zvolena nezisková organizace IQ Roma servis, v níž působí romští sociální pracovníci.²⁵⁰ V tomto způsobu práce s národnostními menšinami je zřejmá určitá inspirace v zahraničí. Např. v případě kanadského Toronta si autoři projektu At Home / Chez Soi uvědomili, že pro budování důvěry klientů a správné porozumění domorodým obyvatelům bude nejsnazší vybrat pracovníky právě z jejich řad.²⁵¹ Sociální práce probíhala formou case managementu, tedy zprostředkováním pomoci odborníků z různých oborů. Sociální pracovníci navíc do této formy služby vnášeli inovativní prvky, např. fyzickou pomoc se stěhováním, mediaci při řešení sousedských sporů nebo domácího násilí.²⁵²

Rapid Re-Housing, první velký český projekt na bázi Housing First, se odehrál v Brně, tedy ve městě, které má rozsáhlý bytový fond, protože jej jen málo zasáhla privatizace.²⁵³ V projektu byla dodržena zásada, že klienti dostávají na výběr z několika bytů v různých lokalitách města.²⁵⁴ Na vybraný byt budou mít i po skončení projektu nájemní smlouvu.²⁵⁵ 58 % bytů poskytnutých do projektu se však nachází v lokalitách, vyhodnocených Magistrátem města Brna jako lokality s velkým množstvím sociálně vyloučených osob, takže jde o místa, která mohou být

²⁵⁰ HEJL, Jan. "Ty seš jinej," slýchají úspěšní Romové. Diskriminace je všudypřítomná, říkají sociální pracovníci. *Aktuálně.cz* [online]. 19. února 2017 [cit. 2018-11-27]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/diskriminace-je-vsudypritomna-romum-ale-chybi-vzory-na-vzdel/r~bb315f9cf44e11e68af8002590604f2e/>

²⁵¹ STERGIOPOULOS, GOZDIK, MISIR, SKOSIREVA, SARANG, CONNELLY, WHISLER a MCKENZIE (2016), s. 1-11.

²⁵² BARTOŠOVÁ, Inka, Eliška ČERNÁ a Štěpán RIPKA. *Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi: Průběžná evaluační zpráva 1* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita: Fakulta sociálních studií, 2018 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1eSdFZjn0tQnjlfodCc5P1-n5mRo93eDo/view>, s. 7.

²⁵³ 90' ČT24: Proč nemáme zákon o sociálním bydlení?. *Česká televize* [online]. 31. října 2018 [cit. 2018-11-28]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11412378947-90-ct24/218411058131031/>

²⁵⁴ KHAZALOVÁ, Gaby. Skutečné řešení bezdomovectví neznámá je zvládat, ale ukončovat. *Deník Referendum* [online]. 1. února 2016 [cit. 2018-11-26]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/22200-skutecne-reseni-bezdomovectvi-neznamena-je-zvladat-ale-ukoncovathttps/>

²⁵⁵ GALE, Katharine a Emma SMETANA. Ubytovny v Česku? Šokovalo mě, když jsem viděla jednu koupelnu pro jedenáct rodin, říká odbornice. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 9. března 2018 [cit. 2018-11-29]. URL: <https://video.aktualne.cz/dvtv/ubytovny-v-cesku-sokovalo-me-kdyz-jsem-videla-jednu-koupelnu/r~8ba73602238211e883510cc47ab5f122/?redirected=1520846740>

pro úspěšnost zabydlení rodin dost riziková. Některé rodiny také vyjádřily nespokojenost s místem, v němž jsou ubytovány.²⁵⁶

Způsob hrazení nájmu je v České republice oproti originálu trochu odlišný. Zatímco originál nastavuje pravidlo, podle něhož klient platí za bydlení 30 % svého příjmu a zbytek za něj doplatí poskytovatel programu (případně doplatí i více, má-li klient příliš malý nebo žádný příjem),²⁵⁷ Česká republika má takový systém, jenž umožňuje, že sociální dávky na bydlení pokrývají klientům téměř celý nájem. O tyto dávky si nájemníci museli na počátku projektu povinně zažádat.²⁵⁸ Dávky se skládají z *příspěvku na bydlení* a *doplatku na bydlení*, který závisí na výši nájemného a dorovnává částku, na kterou nájemníci nedosáhnou ani s *příspěvkem*. *Doplatek na bydlení* je dávka, která byla zavedena v roce 2006 pro lidi v hmotné nouzi a je využitelná i pro ty, kteří nemají běžnou smlouvu na ubytování, tedy zejména pro lidi z ubytoven. V mnoha případech je převáděn úřadem práce přímo na účet majitele ubytovny. Tito majitelé, kteří nejprve v 90. letech pronajímali místo v ubytovně za cca 5000,- Kč měsíčně na osobu, využili situace a zvedli do dnešních dnů nájem až nad 20 000,- Kč, čímž převýšili náklady, které by ubytovaný mohl platit v leckterém běžném bytě. Následně, v roce 2015, bylo rozhodnuto, že stát už bude ochoten přispívat příjemcům doplatek na bydlení maximálně ve výši 90 % těchto, pro některé lidi téměř astronomických částek.²⁵⁹ Na tomto místě je nutné připomenout, že komerční ubytovny poskytují lidem za vysoké ceny velmi špatnou úroveň bydlení, takže se nájemníkům a v důsledku celé společnosti opravdu vyplatí používat dávky raději na kvalitní byty, dostanou-li k tomu možnost.

Originální koncept Housing First je dále založen na skutečnosti, že pokud klient o byt z nějakého důvodu přijde, avšak není vyloučen z projektu (např. proto, že ohrožuje pracovníka nebo sociální službu odmítá), dostává další šanci. V případě brněnského Rapid Re-Housing nebyla zveřejněna informace o tom, že by dvě rodiny, které po roce o byt přišly, byly ubytovány znovu. Zřejmě se tak opravdu nestalo kvůli

²⁵⁶ BARTOŠOVÁ, ČERNÁ a RIPKA (2018), s. 23.

²⁵⁷ PLEACE [online]. (2017), s. 67.

²⁵⁸ KHAZALOVÁ [online]. 1. února 2016.

²⁵⁹ UHLOVÁ, Saša. Zákon o sociálním bydlení: protože chybí, vyrůstají tu děti v ústavech. *Deník Referendum* [online]. 20. června 2015 [cit. 2018-08-28]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/23215-zakon-o-socialnim-bydleni-protoze-chybi-vyrustaji-tu-deti-v-ustavech>

omezenému množství bytů, věnovaných do tohoto pilotního projektu. Evaluační zpráva uvádí, že samotné získání padesáti bytů nebylo v rámci politických jednání zcela jednoduché a další komplikace nastávaly z důvodu, že mnohé z bytů musely být zdlouhavě opravovány předtím, než se do nich rodiny mohly nastěhovat. Průměrná čekací lhůta délky téměř čtyř měsíců tak částečně znehodnotila význam projektu jakožto rychlého zabydlení – Rapid Re-Housing.²⁶⁰

Autoři projektu si byli od počátku vědomi toho, že pilotní projekt netradičního modelu bude vyžadovat dostatečné informace pro veřejnost, která bude potřebovat nový přístup vysvětlit, ospravedlnit. Za tím účelem bylo např. stanoveno vydávání tiskových zpráv v intervalu maximálně dvou měsíců a kontaktování médií, zřízení stránky na webu i sociálních sítích, příprava tiskovin a v neposlední řadě určité proškolení samotných klientů tak, aby uměli reagovat na dotazy.²⁶¹

Podobně jako v zahraničí bývají projekty Housing First obvykle spojeny s výzkumem prováděným nějakou univerzitou či výzkumným centrem, je také brněnský Rapid Re-Housing evaluován odborníky z Ostravské univerzity.²⁶² Roli propagátora přístupu Housing First v České republice zastává Platforma pro sociální bydlení, která je důležitým spoluautorem projektu a její členové zprostředkovali projektu odborné zkušenosti ze zahraničí. Obracel-li se vůči projektu stížnosti, kritizující roli významného aktéra, sociologa Štěpána Ripky, za to, že se Ripka podílí na evaluačních zprávách projektu, ačkoli je jakožto předseda Platformy pro sociální bydlení jeho spoluautorem, oponuje tento sociolog tím, že analýze dopadů dělali oponenturu dva odborníci a výsledky sleduje komise expertů ze tří českých a tří zahraničních univerzit, takže jeho účast neohrozila objektivitu výsledků.²⁶³

4.1.3 Jarní Výzva

Projekt Jarní výzva se od dalších dvou projektů, zmiňovaných v této práci, liší zejména tím, že proběhl zároveň ve čtyřech městech České republiky. Může tím na první pohled připomenout velké zahraniční projekty, které se odehrály v několika městech napříč Kanadou (At Home / Chez Soi), nebo dokonce napříč Evropou

²⁶⁰ BARTOŠOVÁ, ČERNÁ a RIPKA (2018), s. 22-23, 36.

²⁶¹ Ibidem, s. 10.

²⁶² Ibidem, s. 1.

²⁶³ ZABLOUDILOVÁ [online]. 17. srpna 2018.

(Housing First Europe), ale vzhledem k tomu, že si česká města stanovovala různé cíle a uplatňovala Housing First v různých stupních, má blíže ke zmíněným zahraničním stodenním výzvám.

Zatímco Brno a Liberec se v Jarní výzvě nejpevněji držely klasického Housing First, tedy zabydlování lidí nejpotřebnějších lidí z ulice, Praha 7 vycházela spíše z rychlého zabydlení rodin Rapid Re-Housing a Benešov použil z Housing First jen dílčí prvky, jako je nepožadování bezdlužnosti a kauce. Placení kauce na počátku pronájmu je pro lidi, kteří shánějí nové bydlení, velkým problémem. Nacházejí-li se v bytové nouzi, obvykle u sebe větší částku nemají. *„Ve chvíli, kdy se člověk bez domova rozhoduje, zda si za velmi omezené prostředky koupí jídlo, zaplatí nocleh v ubytovně, anebo je dá stranou na budoucí kauci na byt (a to ještě za předpokladu, že má kde si bezpečně uložit peníze), téměř vždy zvítězí krátkodobá ekonomická strategie.“*²⁶⁴ Odpuštění kauce je pro klienty projektů, vycházejících z Housing First, obrovskou ekonomickou pomocí.

Ani města Brno a Liberec ale v Jarní výzvě nenásledovala originální koncept Housing First striktně. Např. v zabydlování nejpotřebnějších se přesně nedržela kritéria duální diagnózy a Liberec dokonce v průběhu projektu musel upustit od náhodného losování klientů, protože pro ně neměl potřebnou velikost bytů. Etickou otázkou Housing First zůstává spravedlnost mezi klienty navzájem. Zavádění nových projektů a výběr účastníků s sebou obvykle nese losování nebo volbu podle potřeby klientů či zaměření projektu, takže se mohou k bydlení rychle dostat klienti, kteří přeskočili řadu dalších na čekací listině na sociální bydlení,²⁶⁵ nebo jsou zase těžce nemocní klienti přiděleni do kontrolní skupiny se stupňovitým systémem, kde jsou jejich šance na zlepšení zdraví a na bezpečí o mnoho menší.²⁶⁶ (V případě Jarní výzvy žádné takové kontrolní skupiny neexistovaly, protože cílem bylo čistě zabydlení potřebných, nikoli experiment, který by porovnával situaci zabydlených se situací lidí v bytové nouzi.) Dále je ke zvážení fakt, že originál Housing First byl vyvinut pro lidi s kombinací zdravotních problémů, kteří potřebují bydlení k jejich řešení, avšak tím jsou upřednostňováni před lidmi, kteří mají jiný typ problémů, ale

²⁶⁴ RIPKA, in: PLEACE [online]. (2017), s. 9.

²⁶⁵ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 153.

²⁶⁶ RHENTER, TINLAND, GRARD, et al. (2018), s. 8.

přístup k bydlení by si zasloužili také. Svě zastánce si už proto ve světě získává i názor, že bezdomovectví by mělo být s pomocí modelu Housing First ukončováno celkově.²⁶⁷

4.1.4 Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava

V případě projektu Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava už padla zmínka o jednom ze zásadních bodů, který jej přibližuje modelu Housing First a tedy i brněnskému Rapid Re-Housingu nebo Jarní výzvě. Tímto bodem je pravidlo, že klient má povinnost v určité míře spolupracovat se sociální službou, ale sociální pracovník se má zabývat především udržení jeho bydlení, pomoc s řešením ostatních životních problémů je ponechána na dobrovolnosti klienta.

Dalším velmi zásadním prvkem projektu je otázka bezdlužnosti. Ještě na jaře roku 2017 byla mezi podmínkami pro získání bytu jmenována absence dluhů či dobré zacházení s předchozím bytem.²⁶⁸ Povinnost bezdlužnosti, která je pro některé lidi neřešitelnou překážkou v uzavření nájemní smlouvy v sociálním bytě, však byla postupně revidována, a tak se lze v zápise z jednání Pracovní skupiny sociálního bydlení v lednu roku 2018 dočíst, že by nemělo jít o „*bariéru nepřekročitelnou*“, nýbrž by měl být „*při zvládnutelně nastaveném splátkovém kalendáři umožněn vstup do sociálního bydlení i domácnostem s dluhem*.“²⁶⁹ Tento krok je v ostravském systému velmi důležitý, protože dává najevo, že je na klienty nahlíženo individuálně a na prvním místě stojí otázka, kdo byt opravdu potřebuje, nikoli, kdo nejlépe vyhovuje nastavení projektu. V systémech sociálního bydlení jiných měst je přitom minimálně podmínka bezdlužnosti městu, jako nutnost pro pronájem sociálního obecního bytu, celkem běžná, ale i když obce využívají k sociálnímu bydlení byty soukromých společností, mohou tyto společnosti rozhodovat, zda odmítnou jen své vlastní dlužníky nebo i dlužníky obce či jiných vlastníků.²⁷⁰ Stejně tak se děje i tehdy,

²⁶⁷ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 164.

²⁶⁸ Události v regionech: Ostrava. Česká televize [online]. 8. června 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122978233-udalosti-v-regionech-ostava/417231100030608-udalosti-v-regionech/obsah/550149-socialni-zaclenovani-v-ostave>

²⁶⁹ Zápis z jednání. Statutární město Ostrava: Sociální začleňování [online]. 25. ledna 2018 [cit. 2018-11-06]. URL: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2018/03/Z%c3%a1pis_PS-soci%c3%a1n%c3%adho-bydlen%c3%ad_25.1.2018.pdf

²⁷⁰ KOČMAN a KLEPAL (2016), s. 26, 41.

pokud obce poskytují své vlastní byty – jak bylo možno vidět v rámci Jarní výzvy, povšiml si tíhy této bariéry např. Benešov a podmínku bezdlužnosti vůči městu v některých svých sociálních bytech zrušil. V případě vytváření ostravské koncepce však během jednání fokusních skupin zaznělo, že dluhy nesmějí mít ani žadatelé o sociální byty sociálních služeb. Účastníci diskuse tuto skutečnost označili za „absurdní“, protože právě klienti, kteří sociální bydlení potřebují, bývají zadluženi velice často.²⁷¹

Z jednání fokusních skupin vyplynul ještě jeden pozoruhodný postřeh. Zástupci lidí v bytové nouzi zde v souvislosti s dluhy svým způsobem sami dospěli k principu Housing First. V Závěrečné zprávě z jejich jednání se píše: „*Účastníci rovněž sdělili, že dle nich je na prvním místě stabilizace člověka a až poté řešení dluhů, jinak dle nich není reálné situaci změnit. Domnívají se, že by měl platit následující postup: stabilizace rodiny – byt – práce – řešení dluhů.*“²⁷² Významný je koneckonců už samotný fakt, že město dovolilo, aby se zástupci cílové skupiny k problematice pravidelně vyjadřovali a jejich názor ovlivnil koncepci. Takové jednání je přechodem od péče o klienty k jejich spolurozhodování, což s modelem Housing First jako obecná zásada úzce souvisí. „*Zaznělo také, že by nemělo docházet k vytváření dalších ubytovacích zařízení, ve kterých jedinec není schopen díky nastaveným pravidlům žít jako ve skutečné domácnosti – svobodně si organizovat časový harmonogram podle vlastních potřeb, sám si stanovovat ‚úkoly‘, mít možnost kdykoliv se během dne vrátit (...).*“ Zároveň se ale zdá, že takovéto zabydlení v bytech účastníci navrhovali pro ty klienty, kteří přicházejí z nějakého nevyhovujícího bydlení, zatímco pro lidi, přicházející přímo z ulice, by preferovali postupný přechod k samostatnému a plnohodnotnému bydlení v bytě.²⁷³

Ostravská koncepce neopomíná zdraví klientů, když upozorňuje, že někteří nájemníci mohou ze zdravotních důvodů potřebovat zvláštní úpravu bytu²⁷⁴, a dále, že při rozhodování, zda se potenciální klienti v současnosti nacházejí v nevyhovujícím

²⁷¹ Závěrečná zpráva z fokusních skupin realizovaných v rámci projektu Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava (2017) s. 11.

²⁷² Ibidem, s. 24.

²⁷³ Ibidem, s. 29.

²⁷⁴ Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy [online]. (2017), s. 46.

bydlení, a tedy bytové nouzi, je třeba brát v potaz jejich zdravotní stav.²⁷⁵ Ohled na zdravotní stav však už dnes bývá běžnou součástí také systémů sociálního a dostupného bydlení, založených na prostupnosti, neboť právě lidé s handicapem patří k cílovým skupinám sociálního bydlení.

Konečně je třeba na koncepci ocenit, že se pokusila rozebrat silné a slabé stránky nynějšího systému poskytování bydlení v Ostravě. K silným stránkám a příležitostem podle ní patří vlastnictví obecních bytů, k těm slabým technický stav těchto bytů nebo nedostatečná informovanost o sociálním bydlení. Za hrozbu označila nejednotnost pohledu politiků, kteří o systému sociálního bydlení rozhodují.²⁷⁶

Město Ostrava zatím nezveřejnilo podrobnější hodnocení výsledků projektu, dosud probíhá jeho zpracovávání. Přesto zástupci města v médiích již naznačují, že jsou s výsledky spokojeni, což je důležité pro celkový přístup České republiky k Housing First. Brněnský projekt totiž dosud budil skepsi u lidí, podle nichž se bohaté Brno nedá srovnávat s městy jako je třeba Ústí nad Labem, v nichž je situace chudých o poznání kritičtější. Ostrava, která se v intenzitě problému sociálního vyloučení Ústí nad Labem v mnohém podobá, postupně prokazuje, že přenos do dalších českých měst není nemožný.²⁷⁷

4.1.5 Zahraniční zkušenosti s udržitelností projektů jako inspirace pro Českou republiku

Studie odborníků z kanadských univerzit, zveřejněná v *American Journal of Community Psychology* (2017), se zaměřila na otázku zachování podoby projektů poté, co skončí obvykle dvouletá výzkumná fáze a projekt přestane být ostře sledován veřejností. Ke sledování si vybrala kanadský projekt At Home / Chez Soi, který podle pěti zúčastněných měst rozčlenila na 15 programů (neboť v každém z měst mohlo paralelně probíhat více programů založených na ACT nebo ICM) a shledala, že se po dalších dvou letech udrželo devět programů z dvanácti, a to s různou mírou věrnosti původnímu konceptu. Do těchto programů navíc byli nadále nabíráni noví účastníci, ačkoli v některých případech už s odlišnými podmínkami (např. co se týkalo

²⁷⁵ Zázpis z jednání [online]. 25. ledna 2018, s. 4.

²⁷⁶ Ibidem, s. 39.

²⁷⁷ ZABLOUDILOVÁ [online]. 17. srpna 2018.

příspěvků na bydlení), a vzniklo přímo i několik nových programů. U programů, které skončily, se tak stalo převážně z finančních důvodů, a jejich klienti byli převedeni do jiného programu.²⁷⁸ Nabírání nových účastníků, s nimiž by bylo také pracováno a jejichž výsledky by byly sledovány, ani převádění pod jiný program zatím ojedinělé české projekty neumožňují.

Důležité ale je se ptát, co podmiňuje zachování projektů, a to pro případ, že by i Česká republika chtěla zavádět projekty dlouhodobé. V první řadě je to tým sociálních pracovníků, jehož úroveň klesá, pokud se v něm často mění členové a nově příchozí nemají zkušenosti a někdy ani dostatečný výcvik (navíc tím projekt může přijít o vztahy s poskytovateli služeb i s nájemci bytů, které odcházející pracovníci dlouhodobě budovali). Ve městech dále musejí být zachovány zdravotní, sociální a další služby, které klienti využívají. Nezanedbatelnou podmínkou efektivního fungování projektů je tedy důsledné financování ze strany obcí či států. (Některé zahraniční programy musely kvůli nedostatku dotací snížit počet služeb, jako je psychiatrická nebo protialkoholní léčba, jiné dokonce ukončovaly spolupráci s původními klienty, aby mohly přijmout klienty nové.) Míra financování se odvíjí od přízně politiků a ta bývá zase zpravidla ovlivněna výzkumem, který musí být schopen potvrdit či vyvrátit efektivitu projektu. Pozitivní výsledky dokonce v některých případech zvrátily nepřízeň odpůrců a získaly projektu i celému principu Housing First nové podporovatele, takže se model mohl začít uplatňovat na městské nebo i celostátní úrovni. Kromě všech těchto jmenovaných faktorů mívají mnohá města, v nichž projekt probíhá, ještě své specifické problematiky, které ve skutečnosti mohou hrát v udržování projektů významnou roli.²⁷⁹

4.2 Postoj České republiky k ukončování bezdomovectví

4.2.1 Diskuse o bydlení bez zásluh

Podle dotazníku adresovaného sociálním pracovníkům z obecních úřadů obcí s rozšířenou působností žilo v roce 2015 České republice 187 000 lidí v bytové nouzi. Podle výpočtů neziskových organizací a podle množství vyplácených dávek

²⁷⁸ NELSON, CAPLAN a MACLEOD (2017), s. 1-12.

²⁷⁹ Ibidem.

na bydlení se mezi léty 2013 a 2017 v České republice zvýšil jejich počet přibližně trojnásobně (na vině je zvyšování cen bytů i nutnost placení kauce, na kterou mnoho lidí po ztrátě bytu nemá našetřeno).²⁸⁰ Existují i odhady, že je v současnosti ohroženo bytovou nouzí až 1 000 000 Čechů, ty jsou ale podle sociologa Martina Luxe ze Sociologického ústavu Akademie věd České republiky, který se na otázku bydlení v České republice dlouhodobě specializuje, přehnané.²⁸¹ Reálnější se zdá být číslo 60 000 až 100 000 domácností.²⁸²

Když se v některém státě nově zavádí model Housing First, musí být znovu obhajován a prochází většinou podobnými debatami o tom, zda bude účinný a morálně ospravedlnitelný před občany, jichž se bytová nouze netýká. Politici i odborníci přicházejí s již klasickými námitkami a požadují různá zpřísnění. Nejinak je tomu v České republice. Např. když se v Brně v roce 2016 zaváděl projekt Rapid Re-Housing, tamní lídr ODS Libor Šťástka navrhoval, aby klienti, kteří se v projektu ucházejí o byt, měli povinnost přijmout zaměstnání, a dále odmítal poskytovat byty dlužníkům města.²⁸³

Výše byly citovány také názory některých českých politiků, kteří žádali zohlednění skutečnosti, zda se osoba v bytové nouzi dostala do svých problémů sama nebo nikoli. Takový systém je uplatňován třeba ve Skotsku, kde lidé, kteří za ztrátu domova nemohou, dostávají ve Skotsku sociální byt, a těm, již si svou situaci způsobili sami

²⁸⁰ RIPKA, Štěpán a Martin VESELOVSKÝ. Bydlení není odměna za práci, je to základní lidská potřeba. Počet lidí v nouzi roste, tvrdí Ripka. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 31. ledna 2017 [cit. 2018-11-30]. URL: https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-31-1-roman-joch-a-stepan-ripka/r~39b82fb4e7cd11e68ad70025900fea04/#utm_content=video&utm_term=%C5%A0t%C4%9Bp%C3%A1n%20Ripka&utm_medium=hint&utm_source=search.seznam.cz&title=DVTV%2031.%201.%20Roman%20Joch%20a%20%C5%A0t%C4%9Bp%C3%A1n%20Ripka%20%7C%20Aktu%C3%A1n%C4%9B.cz

²⁸¹ KUBÁTOVÁ, Zuzana. Peníze, nebo život: Miliardový byznys s chudobou dotovanou státem pokračuje. Města experimentují se sociálním bydlením, jak dovedou. *Seznam: Zprávy* [online]. 18. března 2018 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/miliardovy-byznys-s-chudobou-dotovanou-statem-pokracuje-mesta-experimentuji-se-socialnim-bydlenim-jak-dovedou-43778?autoplay=1>

²⁸² 90 ČT24: Proč nemáme zákon o sociálním bydlení? [online]. 31. října 2018.

²⁸³ HEJL, Jan. Zeptali se, jestli jsme Romové, pak nás odmítli. Roky žili mezi štěnicemi, teď dostali v Brně byt. *Aktuálně.cz* [online]. 11. února 2017 [cit. 2018-08-04]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/zeptali-se-jestli-jsme-romove-pak-nas-odmitli-roky-zili-mezi/r~63aa68c8eed511e6b0800025900fea04/>

a s plným vědomím, se dostává podpory jiným způsobem.²⁸⁴ Proti rozdělování lidí bez domova na viníky a ne-viníky se staví mj. česká ombudsmanka Anna Šabatová: „Myslím, že by se mělo vycházet z potřeby, a ne z toho, jestli jde o zaviněnou nebo nezaviněnou bytovou nouzi. Bydlení není žádný dárek navíc. To je základní potřeba.“²⁸⁵ Naopak podle zástupce ombudsmanky, Stanislava Křečka, žijí na ubytovnách lidé, kteří kvůli svému způsobu života v bytech bydlet prostě nemohou, a dostane-li se tam někdo, kdo kompetence k bydlení přece jen má, dokáže si pomoci sám a nepotřebuje k tomu pomoc od státu. S. Křeček sice ve shodě s odborníky na bytovou nouzi připomíná, že je třeba se sociálním bydlením myslet i na dosud bydlící lidi s nedostatkem peněz na nájem, avšak v jeho pojetí by se to mělo dít právě na úkor nejpotřebnějších lidí z ubytoven.²⁸⁶

V České republice je silně zakořeněn názor, že si lidé za své bezdomovectví mohou sami, případně, že chtějí žít alternativně a o „normální“ bydlení nestojí. Podle V. Busche-Geertsemy je správné se lidí bez domova vždy předem zeptat, jakým způsobem chtějí bydlet. Asi 85 % nebo i více z nich si byt přeje.²⁸⁷ Přesto nelze zapomínat, že pro některé lidi jejich provizorní přístřešek, např. chatrč, přívěs či vyřazený vlakový vagon, skutečně představuje domov se vším, co k němu patří. Vybudovali si k němu vztah a opustit jej nechtějí. (Naopak dobře vybavený byt ani dům tím pádem za domov považovat nemusí).²⁸⁸

V řadě případů nelze rozlišit, kdo situaci zavinil. Muži často přicházejí o domov po rozvodu, mladí lidé utíkají na ulici z dysfunkčních rodin. Spouště lidí se nepodaří nalézt bydlení po opuštění dětského domova, a tak se stávají bezdomovci rovnou, aniž by se dalo říct, že někdy selhali v kompetencích k bydlení. Mnozí, často důchodci, zkrátka nemají na zaplacení nájmu poté, co jim jej majitel zvýší. Romové zase žijí

²⁸⁴ MILOTA, Jan a Martin VESELOVSKÝ. Bydlení bez zásluh? Brno našlo odvahu a pochopilo, že lidé v nouzi z města nezmizí, říká Milota. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 5. června 2018 [cit. 2018-08-14]. URL: <https://www.citacepro.com/dok/s6j3TVvmO69XgK64>

²⁸⁵ ŠABATOVÁ, Anna, Markéta ŠRAJBROVÁ a Gabriela ŠTVRTOŇOVÁ. Šabatová: V Ústí seženete levný byt, když nejste Rom. Bydlení není dárek navíc, ale základní potřeba. *Aktuálně.cz* [online]. 5. července 2018 [cit. 2018-08-13]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sabatova-v-usti-sezenete-levny-byt-kdyz-nejste-rom-bydleni-n/r~fb390a707e9711e8aaa4ac1f6b220ee8/?redirected=1530858679>

²⁸⁶ RIPKA, KŘEČEK a ZÍTA [online]. 30. dubna 2018.

²⁸⁷ BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

²⁸⁸ VOTÍKOVÁ, Henrieta. *Svatý a nesvatý bezdomovec*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D. URL: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/149263>

v tak velké míře na ubytovnách kvůli diskriminaci mezi soukromými majiteli bytů, kteří se jim bojí nebo zkrátka nechtějí byt pronajmout. Lze něco z toho považovat za vinu, kvůli níž si dotyčný nezaslouží dostat sociální byt? A pokud už si někdo bezdomovectví opravdu sám zavíní (např. nedodržováním nájemní smlouvy, ničením bytu, konflikty se sousedy a pronajímatelem apod.), je pro něj reálné odrazit se od sociálního dna bez jistoty bydlení? Jan Milota z organizace IQ Roma servis, pracující s klienty brněnského pilotního projektu Rapid Re-Housing, k tomu říká: „*My zjišťujeme, že otázka vyrovnání se s těma chybama a schopnosti se naučit ty věci řešit jinak, přichází právě v období stability.*“ Milota dále přirovnává systém ukončující bezdomovectví k lékaři, který léčí, aniž by rozlišoval, zda si pacient přivodil rakovinu kouřením. Dobře nastavený systém podle něj „*řeší tu situaci a následně se ptá, jak preventivně působit, aby se ta situace neopakovala.*“²⁸⁹

Právě brněnský Rapid Re-Housing jakožto první opravdová česká zkouška zabydlení lidí mimo zásluhový systém, se nutně musel stát pomyslným bojištěm, na němž se budou střetávat názory českých občanů a také hrát politická hra o voliče. Např. předseda brněnské opoziční ČSSD Oliver Pospíšil na webových stránkách své brněnské stranické buňky upozornil na stížnosti sousedů nově zabydlených obyvatel, na to, že „*více než polovina z umístěných rodin neplatí nájemné, někteří dokonce už více než půl roku*“, dále obvinil autory projektu, že tají některé informace, a že „*projektu dokonce na základě velmi nepřesvědčivého odůvodnění sami udělili hodnocení 94 %.*“²⁹⁰ A přestože se nakonec naprosté většině rodin podařilo po roce prodloužit nájemní smlouvu (tedy dluh splatily), v průběhu opravdu problémy s dluhy nastávaly (jejich důvody byly popsány v podkapitoly Rapid Re-Housing).

Část veřejnosti se s touto kritikou ztotožňuje a staví se obecně k modelu Housing First a k sociálnímu bydlení vůbec jako k luxusu darovanému nepracujícím neplatičům.²⁹¹ Názory na nové metody sociální práce vycházejí z celkové nálady v dané společnosti. Třeba v Holandsku, kde má tradici silná podpora sociálně slabých,

²⁸⁹ MILOTA a VESELOVSKÝ [online]. 5. června 2018.

²⁹⁰ POSPÍŠIL, Oliver. Odvrácená strana projektu Rapid Re-Housing. ČSSD Brno [online]. 6. listopadu 2017 [cit. 2018-11-24]. URL: <https://www.cssdbno.cz/inpage/odvracena-strana-projektu-rapid-re-housing/>

²⁹¹ 90' ČT24: Strategie boje proti obchodu s chudobou. Česká televize [online]. 10. září 2018 [cit. 2018-11-28]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11412378947-90-ct24/218411058130910/>

podle názoru sociálních pracovníků lidé rychle pochopili, že se jedná o dobré využití peněz a že dostat lidi z ulice je výhodné pro všechny.²⁹² Dále je třeba si uvědomit, že také v současné situaci řada českých potenciálních nájemníků sociálního bydlení pobírá příspěvek nebo i doplatek na bydlení, jenže mnozí z nich žijí na komerčních ubytovnách. Část veřejnosti, ale i politiků je ochotna přistoupit na další vyplácení dávek (v případě doplatku na bydlení závislých na výši nájmu, diktované pronajímateli) a na hrazení sociálních služeb, ale je pro ně morálně nepřijatelná situace, kdy by byl klientům pronajat byt s nájmem přibližně ve výši dávek. Zde stojí za zmínku ještě jeden postřeh J. Miloty k sociální práci v projektu Rapid Re-Housing, který lze vztáhnout na podobné programy obecně: „*Rodiny v podobné situaci dostávaly bydlení už předtím, ale nikdo nesledoval jejich schopnost si udržet to bydlení, nikdo nesledoval, jestli je jim poskytována taková podpora, aby se nezapadly, aby tomu městu nedělaly problémy, aby nedělaly problémy ve svých sousedstvích apod.*“²⁹³

K morálnímu aspektu modelu Housing First dodává V. Busch-Geertsema, že státy by se neměly starat pouze o své nejchudší, ale snažit se zlepšit bydlení co největší části obyvatel, a tak zabránit vzniku zášti vůči chudým, u nichž se zdá, že pouze čerpají výhody z daní těch bohatších. Sociální bydlení totiž potřebuje mnohem větší procento lidí, než jsou ti, kteří žijí přímo na ulici, a tito méně viditelní potřební pak mívají k systému oprávněné výhrady.²⁹⁴ Proto např. Vídeň nabízí sociální byty i nižší střední třídě, k čemuž je ovšem potřeba velký bytový fond.²⁹⁵

Možností, jak získat množství bytů pro poskytování sociálního bydlení, je vedle výstavby zapůjčování od soukromých vlastníků. Příklady, kde Housing First spolupracuje se soukromými pronajímateli, lze nalézt třeba ve Francii, Portugalsku či Irsku, projekty v USA dokonce převážně závisely na soukromém trhu²⁹⁶ (což může na druhou stranu možnosti provozovatelů projektů i silně omezovat²⁹⁷). V tomto směru se České republice nabízí inovace, která by jí mohla velmi pomoci, pokud by k jejímu

²⁹² JOOVERS a ČÁPOVÁ [online]. 27. října 2016.

²⁹³ MILOTA a VESELOVSKÝ [online]. 5. června 2018.

²⁹⁴ BUSCH-GEERTSEMA, RIPKA, MILOTA a SNOPEK [online]. 20. listopadu 2013.

²⁹⁵ ŠIMÁČEK a DRTINOVÁ [online]. 30. června 2014.

²⁹⁶ PADGETT, HENWOOD a TSEMBERIS (2016), s. 136-137.

²⁹⁷ GALE a SMETANA [online]. 9. března 2018.

využití byli vlastníci ochotni. Byt by si od vlastníka mohla na nějaký čas pronajmout obec nebo stát (který tak měl podle posledního návrhu zákona o sociálním bydlení činit prostřednictvím Státního fondu rozvoje bydlení), v zahraničí takto pracují tzv. *sociální nájemní agentury*.²⁹⁸ V některých projektech si byty pronajímá pro klienty sám poskytovatel služby a zaručí se za placení nájmu a údržbu bytu, čímž se snaží přesvědčit soukromé majitele, aby se nebáli byty pro projekty nabídnout.²⁹⁹ Zajímavý je v tomto ohledu i příklad z Finska, kde je princip Housing First již hluboce zakořeněn, a kde organizace Y-Foundation působí v roli neziskového poskytovatele sociálního bydlení, jehož úkolem je nákup a výstavba bytů napříč státem.³⁰⁰

4.2.2 Poznámka k současnému vývoji českého systému sociálního bydlení

Na vytvoření zákona o sociálním bydlení, který by vyřešil získávání bytů, cílových skupin, sociální práce s nájemníky nebo dávek na bydlení, čeká Česká republika dlouhá léta. Se sliby o jeho vytvoření v minulosti přicházela především ČSSD, poprvé před volbami v roce 2006, v nichž však neuspěla.³⁰¹ V roce 2007 se pro vytvoření zákona o sociálním bydlení vyjádřil tehdejší ombudsman, Otakar Motejl.³⁰² Nejdál se zákon dostal v roce 2017, kdy byl schválen Vládou České republiky (tehdy vládou Bohuslava Sobotky), ale nikoli Poslaneckou sněmovnou. Současná druhá vláda Andreje Babiše podle premiérových slov zákon o sociálním bydlení s největší pravděpodobností připravovat nebude, ačkoli o něm o několik měsíců dříve psala ve svém programovém prohlášení. Omezí se na dotační program pro obce, které budou mít zájem stavět byty, a dále na dílčí opatření.³⁰³ Řešení dotačním programem se bude od případného zákona lišit mj. především tím, že obce nebudou mít povinnost sociální byty stavět. Počítá se s tím, že pokud se obcím dají finance, postarají se o sociální bydlení dobrovolně samy. Tyto finanční prostředky, vycházející zhruba pro 1 400 bytů ročně, bohužel nejsou dostatečné pro současný a stále narůstající počet lidí v bytové

²⁹⁸ RIPKA a VESELOVSKÝ [online]. 31. ledna 2017.

²⁹⁹ PLEACE [online]. (2017), s. 66-67.

³⁰⁰ WOJTAS [online]. 22. června 2017.

³⁰¹ UHLOVÁ [online]. 29. června 2016.

³⁰² Platforma pro sociální bydlení [online]. 23. května 2013.

³⁰³ Bezdomovci stojí veřejné rozpočty víc než sociální bydlení, vyplývá z průzkumů. *Aktuálně.cz* [online]. 8. října 2018 [cit. 2018-11-27]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/bezdomovci-stoji-verejne-rozpocety-vic-nez-socialni-bydleni-v/r~d87ac2d6cb1711e890ecac1f6b220ee8/?redirected=1543309916>

nouzi. Navíc je otázkou, zda obce, které v 90. letech své byty rozprodaly, již tři desetiletí dostatečně nepečují o své potřebné občany jen kvůli nedostatku prostředků.³⁰⁴

Aktuálním trendem českých obcí se naopak stává zbavování se sociálně slabých občanů jakožto „nepřizpůsobivých“, se kterými jsou paušálně spojovány problémy, jako je kriminalita, vyhlašování tzv. bezdoplatkových zón. V těchto zónách je zakázáno pronajímat byty či ubytovny lidem, kteří berou doplatky na bydlení. Takovou zónou se může stát i celé město, jako se to stalo např. v Kladně, k vyhlašování zón se chystá asi padesát obcí. Tento systém má za následek jediný: sociálně slabí musejí odcházet do jiných obcí a krajů. Zastupitelé měst s bezdoplatkovými zónami se zaštiťují tím, že bojují proti „obchodníkům s chudobou“, tedy proti pronajímatelům předražených ubytoven, kteří tak ztrácejí svůj zdroj příjmů z dávek nájemníků. Stát skutečně tímto způsobem trácí okolo deseti miliard korun ročně. Znemožnění bydlení části občanů je prezentováno jako řešení problému ubytoven, kterým se měl již zabývat zákon o sociálním bydlení.³⁰⁵

Možná však právě tato vyhrocující se situace poskytuje vhodné prostředí pro to, aby byly snáze přijaty experimenty s inovacemi, které mohou mít v příštích letech velký význam. Nová ministryně práce a sociálních věcí, Jana Maláčová, už např. vyjádřila své sympatie k brněnskému projektu Housing First: „*Nevznikají ghetta, je to příkladná věc.*“³⁰⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí již nějakou dobu provádí zmíněný projekt *Sociální bydlení – metodická a informační podpora v oblasti sociálních agend*, v jehož rámci spolupracuje právě na popsaném ostravském projektu a na programech dalších patnácti měst, jako jsou třeba Pardubice, Jindřichův Hradec nebo Otrokovice, a využívá při tom inovativní prvky.³⁰⁷ Platforma pro sociální bydlení začala spolupracovat s Evropskou komisí, což umožnila výhra ceny SozialMarie pro brněnský Rapid Re-Housing. Evropská komise nyní hodlá finančně přispět na projekty modelu Housing First v dalších českých městech. Platforma spolu

³⁰⁴ 90' ČT24: Proč nemáme zákon o sociálním bydlení? [online]. 31. října 2018.

³⁰⁵ KUBÁTOVÁ [online]. 18. března 2018.

³⁰⁶ ČÁPOVÁ, Hana. Ministryně Maláčová: Nedovolím tupé škrty. *Respekt* [online]. 18. srpna 2018 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2018/34/nedovolim-tupe-skrty?issueId=100341>

³⁰⁷ Projekt Podpora sociálního bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2018-11-28]. URL: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/o-projektu/projekt-podpora-socialniho-bydeni>

s Ministerstvem práce a sociálních věcí proto plánuje zabydlení dalších asi pěti set domácností.³⁰⁸

³⁰⁸ ZABLOUDILOVÁ [online]. 17. srpna 2018.

Závěr

S modelem Housing First, resp. s jeho více či méně blízkými modifikacemi, se česká společnost prakticky seznamuje v několika posledních letech (jednotlivé prvky se totiž v systémech sociálního bydlení českých měst začaly objevovat již nějaký čas před prvním velkým experimentem Rapid Re-Housing). Už teď se ale zdá, že by se v České republice mohl v budoucnu rozvinout mnohem více, neboť s projekty, které z modelu čerpají, přicházejí stále další města a podporu si už získal i u Ministerstva práce a sociálních věcí. Zástupci českých obcí, kteří mají ochotu upravovat stávající místní systémy sociálního bydlení tak, aby dosáhli jejich větší účinnosti, do jisté míry doplňují dosud chybějící zákon o sociálním bydlení, který by měl v budoucnu přimět ke změnám také ostatní obce. Do jaké míry budou v tomto zákoně využity zásady Housing First, zatím nelze předvídat. Model v českých poměrech zažívá na jedné straně úspěchy, jako je i na evropské poměry vysoká míra udržení bydlení mezi klienty brněnského projektu Rapid Re-Housing, tak kritiku, s níž přicházejí opoziční politici na radnicích nebo sousedi nových nájemníků. Média však zaznamenala i případy, kdy místní odpůrci projektů po několika zkušenostech měnili své názory. Celkově vzato tak model přichází ve známost Čechů velmi pozvolna, spíše, než aby sklízel masivní potlesk nebo odmítnutí.

Každý z českých projektů přistupoval k Housing First z vlastní perspektivy a i v mezinárodním kontextu platí, že málokterý projekt se přísně drží originálu. Důvodem mohou být jak snahy o přizpůsobení místním potřebám a tedy o vyšší efektivitu, tak nemožnost prosadit všechny inovace zároveň v kulturně odlišných státech či regionech. Na posuny v zásadách existuje dvojitý pohled. Někteří odborníci varují, že odchylky od původního konceptu snižují jeho pozitivní dopady, a slouží politikům, kteří prostřednictvím kompromisů mohou nadále udržovat neefektivní staré pořádky. Na druhou stranu jsou si mnozí zastánci Housing First vědomi, že nemohou-li ve státě, který s modelem dosud nemá zkušenosti, prosadit rovnou celý koncept, prospějí občanům alespoň zavedením jeho částí. Lze říci, že právě v České republice jsou příznivci modelu zatím poměrně opatrní a Housing First tak u nás pomalu zapouští kořeny, aniž by budil výrazný rozruch na celostátní úrovni.

Pravděpodobně není možné obecně určit, jaká míra modifikací je přípustná, aby projekt ještě fungoval. Velmi ale záleží na tom, které zásady se mění. Lze např. vytvořit projekt s vysokou mírou udržitelnosti a řadou pozitivních dopadů, ale bude-li jeho součástí podmínka bezdlužnosti, bude pomáhat jen části občanů, takže celkově nelze jeho účinnost hodnotit tak vysoko. Nebo je zase možné držet se všech zásad originálu, ale pokud není projekt vybaven dostatkem sociálních pracovníků, kteří se tím pádem budou klientům věnovat nedostatečně, fungovat nejspíše nebude. Roli ve výsledné úspěšnosti mohou samozřejmě sehrát i schopnosti a dovednosti pracovníků nebo osobní dispozice klientů. Na obecné rovině lze soudit, že klientům budou méně pomáhat projekty, které zavedou omezující opatření (dohled, povinnost pracovat, nutnost střízlivosti...), protože jich více propadne sítem a odpadne motivace dobrovolnosti ke změně života. Naopak k dobru může být projektům přičteno uzpůsobení pro podmínky místního dávkového systému nebo přidání vylepšení, jako jsou sociální pracovníci pocházející z národnostních menšin.

Ze zmíněných českých měst si model Housing First nejpřesněji osvojilo Brno, a to jak projektem Rapid Re-Housing, tak projektem Housing First, jehož část použilo pro zapojení se do Jarní výzvy. Rapid Re-Housing vybíral klienty náhodně a nepodmiňoval bydlení léčbou nebo zaměstnáním, dal klientům v rámci možností na výběr z více bytů, nespojoval bydlení s povinnou sociální prací s problémy netýkajícími se bydlení, nýbrž s motivací klientů, nabídl klientům široké možnosti podpory a ponechal jim svobodu rozhodování. Brněnský Housing First pro jednotlivce byl nastaven velmi podobně s tím rozdílem, že klienti byli vybíráni podle potřebnosti, např. s ohledem na zdravotní stav. Ze vzoru Brna pak v mnohém vycházel Liberec. Města Benešov, Ostrava a Městská část Praha 7 využila ve své práci méně prvků modelu. K těmto prvkům patřilo třeba odpuštění podmínky bezdlužnosti (ovšem v případě některých měst jen klientům, kteří mají vytvořen splátkový kalendář), respektování vůle klienta v tom, kterým životním problémům se chce věnovat a kterým ne, nebo nepožadování kauce.

Kromě toho města přicházela s vlastními prvky, obohacujícími jejich dosavadní systémy sociálního bydlení, které koncept Housing First přímo nepopisuje, ale jsou s ním plně v souladu. V Ostravě se jednalo o zapojení členů cílové skupiny do tvorby

koncepte sociálního bydlení v rámci fokusních skupin, v Brně to byla spolupráce s romskými sociálními pracovníci.

Některé z českých projektů získaly zahraniční ocenění za způsob, jakým byly nastaveny. V určitých případech už byly zveřejněny i první průběžné výsledky, které ukazují, ve kterých oblastech pomohly více a ve kterých naopak méně. Protože čísla z evaluačních zpráv nejsledovanějšího projektu Rapid Re-Housing ukazují, že v řadě měřených hodnot se efektivita opravdu prokázala (míra udržení bydlení či počet hospitalizací v nemocnici), interpretují autoři projektu i média výsledek tak, že model Housing First je aplikovatelný na české podmínky. Dlouhodobý účinek projektů u klientů ale prověří teprve čas.

Seznam citovaných zdrojů

Literatura

KOCMAN, David a Jaroslav KLEPAL. *Prostupné bydlení: evaluace*. Praha: Úřad vlády ČR - Agentura pro sociální začleňování, 2016. ISBN 978-80-7440-153-4.

PADGETT, Deborah, Benjamin F. HENWOOD a Sam J. TSEMBERIS. *Housing first: ending homelessness, transforming systems, and changing lives*. New York: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-998980-5.

Elektronické publikace

BARTOŠOVÁ, Inka, Eliška ČERNÁ a Štěpán RIPKA. *Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi: Průběžná evaluační zpráva I* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita: Fakulta sociálních studií, 2018 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1eSdFZjn0tQnjIfodCc5P1-n5mRo93eDo/view>

Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy [online]. Statutární město Ostrava, 2017 [cit. 2018-11-23]. URL: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/11/FIN_Koncepce-socialniho-bydleni-SMO_logo.pdf

PLEACE, Nicholas. *Evropská příručka Bydlení především* [online]. Praha: Úřad Vlády ČR, 2017 [cit. 2018-08-11]. ISBN 978-80-7440-159-6. URL: <http://housingfirsteurope.eu/assets/files/2017/05/housing-first-guide-czech.pdf>

”Poskytování sociálních služeb v Karlovarském kraji, které jsou dostupné a kvalitní z pohledu uživatele“. *INSTAND: Institut pro podporu vzdělávání a rozvoj kvality ve veřejných službách* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: http://www.instand.cz/dokumenty/publikace_transformace_201109291417451.pdf

RIPKA, Štěpán, Eliška ČERNÁ, Petr KUBALA a Rostislav STANĚK. *Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing): Dopady zabydlení po šesti měsících od nastěhování. Průběžná evaluační zpráva 2* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita. Fakulta sociálních studií, 2018 [cit. 2018-08-13]. URL: https://www.brno.cz/fileadmin/user_upload/strategicke_projekty/OSU_2018_Dopady_zabydleni_v_RRH_po_6_mesicich.pdf

Závěrečná zpráva z fokusních skupin realizovaných v rámci projektu Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava [online]. SocioFactor, 2017 [cit. 2018-11-23]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/11/Z%c3%a1v%c4%9bre%c4%8dn%c3%a1-zpr%c3%a1va-z-FG.pdf>

Akademické práce

MIHOLOVÁ, Jana. *Míra podpory poskytovaná klientům projektu Rychlé zabydlení a její časové ohraničení* [online]. Brno, 2018 [cit. 2018-08-13]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Štěpán Ripka Ph.D. URL: <https://is.muni.cz/th/krqp0?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DMIholov%C3%A1%20agenda:th%26start%3D1>.

VOTÍKOVÁ, Henrieta. *Svatý a nesvatý bezdomovec* [online]. Praha, 2016 [cit. 2018-12-04]. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D. URL: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/149263>

Odborné články

CLIFASEFI, Seema L., Susan E. COLLINS, Nicole I. TORRES, Véronique S. GRAZIOLI a Jessica L. MACKELPRANG. Housing First, but What Comes Second?: A Qualitative Study of Resident, Staff and Management Perspectives on Single-site Housing First Program Enhancement. *Journal of Community*

Psychology [online]. 2016, (44), 845-855 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/jcop.21812. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jcop.21812>

DRISCOLL, David L., Janet M. JOHNSTON, Chelsea CHAPMAN, Travis HEDWIG, Sarah SHIMER, Rebecca BARKER, Nancy BURKE, Michael BALDWIN a Richard A. BROWN. Changes in the health status of newly housed chronically homeless: the Alaska Housing First program evaluation. *Journal of Social Distress & the Homeless* [online]. 2018, (27), 34-43 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1080/10530789.2018.1441678. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10530789.2018.1441678?scroll=top&needAccess=true>

NELSON, Geoffrey, Rachel CAPLAN, Timothy MACLEOD, et al. What Happens After the Demonstration Phase?: The Sustainability of Canada's At Home/Chez Soi Housing First Programs for Homeless Persons with Mental Illness. *American Journal of Community Psychology* [online]. 2017, (59), 144-157 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/ajcp.12119. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ajcp.12119>

RHENTER, Pauline, Aurélie TINLAND, Julien GRARD, et al. Problems maintaining collaborative approaches with excluded populations in a randomised control trial: lessons learned implementing Housing First in France. *Health Research Policy and Systems* [online]. BioMed Central, 2018, (16), 1-11 [cit. 2018-11-14].DOI: 10.1186/s12961-018-0305-1. URL: <https://health-policy-systems.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12961-018-0305-1>

STAHL, N., S. E. COLLINS, S. L. CLIFASEFI a A. HAGOPIAN. When Housing First Lasts: Exploring the Lived Experience of Single-site Housing First Residents. *Journal of Community Psychology* [online]. 2016, (44), 484-498 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1002/jcop.21783. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jcop.21783>

STERGIOPOULOS, Vicky, Agnes GOZDZIK, Vachan MISIR, Anna SKOSIREVA, Aseefa SARANG, Jo CONNELLY, Adam WHISLER a Kwame MCKENZIE. The effectiveness of a Housing First adaptation for ethnic minority groups: findings of a pragmatic randomized controlled trial. *BMC Public Health* [online]. BMC, 2016, (16), 1-11 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1186/s12889-016-3768-4. URL: <https://bmcpublikealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-016-3768-4>

URBANOSKI, Karen, Scott VELDHUIZEN, Michael KRAUSZ, et al. Effects of comorbid substance use disorders on outcomes in a Housing First intervention for homeless people with mental illness. *Addiction* [online]. 2018, (113), 137-145 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.1111/add.13928. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/add.13928>

VOLK, Jennifer S., Tim AUBRY, Paula GOERING, Carol E. ADAIR, Jino DISTASIO, Jonathan JETTE, Danielle NOLIN, Vicky STERGIOPOULOS, David L. STREINER, a Sam TSEMBERIS. Tenants with additional needs: when housing first does not solve homelessness. *Journal of Mental Health* [online]. 2016, (25), 169-175 [cit. 2018-11-14]. DOI: 10.3109/09638237.2015.1101416. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3109/09638237.2015.1101416?scroll=top&needAccess=true>

Novinové články

KABÁTOVÁ, Michaela. Byty pro chudé slaví úspěch. *Lidové noviny*. 3. listopadu 2017.

Webové stránky, elektronické články a rozhovory

About the Hub. *Housing First Europe Hub* [online]. [cit. 2018-12-04]. URL: <https://housingfirsteurope.eu/about-the-hub/>

ABRLOVÁ, Jana. Koncept bydlení uspěl v Evropě. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 9. července 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/koncept-bydleni-uspel-v-evrope/>

ABRLOVÁ, Jana. Ostrava je vítězem mezinárodní soutěže o nejlepší evropský projekt. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 11. října 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/ostrava-je-vitezem-mezinarodni-souteze-o-nejlepsi-evropsky-projekt/>

ABRLOVÁ, Jana. Ostravský projekt finalistou mezinárodní soutěže. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 21. června 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/ostravsky-projekt-finalistou-mezinarodni-souteze/>

ABRLOVÁ, Jana. Společné setkání. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 31. srpna 2018 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/spolecne-setkani/>

ABRLOVÁ, Jana. Zastupitelstvo schválilo koncepci. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 16. listopadu 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/zastupitelstvo-schvalilo-koncepci/>

Benešov: Výsledky Jarní 100 denní výzvy 2. setkání sítě Partnerství v Projektu Ukončování bezdomovectví 21. března 2018, Liberec. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/641f86_fd8e5175f9df424fb293039f4f352cc5.pdf

Bezdomovci stojí veřejné rozpočty víc než sociální bydlení, vyplývá z průzkumů. *Aktuálně.cz* [online]. 8. října 2018 [cit. 2018-11-27]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/bezdomovci-stoji-verejne-rozpocety-vic-nez-socialni-bydleni-v/r~d87ac2d6cb1711e890ecac1f6b220ee8/?redirected=1543309916>

BIKÁR, František. Vláda chce postavit 55 tisíc buněk pro chudé, podle Platformy pro sociální bydlení tak vzniknou tisíce nových ghet. *Romea.cz* [online]. 28. března 2018 [cit. 2018-11-27]. URL: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/vlada-chce-postavit-55-tisic-bunek-pro-chude-podle-platformy-vzniknou-tak-tisice-novych-ghet>

BLAŽKOVÁ, Tereza. Jako v Amsterdamu či Glasgow. Praha chce bezdomovcům přidělovat byty. *IDNES.cz* [online]. 2. listopadu 2014 [cit. 2018-11-27]. URL: https://praha.idnes.cz/praha-chce-pridelovat-bezdomovcum-byty-housing-first-pfc-/praha-zpravy.aspx?c=A141024_2110605_praha-zpravy_mav

Brno: Výsledky Jarní 100 denní Výzvy 2. setkání sítě Partnerství v Projektu Ukončování bezdomovectví 21. března 2018, Liberec. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/641f86_f0c3332d6b2041fda09e8458d57c397c.pdf

BUSCH-GEERTSEMA, Volker, Jan SNOPEK a Štěpán RIPKA. Sociální bydlení a model Housing first. *Deník Referendum* [online]. 28. listopadu 2014 [cit. 2018-08-03]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/19248-socialni-bydleni-a-model-housing-first>

BUSCH-GEERTSEMA, Volker, Štěpán RIPKA, Jan MILOTA a Jan SNOPEK. Nejprve bydlení: S Volkerem Buschem-Geertsemou o pomoci lidem bez domova. *A2* [online]. 20. listopadu 2013 [cit. 2018-08-06]. URL: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/24/nejprve-bydleni>

Brno: Výsledky Jarní 100 denní Výzvy 2. setkání sítě Partnerství v Projektu Ukončování bezdomovectví 21. března 2018, Liberec. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/641f86_f0c3332d6b2041fda09e8458d57c397c.pdf

ČÁPOVÁ, Hana. Bez bytu to nemá smysl. *Respekt* [online]. 24. května 2018 [cit. 2018-08-11]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2018/15/bez-bytu-to-nema-smysl>

ČÁPOVÁ, Hana. Brněnští politici nabídnou lidem bez domova byty. *Respekt* [online]. 25. února 2016 [cit. 2018-08-09]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2016/8/pohoda-v-brne>

ČÁPOVÁ, Hana. Bydlením ke zdraví. Projekt Housing First se vyplatí. *Respekt* [online]. 13. července 2018 [cit. 2018-08-05]. URL: <https://www.respekt.cz/spolecnost/bydlenim-ke-zdravi-projekt-housing-first-se-vyplati>

ČÁPOVÁ, Hana. Ministryně Maláčová: Nedovolím tupé škrty. *Respekt* [online]. 18. srpna 2018 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2018/34/nedovolim-tupe-skrty?issueId=100341>

ČÁPOVÁ, Hana. Takový normální zázrak. *Respekt* [online]. 11. června 2017 [cit. 2018-08-11]. URL: <https://www.respekt.cz/tydenik/2017/24/takovy-normalni-zazrak>

Česko má změnit svůj přístup k řešení bytové nouze, radí zahraniční experti. *Ukončování bezdomovectví* [online]. 22. listopadu 2017 [cit. 2018-11-20]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/novinky-1/%C4%8Desko-m%C3%A1-zm%C4%9Bnit-sv%C5%AFj-p%C5%99%C3%ADstup-k-%C5%99e%C5%A1en%C3%AD-bytov%C3%A9-nouze-rad%C3%AD-zahrani%C4%8Dn%C3%AD-experti>

Desatero principů pro přípravu zákona o sociálním bydlení. *Platforma pro sociální bydlení: Nejdřív bydlet* [online]. [cit. 2018-11-14]. URL: <https://socialnibydeni.org/clanky/desatero-principu-pro-pripravu-zakona-o-socialnim-bydleni-2>

DOSTÁL, Vratislav. Projekt sociálního bydlení v Brně: podle Marksové průlom, ČSSD ho nepodpořila. *Deník Referendum* [online]. 2. února 2016 [cit. 2018-08-08]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/22207-projekt-socialniho-bydleni-v-brne-podle-marksove-prulom-cssd-ho-nepodporila>

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR. *Městská část Praha 8* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://www.praha8.cz/file/Q7p/definice-ETHOS.pdf>

GALE, Katharine a Emma SMETANA. Ubytovny v Česku? Šokovalo mě, když jsem viděla jednu koupelnu pro jedenáct rodin, říká odbornice. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 9. března 2018 [cit. 2018-11-29]. URL: <https://video.aktualne.cz/dvtv/ubytovny-v-cesku-sokovalo-me-kdyz-jsem-videla-jednu-koupelnu/r~8ba73602238211e883510cc47ab5f122/?redirected=1520846740>

HEJL, Jan. Brněnský experiment s byty pro chudé: Preferujete neplatiče, neziskovky bobtnají, zlobí se opozice. *Aktuálně* [online]. 19. března 2017 [cit. 2018-08-07]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/brno-pred-rokem-schvalilo-experiment-s-byty-pro-chude-prefer/r~039519de0b1c11e79aec0025900fea04/?redirected=1493636896>

HEJL, Jan. Brno experimentuje s byty. Dát bydlení chudým se vyplatí, tvrdí zastupitel. Práci si najdou potom. *Aktuálně.cz* [online]. 3. dubna 2016 [cit. 2018-08-05]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/brno-experimentuje-s-byty-dat-bydleni-chudym-se-vyplati-tvrd/r~15338938f80211e5a4ba0025900fea04/>

HEJL, Jan. "Ty seš jinej," slýchají úspěšní Romové. Diskriminace je všudypřítomná, říkají sociální pracovníci. *Aktuálně.cz* [online]. 19. února 2017 [cit. 2018-11-27]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/diskriminace-je-vsudypritomna-romum-ale-chybi-vzory-na-vzdel/r~bb315f9cf44e11e68af8002590604f2e/>

HEJL, Jan. Zeptali se, jestli jsme Romové, pak nás odmítli. Roky žili mezi štěnicemi, teď dostali v Brně byt. *Aktuálně.cz* [online]. 11. února 2017 [cit. 2018-08-04]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/zeptali-se-jestli-jsme-romove-pak-nas-odmitli-roky-zili-mezi/r~63aa68c8eed511e6b0800025900fea04/>

HEJL, Jan. Z předražené ubytovny jsme chtěli pryč. Rodiny v brněnském bytovém experimentu dělají pokroky. *Aktuálně.cz* [online]. 6. února 2017 [cit. 2018-08-09]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/jihomoravsky/z-predrazene-ubytovny-jsme-chteli-pryc-rodiny-v-brnenskem-by/r~4ba0eb98e95411e694440025900fea04/>

HOUDEK, Lukáš. Brno dalo šanci 50 rodinám bez domova. Zatím hlásí 94% úspěšnost. *Hate Free* [online]. 6. listopadu 2017 [cit. 2018-08-05]. URL: <https://www.hatefree.cz/blo/clanky/2445-rapid-re-housing>

Informace o poskytované sociální službě. *Armáda spásy: Srdce Bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2018-11-18]. URL: <https://armadaspasy.cz/wp-content/uploads/2018/08/Informace-pro-z%C3%A1jemce-2018-1.pdf>

Jednání 6. Řídícího výboru pro spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 18. ledna 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2017/01/Z%C3%A1pis-jedn%C3%A1n%C3%AD-%C5%98V-18.1.2017.pdf>

JOOVERS, Valerie a Hana ČÁPOVÁ. Tak si to s nimi vyměňte, říkám kritikům sociálního bydlení. *Respekt* [online]. 27. října 2016 [cit. 2018-08-06]. URL: <https://www.respekt.cz/spolecnost/tak-si-to-s-nimi-vymente-rikam-kritikum-socialniho-bydleni>

Kdo jsme. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/tym>

KHAZALOVÁ, Gaby. Brno vylosovalo prvních deset rodin v nouzi, kterým poskytne bydlení. *Deník Referendum* [online]. 11. července 2016 [cit. 2018-08-06]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/23337-brno-vylosovalo-prvnich-deset-rodin-v-nouzi-kterym-poskytne-bydlenihttps://>

KHAZALOVÁ, Gaby. Skutečné řešení bezdomovectví neznámá je zvládat, ale ukončovat. *Deník Referendum* [online]. 1. února 2016 [cit. 2018-11-26]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/22200-skutecne-reseni-bezdomovectvi-neznamena-je-zvladat-ale-ukoncovathhttps://>

KODYMOVÁ, Jana. Ukončování bezdomovectví v obcích ve spolupráci s NNO. *Liberec* [online]. 21. března 2018 [cit. 2018-08-04]. URL: <http://www.liberec.cz/cz/obcan/aktuality/zpravy-z-mesta/ukoncovani-bezdomovectvi-obcich-ve-spolupraci-nno.html>

Konference: Přístup Romů k bydlení. Dilemata konceptů Housing First a Housing Ready. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: https://www.mpsv.cz/files/clanky/19402/akce_221014a.pdf

KUBALA, Radek. Brno se daří ukončovat bezdomovectví, stát je pozadu. *Deník Referendum* [online]. 23. března 2018 [cit. 2018-08-06]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/27315-brnu-se-dari-ukoncovat-bezdomovectvi-stat-je-pozadu>

KUBÁTOVÁ, Zuzana. Peníze, nebo život: Miliardový byznys s chudobou dotovanou státem pokračuje. Města experimentují se sociálním bydlením, jak dovedou. *Seznam: Zprávy* [online]. 18. března 2018 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/miliardovy-byznys-s-chudobou-dotovanou-statem-pokracuje-mesta-experimentuji-se-socialnim-bydlenim-jak-dovedou-43778?autoplay=1>

LIŠKOVÁ, Michaela. V Praze 7 už rodiny nežijí v ubytovnách. Radnice jim pomohla sehnat bydlení. *Pražský deník.cz* [online]. 14. února 2018 [cit. 2018-11-20]. URL: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/v-praze-7-uz-rodiny-neziji-v-ubytovnach-radnice-jim-pomohla-sehnat-bydleni-20180218.html

MIKULEC, Marek, Zdeněk ŽIVČÁK a Lucie ŠKVARIDLOVÁ. Koncepce bydlení a její pilotní ověření v Ostravě. *Sociální práce / Sociálna práca* [online]. 2016 [cit. 2018-11-24]. URL: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=858>

MILOTA, Jan a Martin VESELOVSKÝ. Bydlení bez zásluh? Brno našlo odvahu a pochopilo, že lidé v nouzi z města nezmizí, říká Milota. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 5. června 2018 [cit. 2018-08-14]. URL: <https://www.citacepro.com/dok/s6j3TVvmO69XgK64>

MRÁZOVÁ, Marie. Brno získalo evropskou cenu za boj s bezdomovectvím. *Deník Referendum* [online]. 11. října 2017 [cit. 2018-08-12]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/26243-brno-ziskalo-evropskou-cenu-za-boj-s-bezdomovectvim>

Nájemní byty pro osoby v nouzi, partnerství měst pro ukončování bezdomovectví hlásí první výsledky. *Platforma pro sociální bydlení* [online]. 5. února 2018 [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.socialnibydeni.org/cs/novinky/tz-najemni-byty-pro-osoby-v-nouzi-partnerstvi-mest-pro-ukoncovani-bezdomovectvi-hlasi-prvni-vysledky-05-02-2018>

O projektu. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/projekt>

POSPÍŠIL, Oliver. Odvrácená strana projektu Rapid Re-Housing. *ČSSD Brno* [online]. 6. listopadu 2017 [cit. 2018-11-24]. URL: <https://www.cssdbno.cz/inpage/odvracena-strana-projektu-rapid-re-housing/>

Platforma pro sociální bydlení. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 23. května 2013 [cit. 2018-05-27]. URL: <http://socialnirevue.cz/item/platforma-pro-socialni-bydleni>

Praha: Ubytování pro muže. *Naděje* [online]. [cit. 2018-11-18]. URL: <https://www.nadeje.cz/praha/phubytovanimuzi>

Projekt Podpora sociálního bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2018-11-28]. URL: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/o-projektu/projekt-podpora-socialniho-bydleni>

Projekt - podpora sociálního bydlení. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 13. října 2017 [cit. 2018-11-24]. URL: <https://www.mpsv.cz/cs/26048>

PRESTIDGE, Jo. Housing First is unique – let's do it right. *Homeless Link: Let's end homelessness together* [online]. 13. října 2017 [cit. 2018-12-04]. URL: <https://www.homeless.org.uk/connect/blogs/2017/oct/03/housing-first-is-unique-let%E2%80%99s-do-it-right>

Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi. *Housing first: Bydlení především* [online]. [cit. 2018-08-15]. URL: <https://hf.socialnibydeni.org/rapid-re-housing-brno>

RIPKA, Štěpán, Eliška ČERNÁ a Petr KUBALA. Randomizovaný kontrolovaný experiment ukončování bytové nouze rodin v Brně. *Rapid Re-Housing Brno: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi* [online]. 3. října 2018 [cit. 2018-11-25]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1SnOVAqR2NQ2UMwECb-Uv-De71bowCDGF/view>

RIPKA, Štěpán a Martin VESELOVSKÝ. Bydlení není odměna za práci, je to základní lidská potřeba. Počet lidí v nouzi roste, tvrdí Ripka. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 31. ledna 2017 [cit. 2018-11-30]. URL: <https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv->

31-1-roman-joch-a-stepan-ripka/r~39b82fb4e7cd11e68ad70025900fea04/#utm_content=video&utm_term=%C5%A0t%C4%9Bp%C3%A1n%20Ripka&utm_medium=hint&utm_source=search.seznam.cz&title=DVTV%2031.%201.%20Roman%20Joch%20a%20%C5%A0t%C4%9Bp%C3%A1n%20Ripka%20%7C%20Aktu%C3%A1ln%C4%9B.cz

RIPKA, Štěpán, Stanislav KŘEČEK a Dalibor ZÍTA. Končí na ubytovně lidé, kteří „neumí bydlet“? Diskuse o zákonu o sociálním bydlení začíná od nuly. *Radio Wave: Přes čáru* [online]. 30. dubna 2018 [cit. 2018-08-06]. URL: <https://wave.rozhlas.cz/konci-na-ubytovne-lide-kteri-neumi-bydlet-diskuse-o-zakonu-o-socialnim-bydleni-7194827>

RYCHETSKÝ, Lukáš. Ubytovny, nebo byty?: Proč potřebujeme zákon o sociálním bydlení. *A2* [online]. 20. listopadu 2013 [cit. 2018-08-16]. URL: <https://www.advojka.cz/archiv/2013/24/ubytovny-nebo-byty>

Sít' partnerství. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/partnerstvi>

SNOPEK, Jan. *Přístup housing first : Zahraniční zkušenosti a možnosti využití v ČR* [online]. 10. března 2016 [cit. 2018-08-15]. URL: <https://docplayer.cz/25652342-Pristup-housing-first.html>

Sociální bydlení se dál rozvíjí. *Ostravská radnice!!!: Měsíčník statutárního města Ostravy* [online]. (Duben 2018), 7 [cit. 2018-11-22]. URL: https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/prezentace/tiskoviny/ostravska-radnice/04_RADNICE_web.pdf

SVOBODA, Tomáš. Brno dalo byty rodinám bez domova. Město chce úplně zastavit bezdomovectví rodičů s dětmi. *Seznam zprávy* [online]. 22. března 2018 [cit. 2018-08-08]. URL: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/brno-dalo-byty-rodinam-bez->

domova-mesto-chce-uplne-zastavit-bezdomovectvi-rodicu-s-detmi-43943?dop-ab-variant=&seq-no=2&source=hp

ŠABATOVÁ, Anna, Markéta ŠRAJBROVÁ a Gabriela ŠTVRTOŇOVÁ. Šabatová: V Ústí seženete levný byt, když nejste Rom. Bydlení není dárek navíc, ale základní potřeba. *Aktuálně.cz* [online]. 5. července 2018 [cit. 2018-08-13]. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sabatova-v-usti-sezenete-levny-byt-kdyz-nejste-rom-bydleni-n/r~fb390a707e9711e8aaa4ac1f6b220ee8/?redirected=1530858679>

ŠEFROVÁ, Kateřina. Nejstarší evropskou cenu pro sociální inovace vyhrálo Brno. Dalo byty 50 rodinám v nouzi. *Hospodářské noviny* [online]. 2. května 2018 [cit. 2018-08-12]. URL: <https://domaci.ihned.cz/c1-66126510-nejstarsi-evropskou-cenu-pro-socialni-inovace-vyhralo-brno-zaujalo-s-napadem-jak-resit-bezdomovectvi>

ŠIMÁČEK, Martin a Daniela DRTINOVÁ. Šimáček: Pro každého potřebného musí být bydlení k dispozici. *Aktuálně.cz: DVTV* [online]. 30. června 2014 [cit. 2018-08-14]. URL: <https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-30-6-2014-honzejk-snidl-schwarz-simacek/r~81396e24008111e48ade002590604f2e/>

Události v regionech: Ostrava. *Česká televize* [online]. 8. června 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122978233-udalosti-v-regionech-ostava/417231100030608-udalosti-v-regionech/obsah/550149-socialni-zaclenovani-v-ostave>

UHLOVÁ, Saša. Zákon o sociálním bydlení: nutnost, na kterou nezbývá mnoho času. *Deník Referendum* [online]. 29. června 2016 [cit. 2018-06-07]. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/23283-zakon-o-socialnim-bydleni-nutnost-na-ktou-nezbyva-mnoho-casu>

UHLOVÁ, Saša. Zákon o sociálním bydlení: protože chybí, vyrůstají tu děti v ústavech. *Deník Referendum* [online]. 20. června 2015 [cit. 2018-08-28]. URL:

<http://denikreferendum.cz/clanek/23215-zakon-o-socialnim-bydleni-protoze-chybi-vyrustaji-tu-deti-v-ustavech>

Ukončování bezdomovectví [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz>

VÁHALA, Dalibor. Rapid Re-Housing: social support model developed by Ostrava's researchers was awarded European FEANTSA Prize. *University of Ostrava* [online]. 20. října 2017 [cit. 2018-08-12]. URL: <https://www.osu.eu/21649/rapid-re-Housing/>

Velký brněnský úspěch: Rapid Re-Housing dosáhl svého cíle. *Brno* [online]. 20. března 2018 [cit. 2018-08-12]. URL: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/velky-brnensky-uspech-rapid-re-housing-dosahl-sveho-cile/>

Vláda schválila Koncepti sociálního bydlení 2015 – 2025. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 13. října 2015 [cit. 2018-05-26]. URL: <http://socialnirevue.cz/item/byty-ne-ubytovny-pozadovali-lide-v-bytove-nouzi-na-setkani-s-ministryni>

VRABEC, Jan. Klient Housing First: Bydlení si musíte vážít. *Liberec* [online]. 13. dubna 2018 [cit. 2018-08-14]. URL: <http://www.liberec.cz/cz/obcan/aktuality/zpravy-z-mesta/klient-housing-first-bydleni-si-musite-vazit.html>

WOJTAS, Kateřina. Sociální bydlení ve Finsku. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 22. června 2017 [cit. 2018-11-22]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/socialni-bydleni-ve-finsku/>

WOJTAS, Kateřina. Zabydlujeme!!!. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 28. dubna 2017 [cit. 2018-11-24]. URL: <https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/zabydlujeme/>

Zápis z jednání. *Statutární město Ostrava: Sociální začleňování* [online]. 25. ledna 2018 [cit. 2018-11-06]. URL: https://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2018/03/Z%c3%a1pis_PS-soci%c3%a1ln%c3%adho-bydlen%c3%ad_25.1.2018.pdf

ZABLOUDILOVÁ, Táňa. Pět set rodin ze dna do bytů. Podaří se porazit stereotypy?. *Peníze.cz* [online]. 17. srpna 2018 [cit. 2018-11-28]. URL: <https://www.penize.cz/bydleni/338025-pet-set-rodin-ze-dna-do-bytu-podari-se-porazit-stereotypy>

Zahraniční inspirace. *Ukončování bezdomovectví* [online]. [cit. 2018-08-04]. URL: <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/zahranici>

90' ČT24: Proč nemáme zákon o sociálním bydlení?. *Česká televize* [online]. 31. října 2018 [cit. 2018-11-28]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11412378947-90-ct24/218411058131031/>

90' ČT24: Strategie boje proti obchodu s chudobou. *Česká televize* [online]. 10. září 2018 [cit. 2018-11-28]. URL: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11412378947-90-ct24/218411058130910/>